

Sveriges säkerhetspolitik

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas de delar av regeringens proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret som rör den svenska säkerhetspolitikens nationella och internationella delar, vilket även omfattar insatser för konfliktförebyggande internationell krishantering. I betänkandet behandlas därutöver nordiskt samarbete inom försvarsmaterielområdet och ett avtal som upprättas mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland för att förstärka detta samarbete. I motsvarande delar behandlas motioner som väckts med anledning av propositionen samt vissa motioner i säkerhetspolitiska frågor från den allmänna motionstiden år 2001 samt ett yrkande från den allmänna motionstiden år 2000.

Fred och säkerhet för vårt eget land är ett *övergripande mål* för den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Därtill kommer även som ett grundläggande mål att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden.

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands fred och självständighet. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen, och i former som vi själva väljer, trygga en handlingsfrihet att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla vårt samhälle.

Det är Sverige självt som definierar den närmare innebörden av den militära alliansfriheten. Den sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Vi har i dag möjlighet att delta i alla former av internationellt samarbete, med undantag endast för ett förpliktande samarbete med Nato i de delar som gäller ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp.

I regeringsförklaringen, som presenterades i riksdagen den 18 september 2001, bekräftar regeringen sin tidigare deklarerade avsikt att se över formuleringarna från 1992 i de delar som rör den militära alliansfriheten och neutralitetsoptionen.

Utskottet framhåller i betänkandet att det delar regeringens syn på behovet av att se över den aktuella formuleringen. Vidare konstaterar utskottet att de flesta av de behandlade säkerhetspolitiska motionerna tyder på att en viss samsyn existerar mellan riksdagens partier på några delområden vad gäller Sveriges säkerhetspolitiska linje. Det finns emellertid på andra delområden även avvikande uppfattningar, framhåller utskottet och anför att de pågående överläggningarna mellan företrädare för riksdagens partier, med undantag för Folkpartiet liberalerna, är ett lämpligt forum för den fortsatta dialogen i dessa frågor. Utskottet betonar att det inte ser någon anledning att föregripa resultatet av regeringens överläggningar med de deltagande riksdagspartiernas företrädare.

Vidare framhåller det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet att Sveriges säkerhetspolitik har såväl en *nationell som en internationell dimension*.

I den nationella delen skall vi kunna möta hot som direkt berör Sverige. Svårast bland dem är väpnade angrepp riktade mot vårt lands frihet och självständighet. Vi skall också förebygga och kunna hantera situationer som utan att direkt hota Sveriges fred och självständighet ändå skulle kunna innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

När det gäller den internationella delen av säkerhetspolitiken skall vi i samverkan med andra stater aktivt verka för fred och ökad säkerhet. Genom att verka för en stärkt internationell rättsordning och genom att medverka till konfliktförebyggande samarbete och insatser, gemensam civil och militär krishantering samt försoning och uppbyggnad efter kriser och konflikter kan vi bidra till ökad säkerhet i omvärlden och därmed också för oss själva. I betänkandet betonar utskottet att det är av avgörande betydelse även för Sveriges säkerhet att utvecklingen globalt leder till fördjupad demokrati, öppenhet och välfärd och därmed till ökad stabilitet och trygghet. Av central betydelse är FN:s breda insatser för fred och säkerhet. Vidare lägger utskottet stor vikt vid att FN och de regionala organisationerna på olika sätt tidigt kan förebygga och ingripa i lokala och regionala konflikter. Utskottet framhåller även att det är Sveriges strävan att samarbeta med Europas alla säkerhetsorganisationer. Utskottet framhåller i betänkandet att med utgångspunkt i en bred syn på säkerhet formas säkerhetspolitikens båda nationella och internationella dimensioner i ett kontinuerligt samspel mellan flertalet politikområden.

Utskottet menar att *Östersjöområdet* är ett av de områden i Europa som gynnats mest av det kalla krigets slut. Demokrati och marknadsekonomi har ersatt kommunistisk diktatur och planekonomi, och friheten har återupprättats för våra grannländer i öster. Handel, investeringar och mänskliga kontakter blomstrar som i få andra delar av världen. Ansvaret för att denna utveckling fortsätter att präglas av stabilitet och säkerhet och att den stärks åvilar alla länder gemensamt. Säkerhet kan endast byggas i samarbete. Utskottet välkomnar en utveckling i Sveriges närområde – liksom i Europa i sin helhet – där varje land har rätt att självständigt välja sin säkerhetspolitiska linje, där säkerheten ses som odelbar och bygger på internationell samverkan. Goda

grannrelationer måste bygga på utvecklat förtroende och på ömsesidig respekt. *EU-utvidgningen* är central i denna utveckling, betonar utskottet, och den prioriteras därför av Sverige. *Den transatlantiska länken* har en viktig roll i den alleuropeiska freds- och säkerhetsordning som Sverige strävar efter. *Rysslands band* till de euro-atlantiska strukturerna måste fortsätta att utvecklas.

Risken för konflikter som trappas upp till krig mellan stormakter, och risken för invasionsföretag riktade mot Sverige är liten inom överskådlig tid. Den säkerhetspolitiska bilden präglas i stället av nya utmaningar som risken för regionala och lokala kriser. Denna typ av konflikter, som ofta är inomnationella till sin karaktär, kan direkt eller indirekt beröra Sverige.

Inomstatliga konflikter kan bl.a. ha sin grund i religiösa eller etniska motsättningar, motsättningar till följd av ojämn välfärdsfördelning, brott mot de mänskliga rättigheterna eller brist på respekt för människors demokratiska fri- och rättigheter. De kan även ha sin orsak i problem som rör mer grundläggande fysiska livsbetingelser. Omfattande miljökatastrofer, liksom exempelvis brist på vattenresurser, kan ge upphov till motsättningar både inom och mellan stater. Internationell eller nationell terrorism kan slå ut livsviktiga funktioner i vårt samhälle, särskilt infrastruktur, som alltmer bygger på störningskänslig högteknologi. Internationell terrorism, som attackerna i USA den 11 september 2001, kan orsaka stor mänsklig och materiell skada. Andra hot som får effekter även för flera länder parallellt och för världssamfundet i stort är internationell kriminalitet, narkotikahandel och spridning av massförstörelsevapen. Alla dessa möjliga hot ignorerar nationella gränser och kräver i ökad utsträckning internationellt samarbete och globala lösningar.

Utskottet framhåller i betänkandet att det finns både politisk vilja och förmåga att förändra Sveriges säkerhetspolitik för att möta de hot och utmaningar som landet i framtiden kan ställas inför. Den nya helhetssynen på säkerhet och sårbarhet, vårt allt bredare internationella säkerhetssamarbete för att förebygga och hantera olika typer av hot, konflikter och kriser samt ominriktning av det svenska försvaret är exempel på hur denna politiska vilja manifesteras i konkret handling.

Utskottet välkomnar den försvarsindustriella förändringsprocess som inletts i Europa och i Norden och anför att det nordiska samarbetsavtalet för försvarsmateriel främjar vitala svenska säkerhets- och försvarspolitiska intressen. Utrikesutskottet tillstyrker regeringens förslag om ett godkännande av avtalet av den 9 juni 2001 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om stöd för industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet.

Samtliga motionsyrkanden besvaras eller avstyrks. Till betänkandet är fogat 17 reservationer och 12 särskilda yttranden. De partier som reserverat sig på enskilda avsnitt i betänkandet är Moderata samlingspartiet, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet liberalerna och Miljöpartiet de gröna.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	4
1. Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	7
2. Redogörelse för ärendet.....	12
Ärendet och dess beredning.....	12
Bakgrund.....	12
3. Utskottet.....	13
3.1 Internationell säkerhetspolitik.....	13
Motionerna.....	13
Internationellt samarbete, integration och säkerhet.....	13
Att bekämpa internationell terrorism.....	14
NBC-stridsmedel, missilförsvar.....	15
Utskottets bedömning.....	15
Internationellt samarbete, integration och säkerhet.....	17
Att bekämpa internationell terrorism.....	22
NBC-stridsmedel, missilförsvar.....	27
3.2 Sveriges säkerhetspolitik.....	32
Motionerna.....	32
Utskottets bedömning.....	34
3.3 Krishantering.....	48
Motionerna.....	48
Krishantering och FN.....	48
Krishantering och EU.....	51
Freds- och säkerhetsordning för Afrika.....	53
Demobilisering, lätta vapen.....	53
Krishantering på Balkan.....	54
Utskottets bedömning.....	54
Krishantering och FN.....	54
Krishantering och EU.....	69
Freds- och säkerhetsordning för Afrika.....	83
Demobilisering, lätta vapen.....	86
Krishantering på Balkan.....	90
3.4 Försvarsmateriel och nordiskt samarbete.....	93
Propositionen.....	93
Motionen.....	93
Utskottets bedömning.....	94
4. Reservationer.....	102
1. EU, Nato och säkerheten i Europa, EU:s och Natos utvidgning, De baltiska staterna och medlemskap i Nato samt Sveriges och EU:s relationer till Ryssland (punkterna 2, 3, 4 och 6) (fp).....	102
2. De baltiska staterna och medlemskap i Nato (punkt 4) (m).....	103
3. Internationell ad hoc-domstol (punkt 8) (kd).....	104

4. Internationell ad hoc-domstol (punkt 8) (mp)	104
5. Missilförsvar (punkt 10) (fp).....	105
6. Sveriges säkerhetspolitiska linje, Sveriges säkerhetspolitiska hållning vid eventuellt angrepp på annat EU-land, Svenskt medlemskap i Nato samt Ett eventuellt Natomedlemskaps konsekvenser för Sverige (punkterna 11, 12, 13 och 14) (fp)	106
7. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (m)	109
8. Sveriges säkerhetspolitiska hållning vid eventuellt angrepp på annat EU-land (punkt 12) (kd)	111
9. Utredning om Sveriges säkerhetspolitiska agerande (punkt 17, motiveringen) (m, kd, c, fp)	111
10. Institut för internationell konfliktförebyggande verksamhet (punkt 18) (mp)	112
11. Europeisk civil fredskår (punkt 19) (mp)	113
12. Utarmat uran i stridsmedel (punkt 24) (v, mp)	114
13. Svenskt undantag från deltagande i EU:s krishantering (punkt 26) (mp)	115
14. Civil krishantering (punkt 28) (mp)	115
15. Landlistor vid försvarsmaterielexport (punkt 38) (v)	116
16. Vissa frågor gällande avtalet om nordiskt försvarsmaterielsamarbete (punkt 41) (v).....	117
17. Nordiskt avtal om försvarsmaterielsamarbete (punkt 42, villkorad) (v, mp)	117
5. Särskilda yttranden	119
1. Det svenska suveränitetsstödet till de baltiska staterna (punkt 5) (m)	119
2. Att bekämpa internationell terrorism (punkt 7) (m)	119
3. Missilförsvar och NBC-frågor (punkterna 9 och 10) (m).....	120
4. Sveriges säkerhetspolitiska linje avseende processen vid konflikthantering (ingressen under Utskottets bedömning i avsnittet Sveriges säkerhetspolitik samt punkt 29) (m)	121
5. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (v)	122
6. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (kd)	123
7. Utredning om Sveriges säkerhetspolitiska agerande (punkt 17) (m, kd, fp).....	123
8. FN:s stadga och folkrätten (punkt 20) (v)	124
9. Mandatfrågan vid EU:s krishanteringsinsatser (punkt 27) (m, fp).....	125
10. Civil krishantering (punkt 28) (v).....	125
11. Sverige, EU och Ryssland (punkt 32) (kd).....	129
12. Freds- och säkerhetsordning för Afrika (punkt 33) (m)	129
Bilaga 1	
Förteckning över behandlade förslag	130
Propositionen	130
Följdmotioner.....	130

Motioner från allmänna motionstiden 2000.....	132
Motioner från allmänna motionstiden 2001.....	132
Bilaga 2	
Konventionstexter	140

1. Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Utvidgningen av EU och säkerheten i Europa

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U332 yrkandena 15 och 19 besvarad med vad utskottet anfört.

2. EU, Nato och säkerheten i Europa

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U319 yrkande 13 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation 1 (fp) - delvis

3. EU:s och Natos utvidgning

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U319 yrkande 14 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation 1 (fp) - delvis

4. De baltiska staterna och medlemskap i Nato

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U319 yrkande 16 och 2001/02:U312 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation 1 (fp) - delvis

Reservation 2 (m)

5. Det svenska suveränitetsstödet till de baltiska staterna

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U312 yrkande 16 besvarad med vad utskottet anfört.

6. Sveriges och EU:s relationer till Ryssland

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U319 yrkandena 9 och 15 samt 2001/02:U332 yrkande 18 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation 1 (fp) - delvis

7. Att bekämpa internationell terrorism

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U332 yrkande 9, 2001/02:U317 yrkandena 1–3 och 5 samt 2001/02:Ju 451 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört.

8. Internationell ad hoc-domstol

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Ju451 yrkande 4 och 2001/02:Ju447 yrkande 3.

Reservation 3 (kd)

Reservation 4 (mp)

9. NBC-stridsmedel

Riksdagen avslår motion 2001/02:U318 yrkande 1.

10. Missilförsvar

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:U319 yrkandena 17 och 18 och 2001/02:U318 yrkandena 2–4 samt förklarar motion 2000/01:U404 yrkande 27 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation 5 (fp)

11. Sveriges säkerhetspolitiska linje

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:U319 yrkandena 1 och 2 och 2001/02:Fö9 yrkande 2 samt förklarar motionerna 2000/02:U319 yrkandena 4–6 och 2001/02:U332 yrkandena 3 och 10 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation 6 (fp) - delvis

Reservation 7 (m)

12. Sveriges säkerhetspolitiska hållning vid eventuellt angrepp på annat EU-land

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:U319 yrkande 3, 2001/02:Fö10 yrkande 2 och 2001/02:U332 yrkande 21.

Reservation 6 (fp) - delvis

Reservation 8 (kd)

13. Svenskt medlemskap i Nato

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:U319 yrkandena 7 och 8, 2001/02:Fö10 yrkande 3 och 2001/02:U301 yrkande 33.

Reservation 6 (fp) - delvis

14. Ett eventuellt Natomedlemskaps konsekvenser för Sverige

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:U319 yrkandena 10 och 11 samt 2001/02:U248.

Reservation 6 (fp) - delvis

15. Sverigesamarbetet med Nato

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U332 yrkande 14 besvarad med vad utskottet anfört.

16. Sverige och EU:s krishanteringsstyrka

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U332 yrkande 16 besvarad med vad utskottet anfört.

17. Utredning om Sveriges säkerhetspolitiska agerande

Riksdagen avslår motion 2001/02:U239.

Reservation 9 (m, kd,c, fp) - motiv

18. Institut för internationell konfliktförebyggande verksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Ju451 yrkande 6 och 2001/02:Fö8 yrkande 6.

Reservation 10 (mp)

19. Europeisk civil fredskår

Riksdagen avslår motion 2001/02:Fö8 yrkande 7.

Reservation 11 (mp)

20. FN:s stadga och folkrätten

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U332 yrkandena 1, 2, 4 och 8, 2001/02:So637 yrkande 24, 2001/02:U322 yrkande 4, 2001/02:U345 yrkandena 4 och 7, 2001/02:U314 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:U284 yrkandena 3 och 4 besvarade med vad utskottet anfört.

21. Konfliktförebyggande

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U332 yrkandena 11, 12 och 20 och 2001/02:U315 yrkande 8 besvarade med vad utskottet anfört.

22. Reform av FN:s säkerhetsråd

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U300 yrkande 22, 2001/02:U238 yrkande 2, 2001/02:U345 yrkande 3 samt 2001/02:U332 yrkande 13 besvarade med vad utskottet anfört.

23. Fredsbyggande insatser efter konflikter

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U305 yrkandena 7 och 9 besvarade med vad utskottet anfört.

24. Utarmat uran i stridsmedel

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U315 yrkande 6 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation 12 (v, mp)

25. Nordiskt samarbete avseende konfliktthantering

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U268 yrkande 11 besvarad med vad utskottet anfört.

26. Svenskt undantag från deltagande i EU:s krishantering

Riksdagen avslår motion 2001/02:U315 yrkande 1.

Reservation 13 (mp)

27. Mandatfrågan vid EU:s krishanteringsinsatser

Riksdagen avslår motion 2001/02:U238 yrkande 1 och förklarar motion 2001/02:U315 yrkande 4 besvarad med vad utskottet anfört.

28. Civil krishantering

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:Fö12 yrkandena 1 och 5 och 2001/02: U315 yrkandena 2 och 3 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation 14 (mp)

29. Avvägningen mellan civil och militär krishantering

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U238 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört.

30. Europeisk krishanteringsförmåga och det transatlantiska samarbetet

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U319 yrkande 12 besvarad med vad utskottet anfört.

31. Kvinnorepresentation och krishantering

Riksdagen förklarar motion 2001/02:Fö12 yrkande 8 besvarad med vad utskottet anfört.

32. Sverige, EU och Vitryssland

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U264 yrkandena 1–5 besvarad med vad utskottet anfört.

33. Freds- och säkerhetsordning för Afrika

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U300 yrkande 14 och 2001/02: U311 yrkandena 3 och 4 besvarade med vad utskottet anfört.

34. Lätta vapen och krishantering

Riksdagen förklarar motionerna 2001/02:U272, 2001/02:U332 yrkande 5, 2001/02:U209 yrkande 5 och 2001/02:U226 yrkandena 3 och 4 besvarade med vad utskottet anfört.

35. Krishantering på Balkan

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U224 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anfört.

36. Flyktingåtervändande på västra Balkan

Riksdagen förklarar motion 2001/02:U345 yrkandena 29 och 30 besvarad med vad utskottet anfört.

37. OSSE och det nordiska försvarsmaterielsamarbetet

Riksdagen förklarar motion 2001/02:Fö11 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anfört.

38. Landlistor vid försvarsmaterielexport

Riksdagen avslår motion 2001/02:Fö11 yrkande 2.

Reservation 15 (v)

39. Nordiskt försvarsmaterielsamarbete och det svenska regelverket för försvarsmaterielexport

Riksdagen förklarar motion 2001/02:Fö11 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört.

40. Svenska regler för försvarsmaterielexport

Riksdagen förklarar motion 2001/02:Fö11 yrkande 4 besvarad med vad utskottet anfört.

41. Vissa frågor gällande avtalet om nordiskt försvarsmaterielsamarbete

Riksdagen avslår motion 2001/02:Fö11 yrkande 5.

Reservation 16 (v)

42. Nordiskt avtal om försvarsmaterielsamarbete

Riksdagen avslår motion 2001/02:Fö11 yrkande 6 och godkänner avtalet mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige avseende stöd för industri-samarbete på försvarsmaterielområdet. Riksdagen bifaller därmed yrkande 7 i proposition 2001/02:10.

Reservation 17 (v, mp) - villkorad

Stockholm den 29 november

På sammansatta utrikes- och försvarsutskottets vägnar

Viola Furubjelke

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Viola Furubjelke (s), Tone Tingsgård (s), Carina Hägg (s), Murad Artin (v), Holger Gustafsson (kd), Christer Skoog (s), Olle Lindström (m), Berit Jóhannesson (v), Margareta Viklund (kd), Sten Tolgfors (m), Lars Ångström (mp), Marianne Andersson (c), Anna Lilliehöök (m), Berndt Sköldestig (s), Agneta Brendt (s), Karin Enström (m) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

2. Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret lägger regeringen fram förslag till riksdagens ställningstagande vad gäller säkerhets- och försvarspolitikens inriktning för nästa försvarsbeslutsperiod 2002–2004.

Regeringens överväganden i den till riksdagen överlämnade propositionen redovisas med utgångspunkt i två rapporter från Försvarsberedningen. Den 2 mars 2001 redovisade Försvarsberedningen en säkerhetspolitisk rapport (Ds 2001:14) Gränsöverskridande sårbarhet – gemensam säkerhet och den 31 augusti 2001 en försvarspolitik rapport (Ds 2001:44) Ny struktur för ökad säkerhet – nätverksförsvar och krishantering.

Propositionen har i sin helhet remitterats till försvarsutskottet. Utrikes- och försvarsutskotten har därefter beslutat – med stöd av 4 kap. 8 § i riksdagsordningen – att bereda propositionens delar vad gäller säkerhetspolitikens mål m.m. jämte tillhörande motioner i ett *sammansatt utrikes- och försvarsutskott (UFöU)*. Försvarsutskottet har till det sammansatta utskottet överlämnat propositionens kapitel 4 (Internationell inriktning), kapitel 5 (Konsekvenser för svensk säkerhetspolitik), kapitel 8 (Civil internationell fredsfrämjande, förtroendeskapande och humanitär verksamhet), kapitel 15.3 (Godkännande av avtal om stöd till industrisamarbete) samt ett antal motionsyrkanden med anledning av propositionen. På motsvarande sätt har utrikesutskottet överlämnat ett antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden år 2001 samt ett yrkande från den allmänna motionstiden år 2000. En förteckning över vilka förslag som bereds av det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet återfinns i bilaga 1 till betänkandet.

I ärendets beredning har föredragning skett av kabinettssekreteraren i Utrikesdepartementet Hans Dahlgren och utrikesråd Sven-Olof Petersson.

Bakgrund

Nu gällande försvarsbeslut omfattar åren 1997–2001.

Till grund för föreliggande försvarsbeslutsproposition ligger den säkerhetspolitiska kontrollstationen som genomfördes under år 1999 på grundval regeringens proposition Förändrad omvärld – omdanat försvar (prop. 1998/99:74). Mot bakgrund av den då rådande säkerhetspolitiska utvecklingen beslutade riksdagen i maj 1999 om ändrad inriktning för totalförsvaret. (bet. 1998/99:FöU5, rskr. 1998/99:224, bet. 1998/99:UFöU1, rskr. 1998/99:222) och ett förändringsarbete inleddes med anledning därav inom Försvarsmakten.

3. Utskottet

3.1 Internationell säkerhetspolitik

(Propositionen kap. 4)

Motionerna

Internationellt samarbete, integration och säkerhet

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 15* framhåller Kristdemokraterna att framtida hot mot säkerheten i Europa företrädesvis bör lösas och hanteras gemensamt inom ett utvidgat EU. Motionärerna anser att utvidgningen och fördjupningen av EU är av central betydelse för Europas säkerhet. Utvecklingen av en europeisk säkerhets- och försvarspolitik är av vikt för att stärka både transatlantiskt och europeiskt samarbete. I samma motion *U332 (kd) yrkande 19*, anförs att svensk utrikespolitik bör bidra till att inlemma Östersjöområdet i en alleuropeisk och transatlantisk säkerhetsordning. Här spelar EU och östutvidgningen en viktig roll, liksom ett allt mer fördjupat PFF-samarbete.

I Folkpartiets motion *U319 (fp) yrkande 13* beskrivs EU:s och Natos utvidgningar som viktiga bidrag till att stärka de institutionaliserade strukturer som främjar fred och säkerhet i Europa. I *yrkande 14* framhålls att utvidgningarna av EU och Nato inte bör begränsas vare sig geografiskt eller tidsmässigt, utan att alla länder som uppfyller de kriterier som organisationerna satt upp skall ha tillträde till medlemskap. Vidare menar Folkpartiet i *yrkande 16*, samma motion, att Sverige bör ge de baltiska staterna fullt stöd i deras ansökan om medlemskap i såväl Nato som EU.

Även Moderata samlingspartiet anser i motion *U312 (m) yrkande 1* att Sverige bör stödja de baltiska staternas önskan om Natomedlemskap. Motionärerna framhåller att det är i Sveriges eget intresse att tillse att grannländerna kan uppnå en trygg säkerhetspolitisk situation.

I samma motion *yrkande 16* betonas att det svenska suveränitetsstödet till de baltiska staterna måste fortsätta även efter att de tre staterna har blivit EU-medlemmar. För att säkerställa regionens utveckling, inklusive uppbyggnad av demokratiska försvarsmakter och civil säkerhet, bör stödet fortgå så länge behovet kan bedömas kvarstå.

I Folkpartiets motion *U319 (fp) yrkande 15* föreslås att även Ryssland skall kunna kvalificera sig för medlemskap i de säkerhetspolitiska strukturer som i dag växer fram i Europa, däribland EU och Nato.

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 18* betonas vikten av att utveckla förtroendefulla relationer till Ryssland och att ytterligare förstärka samarbetet med de nordiska och baltiska staterna. Motionärerna menar att Östersjöregionen är av särskilt intresse för svensk säkerhetspolitik och att Sverige måste

verka för att alla stater i regionen får en långsiktigt tillfredsställande säkerhetslösning.

Även Folkpartiet betonar i kommittémotion *U319 (fp)* vikten av goda relationer till Ryssland. I *yrkande 9* betonas att Sverige och andra länder bör välkomna Rysslands gradvisa normalisering som en europeisk demokrati. För att underlätta det europeiska samarbetet är det viktigt att Ryssland ej framställs som en motpol och ett särfall i Europa.

Att bekämpa internationell terrorism

I kommittémotion *Ju451 (mp)* *yrkande 1* talas om orsakerna till terrorism. Miljöpartiet anser att marginalisering, segregation och isolering föder vanmakt och maktlöshet, vilket i sin tur kan leda till våldshandlingar. Det är därför av vikt att bekämpa sociala klyftor och orättvisor samt att i det långsiktiga arbetet mot terrorism även integrera fattigdomsbekämpning och främja demokratisering.

I den enskilda motionen *U317 (m)* *yrkande 1* framhåller motionären att terrorismen är ett allvarligt hot mot det demokratiska systemet och vårt öppna, västerländska samhällssystem. Motionären menar att terrordåden i USA har visat på sårbarhet och aktualiserat det faktum att demokratin ständigt måste försvaras i syfte att kunna bibehålla vårt öppna samhälle. I samma motion *yrkande 5* framhålls att de regimer som skyddar terrorister och exempelvis ger dem möjlighet att träna, ha baser, finansiera sin verksamhet och planera terroristattacker utifrån sina territorier skall anses vara delansvariga i de brott som begås. Vidare betonas i motionens *yrkande 2* det gemensamma ansvaret för världens länder att motverka terrorism. Motionären framhåller att hotet mot demokratin är ett gemensamt problem för världens demokratier och således krävs ett samfällt ansvarstagande och gemensamma insatser. Även i motionens *yrkande 3* understryks behovet av internationell samverkan mot terrorism. Motionären anser att Sverige bör delta i den internationella kampen mot terrorism bl.a. genom informationsutbyte, medverkan i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken i EU samt FN-insatser.

Även Kristdemokraterna anför i kommittémotion *U332 (kd)* *yrkande 9* att kampen mot terrorism förutsätter internationellt samarbete. De menar att det inte är möjligt för länder att enskilt bekämpa terroristernas gränsöverskridande nätverk. Sverige bör därför intensifiera samarbetet med de länder som delar våra demokratiska värderingar och delta i bl.a. informationsutbyte.

I kommittémotion *Ju451 (mp)* *yrkande 4* föreslås att den svenska regeringen i FN:s säkerhetsråd tar initiativ till att upprätta en internationell *ad hoc*-domstol med anledning av terrordåden i USA och att Sverige bör erbjuda Stockholm som säte för domstolen. Motionärerna menar att Sveriges neutralitet och alliansfrihet är argument som talar för att domstolen förläggs till Sverige. Även i kommittémotion *Ju447 (kd)* *yrkande 3* föreslås att en internationell terroristtribunal inrättas som en *ad hoc*-lösning. Kristdemokraterna menar att en *ad hoc*-tribunal bör utgöra en temporär lösning i väntan på att den internationella brottmålsdomstolen upprättas.

NBC-stridsmedel, missilförsvar

Folkpartiet anser i kommittémotion *U319 (fp) yrkande 17* att de amerikanska planerna på NMD (National Missile Defence) / TMD (Theatre Missile Defence) utgör ett legitimt svar på en allt allvarligare utveckling. Motionärerna menar att bl.a. den pågående kärnvapenupprustningen i Ostasien och risken för spridning av både kärnvapen och missiler med lång räckvidd till terroristgrupper, ger ökad förståelse för USA:s behov av att bygga upp ett nationellt missilförsvar. I samma motion, *yrkande 18*, anføres att Sverige genom sitt förhållningssätt till de amerikanska missilförsvarsplanerna riskerar att ställas helt vid sidan av den fortsatta utvecklingen på området. Motionärerna hänvisar till den dialog som USA inlett med flera länder och menar att Sverige bör sälla sig till dem som är öppna för fortsatt dialog i stället för att ensam konfrontera och kritisera USA.

Även Centerpartiet tar upp planerna på ett missilförsvar i en motion från föregående riksdagsår, partimotionen *U404 (c) yrkande 27*. I motionen anføres att USA:s ambitioner att bygga upp ett nationellt missilförsvar visar att hotet från massförstörelsevapen har fått förnyad aktualitet. Motionärerna yrkar att Sverige bör kritisera USA:s planer på att bygga upp ett nationellt missilförsvar.

I den enskilda motionen *U318 (m) yrkande 1* framhålls vikten av ett gemensamt försvar för att skydda civilbefolkningen i deltagande länder mot attacker med atomvapen, kemiska vapen och biologiska vapen. Motionärerna anför bl.a. att det internationella samarbete som initierats efter terrorattackerna i USA, kan utgöra grund för och eventuellt leda till ett samarbete om ett gemensamt internationellt missilförsvar, vilket motionärerna välkomnar. I samma motion, *yrkande 3*, betonas att ett sådant gemensamt missilförsvar kan leda till en betydande kärnvapenedrustning. Ett effektivt missilförsvar skulle möjliggöra för både USA och Ryssland att minska antalet strategiska kärnvapenstridsspetsar till en betydligt lägre nivå. I *yrkande 2* understryks att ett gemensamt missilförsvar kan förbättra framtida krishanteringsinsatser inom ramen för OSSE och EU. Motionärerna ser det som en förlängning av åtagandena i och en förutsättning för uppfyllelsen av föresatserna i EU:s krishantering.

I den enskilda motionen *U318 (m) yrkande 4* kritiserar den svenska regeringens hänvisning till ABM-avtalet i frågan om USA:s uppbyggande av ett nationellt missilförsvar. Motionärerna anser det vara fel att utgå från att avtalet behöver brytas och hänvisar till att både USA och Ryssland i stället har intresse av att revidera avtalet.

Utskottets bedömning

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet vill inledningsvis i denna del framhålla den säkerhetspolitiska betydelsen av utvidgningen av den Europeiska unionen.

Enligt utskottets mening betyder utvidgningen och processen fram till denna att en grund skapas för en varaktig samarbets- och fredsordning i

Europa och dess närområde. Till detta bidrar även det integrationsarbete som äger rum genom partnerskaps- och associationsavtal med andra länder i EU:s närhet, i Östeuropa, på Balkan och runt Medelhavet. På samma sätt som säkerhet i västra Europa efter det andra världskriget skapades genom samarbete och integration, skall de länder som nu står i begrepp att ansluta sig eller utveckla ett närmare samarbete med EU, bli en del av denna stabiliserande ordning.

Utskottet vill betona att utvidgningen innebär unika möjligheter att stärka frihet och demokrati, fred och stabilitet, välfärd och sysselsättning på den europeiska kontinenten.

Utvidgningen av EU har enligt utskottets uppfattning en mycket betydelsefull säkerhetspolitisk effekt då kraven på en institutionell stabilitet som garanterar demokrati, rättssäkerhet, mänskliga rättigheter och respekt för skydd av minoriteter har haft avsevärda positiva effekter. Detta har en stabiliserande effekt på dessa länders samhällsbyggen och en konfliktförebyggande verkan. Dessutom kommer dessa länder i och med ett EU-medlemskap att integreras i det system för krishantering som är under uppbyggnad inom ramen för EU, vilket även detta har en stabiliserande verkan.

Särskilt viktigt att lyfta fram är, enligt utskottets mening, den säkerhetspolitiska betydelsen av samverkan och integration. Medvetenheten om integrationens betydelse för säkerheten utgör även grunden för utvidgningen av medlemskretsen liksom för att bredda och fördjupa det europeiska samarbetet.

Utskottet menar, när det gäller Östersjöområdet, att det är ett av de områden i Europa som gynnats mest av det kalla krigets slut. Demokrati och marknadsekonomi har ersatt kommunistisk diktatur och planekonomi. Friheten har återupprättats för våra tidigare ockuperade grannländer i öster. Handel, investeringar och mänskliga kontakter blomstrar som i få andra delar av världen. Undantaget i denna positiva utveckling är Vitryssland. Utskottet beklagar att den negativa utvecklingen i landet ännu inte har gått att vända men vill samtidigt betona att denna gynnsamma utveckling i andra delar av Östersjöområdet är av fundamental betydelse för Sveriges säkerhet.

Ansvaret för att denna utveckling fortsätter att präglas av stabilitet och säkerhet och att den stärks åvilar alla länder gemensamt. Säkerhet kan endast byggas i samarbete. Sverige vill se en utveckling i sitt närområde – liksom i Europa i sin helhet – där varje land har rätt att självständigt välja sin säkerhetspolitiska linje, där säkerheten ses som odelbar och bygger på internationell samverkan och där goda grannrelationer byggda på ömsesidig respekt och förtroende utvecklas. EU-utvidgningen är central i denna utveckling och prioriteras därför av Sverige. Därtill kommer att Rysslands band till de euroatlantiska strukturerna måste utvecklas. Den transatlantiska länken är viktig för uppkomsten av en sådan alleuropeisk freds- och säkerhetsordning som vi strävar efter.

Sveriges bidrag till säkerheten i närområdet är stort. Vårt omfattande stöd till EU:s kandidatländer, vårt säkerhetsfrämjande samarbete i Östersjöregionen, vårt aktiva deltagande i Nordiska rådet och i övriga regionala organisat-

ioner, våra företags handel och investeringar, våra kommuners, organisationers och kyrkans engagemang och våra medborgares allt tätare mänskliga, gränsöverskridande nätverk utgör tillsammans ett betydande bidrag till säkerheten i vårt närområde.

Utskottet menar att säkerhet i vår region byggs genom bredast möjliga samarbete inom alla samhällssektorer. Som ovan nämnts främjar utrikeshandel och internationella investeringar den gemensamma säkerheten både genom att höja det ekonomiska välståndet och genom att stärka ömsesidiga beroenden. Samarbetet inom Östersjöstaternas råd och även det nordiska samarbetet har stor betydelse för att stärka banden över Östersjön.

Sverige har alltsedan den återupprättade självständigheten för tio år sedan stött Estlands, Lettlands och Litauens stärkande av sin suveränitet, uppbyggnaden av rättsstatens demokratiska strukturer samt en nationell totalförsvärsförmåga. Det svenska stödet har på ett verksamt sätt bidragit till att dessa länder kunnat göra sina självständiga säkerhetspolitiska val. Utskottet vill understryka att det är ett starkt svenskt säkerhetsintresse att dessa grannländer inte förnekas den rätten, utan kan förverkliga sina egna säkerhetspolitiska målsättningar. Estland, Lettland och Litauen har valt att söka sin säkerhet genom medlemskap i EU och Nato och genom goda grannrelationer. Processen att sätta stopp för kalla krigets uppdelning i vår del av Europa är inte avslutad förrän också dessa länder har förverkligat sina säkerhetspolitiska mål. Därtill måste Rysslands band med EU och Nato breddas och fördjupas. En sådan säkerhetspolitisk utveckling är till gagn för Sveriges och hela regionens säkerhet.

Internationellt samarbete, integration och säkerhet

I kommittémotion U332 (kd) yrkande 15 framhåller Kristdemokraterna att framtida hot mot säkerheten i Europa företrädesvis bör lösas och hanteras gemensamt inom ett utvidgat EU. I samma motion yrkande 19, anförs att svensk utrikespolitik bör bidra till att inlemma Östersjöområdet i en alleuropeisk och transatlantisk säkerhetsordning.

Som utskottet har framhållit ovan har framväxten av Europeiska Unionen utgjort, och utgör fortfarande, en bidragande faktor när det gäller att skapa förutsättningar för frihet, fred och stabilitet i Europa och utvidgningen av EU är en viktig beståndsdel i denna process.

När det gäller framtida hot mot säkerheten i Europa konstaterar utskottet att på den internationella arenan har EU till sitt förfogande ett brett spektrum av verktyg att använda för konfliktförebyggande och krishantering. Dessa omfattar såväl diplomatiska som ekonomiska verktyg, och på sikt även civil och militär förmåga. Enligt utskottets mening skall unionen bidra till internationell fred och säkerhet i enlighet med FN:s principer. Den kapacitet som nu utvecklas för konfliktförebyggande och krishantering skall ses som ett stöd till den Gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP) samt till att stärka och utöka EU:s omfattande externa roll.

Det är utskottets övertygelse att utvidgningen av EU kommer att bidra till ökad stabilitet och säkerhet i Europa. Att de nya medlemmarnas erfarenheter och resurser tillförs unionens existerande kapacitet för konfliktförebyggande och krishantering kommer dessutom att öka unionens förmåga på dessa områden.

Utskottet vill betona att Europas säkerhet är odelbar. Samma principer måste gälla för Östersjöregionen som för Europa som helhet. Det är således en självklar rätt för länderna runt Östersjön, liksom för alla Europas länder, att själva avgöra sitt säkerhetspolitiska vägval i enlighet med OSSE:s principer. Det är en princip som utskottet vill slå vakt om.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U332 (kd) yrkandena 15 och 19 är besvarad.

I Folkpartiets motion *U319 (fp) yrkande 13* beskrivs EU:s respektive Natos utvidgningar som viktiga bidrag till att stärka de institutionaliserade strukturer som främjar fred och säkerhet i Europa.

Utskottet vill framhålla att Sveriges starka stöd till EU:s utvidgning utgör en medveten prioritering i utvecklingen mot ett allt närmare samarbete mellan Europas stater och folk. Detta gäller även på säkerhetspolitikens område. Gråzoner, intressesfärer eller säkerhetsvakuum utgör säkerhetsrisker och måste därför undvikas. Detta görs genom att varje lands rätt att själv välja säkerhetspolitisk linje respekteras fullt ut. Detta gäller såväl för de länder som valt medlemskap i EU och/eller Nato, som för dem som valt en annan linje.

Med vad utskottet ovan anført anser utskottet att motion U319 (fp) yrkande 13 är besvarad.

I motion *U319 (fp) yrkande 14* framhålls att utvidgningarna av EU och Nato inte bör begränsas vare sig geografiskt eller tidsmässigt.

EU står öppet för medlemskap för alla europeiska länder som delar de grundläggande värden och principer som unionen bygger på och som uppfyller de kriterier som ställts upp, de s.k. Köpenhamnskriterierna. Som utskottet redan anført är en utvidgning av EU ett starkt svenskt intresse. Därför är Sverige drivande i processen att stödja och förbereda EU:s kandidatländer för medlemskap. Europaavtalen med kandidatländerna är i sig viktiga steg i processen mot fullt medlemskap.

När det gäller Natos utvidgning konstaterar utskottet att organisationens medlemsstater i april 1999 upptog Polen, Tjeckien och Ungern, tre tidigare Warszawaavtalsländer, till medlemskap i alliansen. Vid nästkommande toppmöte som äger rum i Prag år 2002 förutses ett beslut om vilka länder som kan komma att ingå i en ny utvidgningsomgång. Nato har deklarerat att dörren står öppen för fler medlemmar och ett särskilt program – Membership Action Plan – har skapats för att förbereda kandidatländerna för ett framtida medlemskap i alliansen.

Vad avser förutsättningarna för Natomedlemskap och vilka länder som skall ingå i en kommande utvidgning är frågor som Nato och dess medlemsstater har att ta ställning till. Det ankommer inte på Sveriges riksdag att ta ställning i dessa frågor.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U319 (fp) yrkande 14 är besvarad.

Vidare menar Folkpartiet i motion *U319 (fp) yrkande 16* att Sverige bör ge de baltiska staterna fullt stöd i deras ansökan om medlemskap i såväl Nato som EU. Även Moderata samlingspartiet anser i motion *U312 (m) yrkande 1* att Sverige bör stödja de baltiska staternas önskan om Natomedlemskap.

Inledningsvis konstaterar utskottet att säkerhetsstrukturen fortsätter att utvecklas och institutionaliseras i Europa. Europeiska unionens fördjupning av samarbetet och stundande utvidgning är även ur säkerhetspolitisk synvinkel centrala processer. Detta gäller särskilt för Sveriges närområde, Östersjöregionen. Sverige ger sitt fulla stöd till Estland, Lettland och Litauen i deras förberedelser för EU-medlemskap.

Det förtjänar att framhållas, menar utskottet, att det initiala suveränitetsstödet, därefter det omfattande säkerhetsfrämjande samarbetet, på ett verkligt sätt har bidragit till att möjliggöra dessa länders egna, självständiga säkerhetspolitiska val.

Utskottet kan vidare konstatera att Estland, Lettland och Litauen har valt att söka sin säkerhet genom medlemskap även i Nato och genom goda grannrelationer. Utskottet menar att processen att sätta punkt för kalla krigets uppdelning i vår del av Europa är inte avslutad förrän också dessa länder har förverkligat sina säkerhetspolitiska mål. Därtill måste Rysslands band med EU och Nato breddas och fördjupas även fortsättningsvis. En sådan gynnsam säkerhetspolitisk utveckling är till gagn för Sveriges och hela regionens säkerhet, menar utskottet.

Med vad ovan anförts anser utskottet att motionerna U319 (fp) yrkande 16 och U312 (m) yrkande 1 är besvarade.

I motion *U312 (m) yrkande 16* betonas att det svenska suveränitetsstödet till de baltiska staterna måste fortsätta även efter det att de tre staterna har blivit EU-medlemmar.

Det svenska säkerhetsfrämjande samarbetet fortsätter och riksdagen har nyligen fattat beslut om detta för år 2002 (bet. 2001/02:UU2). Utskottet menar att stödet utgör en hörnsten i svensk Östersjöpolitik. De åtaganden och planer som lagts fast fullföljs.

Det är värt att notera att från och med år 2000 har regeringen antagit årsplaner för det säkerhetsfrämjande samarbetet med Estland, Lettland och Litauen. På motsvarande sätt görs s.k. arrangemangsplaner upp för samarbetet med Ryssland. Genom dessa årsplaner eftersträvas ett mer långsiktigt och väl integrerat stöd, grundat på ländernas egna prioriteringar.

I regeringens proposition 2000/01:119 "Europa i omvandling – Sveriges utvecklingssamarbete med Central- och Östeuropa" slås fast att kopplingen till EU-medlemskapet på vissa av de sektorer som omfattas av det säkerhetsfrämjande stödet överlag är mindre än på andra samsamarbetsområden samtidigt som dessa insatser kan bedömas vara av stor betydelse för svensk säkerhet. Så gäller inte minst på totalförsvarsområdet där det finns mer långsiktiga behov

av stöd. Riksdagen ställde sig bakom dessa överväganden i betänkande 2000/01:UU9.

Med vad ovan anförts anser utskottet att motion U312 (m) yrkande 16 är besvarad.

Folkpartiet betonar i kommittémotion U319 (fp) vikten av goda relationer till Ryssland. I *yrkande 9* betonas att Sverige och andra länder bör välkomna Rysslands gradvisa normalisering som en europeisk demokrati. För att underlätta det europeiska samarbetet är det viktigt att Ryssland ej framställs som en motpol och ett särfall i Europa. I *yrkande 15* i samma motion föreslås att även Ryssland skall kunna kvalificera sig för medlemskap i de säkerhetspolitiska strukturer som i dag växer fram i Europa, däribland EU och Nato. I kommittémotion U332 (kd) *yrkande 18* betonas vikten av att utveckla förtroendefulla relationer till Ryssland.

Riksdagen har nyligen på grundval av betänkande 2000/01:UU4 behandlat frågor kring Ryssland och dess relationer med omvärlden. Utrikesutskottet framhöll i betänkandet att det är av stor vikt att så långt som möjligt engagera Ryssland i europeiskt säkerhetsfrämjande samarbete. Vidare konstaterade utrikesutskottet att Sveriges relationer till Ryssland är mycket goda och att samarbetet under de senaste åren har utvecklats kraftigt både på det multilaterala och det bilaterala planet.

Utrikesutskottet framhöll att det är en viktig uppgift för Sverige att utveckla EU:s nordliga dimension, som i stora delar handlar om samarbete inom energi- och miljöområdena. Vidare noterade utskottet att inom ramen för EU:s säkerhets- och försvarspolitik breddas och fördjupas den politiska dialogen med Ryssland och det praktiska samarbetet utvecklas. Ett omfattande bilateralt samarbete Sverige–Ryssland utvecklas på den nationella nivån, såväl mellan statliga och kommunala som mellan privata och enskilda aktörer. Utrikesutskottet betonade även det omfattande och värdefulla samarbete som äger rum inom olika regionala organisationer såsom Östersjöstaternas råd, Barentsrådet och Arktiska rådet. Även Ryssland deltar i samarbetet inom dessa regionala organisationer.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet konstaterar att ansträngningar att utveckla förtroendefulla relationer med Ryssland redan pågår och att Sverige därvid har sökt utnyttja olika instrument.

Under Sveriges ordförandeskap i Europeiska unionen våren 2001 utgjorde det närmare samarbetet med Ryssland, bl.a. på säkerhetspolitikens område, ett väsentligt mål. Utskottet menar att detta var en riktig prioritering av det svenska ordförandeskapet och ser positivt på att EU och Ryssland delar intresset av en närmare dialog och ett fördjupat samarbete inom säkerhetspolitikens område. Utskottet vill även framhålla att det politiska och ekonomiska samarbetet mellan EU och Ryssland utvecklas vilket även accentueras med EU-utvidgningen. Utskottet betonar att denna utveckling är till gagn för Sveriges säkerhet.

Vad gäller relationerna mellan EU och Ryssland konstaterar utskottet att EU:s relationer med Ryssland, liksom med Ukraina, baseras på partnerskaps-

och samarbetsavtalet (PSA) och på den gemensamma strategin som antogs av Europeiska rådet i Köln 1999. Som utskottet tidigare framhållit är ett utvidgat EU ett starkt svenskt intresse. Sverige är därför drivande i processen att stödja och förbereda EU:s kandidatländer för medlemskap. Europaavtalen med kandidatländerna är i sig viktiga steg i processen mot fullt medlemskap. Utskottet vill betona att utvecklandet av ett partnerskap mellan EU och Ryssland och utvidgningen av EU och är processer som bör löpa parallellt.

Vad gäller Natos relationer med Ryssland konstaterar utskottet att det grundas på den s.k. NATO-Russia Founding Act och Nato-Rysslandsrådet (PJC) från 1997. Sedan 1998 har Ryssland en mission till Nato och i februari 2001 öppnades ett Natoinformationskontor i Moskva. Vid Nato-Rysslandsrådets ministermötet i december 2000 bekräftade Nato och Ryssland sin strävan att bygga ett starkt, stabilt partnerskap på lika villkor till gagn för säkerheten och stabiliteten i Europa. Ett sådant partnerskap är positivt också för Sveriges säkerhet. Vad avser utvidgningen av medlemskretsens inom Nato och vilka förutsättningar som gäller för detta är det frågor som Nato och dess medlemsländer har att ta ställning till.

När det gäller att bygga upp ett samarbete med Ryssland för att uppnå ökad säkerhet vill utskottet framhålla att Sverige kan lämna värdefulla bidrag genom egna initiativ för att integrera Ryssland i de säkerhetspolitiska strukturerna. Utskottet konstaterar att på europeisk nivå har Sverige aktivt verkat, inte minst under ordförandeskapet i EU, för att fördjupa dialogen mellan EU och Ryssland i bl.a. säkerhetspolitiska frågor, särskilt gällande konfliktförebyggande och krishantering (ESDP) samt gällande nedrustning och icke-spridning. En fördjupad relation mellan EU och Ryssland också inom dessa områden bidrar till att undanröja riskerna för nya skiljelinjer i Europa.

I ett regionalt sammanhang vill utskottet nämna det s.k. Kielinitiativet av Sveriges och Tysklands försvarsministrar om fördjupad dialog och praktiskt samarbete mellan såväl länderna i Östersjöområdet som övriga länder med intressen i regionen. Sverige har vidare arbetat intensivt för att involvera Ryssland i Partnerskap för fred, även vad gäller konkret övningsverksamhet.

Utskottet vill även lyfta fram att det mellan Sveriges och Rysslands försvarsmakter finns välutvecklade kontakter och ett livaktigt besöksutbyte. Sverige lämnar även bilateralt säkerhetsfrämjande stöd till Ryssland, bl.a. för att bidra till förstöring av ryska kemiska vapen, hanteringen av arvet från det sovjetiska programmet för biologiska vapen, utbildning i folkrätt för ryska officerare samt miljöhantering och miljösanering i samband med militär verksamhet. Utskottet har inhämtat att som kommande samarbetsprojekt planeras stöd till ledarskap och demokrati inom den ryska försvarsmakten.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser sammanfattningsvis positivt på Rysslands demokratisering och dess breddade och fördjupade samarbete inom ramen för de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna. Denna utveckling stärker vår egen säkerhet, säkerheten i Sveriges närområde och i Europa och världen i sin helhet.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U319 (fp) yrkandena 9 och 15 samt U332 (kd) yrkande 18 är besvarade.

Att bekämpa internationell terrorism

I den enskilda motionen *U317 (m) yrkande 1* framhåller motionären att terrorismen är ett allvarligt hot mot det demokratiska systemet och vårt öppna, västerländska samhällssystem. I samma motion *yrkande 5* framhålls att de regimer som skyddar terrorister och exempelvis ger dem möjlighet att träna, ha baser, finansiera sin verksamhet och planera terroristattacker utifrån sina territorier, skall anses vara delansvariga i de brott som begås. Vidare betonas i motionens *yrkande 2* det gemensamma ansvaret för världens länder att motverka terrorism. Även i motionens *yrkande 3* understryks behovet av internationell samverkan mot terrorism. Även Kristdemokraterna anför i kommittémotion *U332 (kd) yrkande 9* att kampen mot terrorism förutsätter internationellt samarbete. I kommittémotion *Ju451 (mp) yrkande 1* menar Miljöpartiet att det är av vikt att bekämpa sociala klyftor och orättvisor samt att i det långsiktiga arbetet mot terrorism även integrera fattigdomsbekämpning och främja demokratisering.

Terroristattacker mot USA den 11 september år 2001 var en attack mot det demokratiska och öppna samhället och det värsta exemplet hittills på en ny typ av hot som riktas mot detta. Det var också en urskillningslös terrorhandling riktade mot oskyldiga människor mitt i den amerikanska vardagen, en handling präglad av total okänslighet inför människovärdet. Den reaktion som följt inte bara i USA men även i många andra länder präglas av både sorg och ilska. Sorg över de tusentals människoliv som gått till spillo, över de många skadade och över att många människor i dag känner en osäkerhet i tillvaron. Ilska därför att terrorismen har valt oskyldiga människor till måltavla och att den hotar både säkerheten och välfärden i världen.

Terroristattacker visar på det moderna samhällets sårbarhet. Handlingarna har av världssamfundet karakteriserats som både kriminella handlingar och som ett hot mot internationell fred och säkerhet. Utskottet delar dessa uppfattningar och menar att det inträffade på ett dramatiskt och tragiskt sätt illustrerar att den säkerhetspolitiska hotbilden har fått en delvis ny dimension. Målet för dem som begår denna typ av våldshandlingar är inte att vinna eller ockupera territorium utan att genomföra attacker mot politiska, tekniska och ekonomiska värden samt att skapa störningar även i civila samhällsfunktioner för att på så sätt nå sina syften.

Utskottet vill framhålla att det är av utomordentlig betydelse att världssamfundet håller samman och att det har bildat en gemensam front mot terrorismen. Det är därför av stor vikt att FN:s säkerhetsråd har agerat enhälligt på ett mycket tydligt och framåtsyftande vis i det uppkomna läget.

Redan dagen efter terrordåden antog säkerhetsrådet resolution 1368. Säkerhetsrådet betraktar de i USA begångna terrorhandlingarna som ett hot mot internationell fred och säkerhet. Säkerhetsrådet betonar i sammanhanget även

rätten till individuellt och kollektivt självförsvar som är fastlagd i FN:s stadga.

Säkerhetsrådet sätter i resolutionen internationell terrorism i samband med hot mot internationell fred och säkerhet (art. 39 i FN:s stadga). I denna resolution gör FN:s säkerhetsråd för första gången även en koppling mellan begreppet självförsvar i FN:s stadga (art. 51) och kampen mot internationell terrorism.

I resolution 1373 som antogs av säkerhetsrådet den 28 september upprepar säkerhetsrådet sina ståndpunkter vad gäller terrorism som ett hot mot internationell fred och säkerhet samt rätten till självförsvar. I denna resolution görs även en hänvisning till kapitel VII i FN:s stadga där de två ovan nämnda artiklarna ingår. Enligt resolutionen skall medlemsländerna avstå från alla typer av stöd, aktivt eller passivt, till organisationer eller personer inblandade i terroristhandlingar samt förvägra användandet av respektive stats territorium för finansiering, planering eller genomförande av terroristhandlingar mot annan stat. Med antagandet av resolutionen beslöt säkerhetsrådet även att upprätta en underkommitté för terroristbekämpning för att följa genomförandet av de beslutade åtgärderna som FN:s medlemsstater är skyldiga att rapportera till senast den 27 december år 2001.

Den 12 november 2001 antog säkerhetsrådet i resolution 1377 en deklaration om den globala kampen mot terrorism. Säkerhetsrådet framhåller bl.a. att internationell terrorism står i motsatsställning till FN-stadgans syfte och principer och att finansiering, planering och förberedelser liksom varje annan form av stöd till internationella terroristhandlingar likaså står i motsatsställning till syfte och principer i stadgan. Säkerhetsrådet betonar även nödvändigheten av att vidta fortsatta internationella ansträngningar för att öka förståelsen mellan samhällen och kulturer, för att åtgärda regionala konflikter liksom alla globala frågor, inklusive utvecklingsfrågor. Sådana åtgärder kommer att bidra till internationellt samarbete och samverkan, vilken är nödvändig för att upprätthålla största möjliga engagemang i kampen mot internationell terrorism, heter det vidare i resolutionen.

Utskottet välkomnar dessa entydiga ställningstaganden från säkerhetsrådet. De lägger en folkrättslig grund för det internationella samfundet, lett av FN, att bekämpa internationell terrorism. Detta innefattar även användandet av tvångsåtgärder genom hänvisningen till FN-stadgans kapitel VII i resolution 1373 samt genom förklaringen i resolution 1377 att internationell terrorism utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet.

Utskottet konstaterar vidare att regeringen i sina uttalanden givit FN sitt stöd i detta arbete. I sitt tal inför FN:s generalförsamling den 13 november 2001 framhöll utrikesminister Anna Lindh bl.a. att sällan har det internationella samfundets strävan efter fred och säkerhet utmanats så som genom terroristhandlingarna den 11 september. FN antog utmaningen, konstaterade utrikesministern, och tog ledningen i kampen mot den internationella terrorismen. I talet betonade hon vidare att FN och dess medlemsländer sällan har uppvisat en reaktion präglad av sådan styrka, beslutsamhet och enighet. Sve-

rige står helhjärtat bakom FN i dess uppmaning till medlemsländerna att bekämpa terrorismen framhöll utrikesministern i sitt tal. Utskottet ser positivt på utrikesministerns uttalanden.

Utskottet konstaterar vidare att EU genom en rad uttalanden har fördömt terroristhandlingarna i USA. Vid Europeiska rådets extraordinära möte den 21 september 2001 framhöll medlemsländerna i EU gemensamt i slutsatserna att det på grundval av FN:s resolution 1368 är legitimt att USA sätter sig till motvärn mot terroristhandlingarna. Medlemsländerna förklarar sig redo att delta i detta arbete, var och en med utgångspunkt från sina möjligheter. I en gemensam deklarationen den 14 september 2001 framhåller unionens stats- och regeringschefer bl.a. att de skyldiga måste lagföras och dömas för dessa grova brott, att attackerna var riktade mot alla öppna, demokratiska, multikulturella och toleranta samhällen, att EU aktivt måste arbeta för att lösa konflikter som alltför ofta tjänar som förväning för illdåd och att särskilt FN starkt måste prioritera kampen mot terrorism. Europeiska rådet slog även fast att underrättelsearbetet inom EU mot terrorism måste stärkas samt att ett skyndsamt införande av en europeisk arresteringsorder är nödvändig. Utskottet noterar vidare att både EU:s transportministrar och justitie- och inrikesministrar vid särskilda möten beslutat om riktade insatser för att förhindra internationell terrorism inom EU och vidta åtgärder för att höja flygsäkerheten.

Utskottet noterar att regeringen har tagit aktiv del i detta arbete. Utskottet välkomnar både de uttalanden som gjorts och de åtgärder som beslutats inom EU för att bekämpa internationell terrorism även inom Europeiska unionen.

Vad gäller Afghanistan står, enligt utskottets mening, världssamfundet inför två stora uppgifter:

- Det är nödvändigt att bistå det afghanska folket när det gäller de omedelbara behoven. Folket i Afghanistan har genomlidit krig och förtryck under många år. De har varit gisslan hos en icke-demokratisk regim. Kvinnor och barn har varit värst utsatta. Kvinnor har förvägrats sjukvård och arbete och flickor har efter tolv års ålder förvägrats rätten att gå i skola. Den talibanska regimen har grovt brutit mot de mänskliga rättigheterna. På kort sikt är det enligt utskottets uppfattning viktigt att skapa grundläggande säkerhet och trygghet för befolkningen i Afghanistan. En del i denna uppgift kan vara att en internationell styrka bistår afghanska ledare att upprätthålla säkerheten för befolkningen i landet och skapa förutsättningar för en mer långsiktig politisk process. Utskottet noterar med tillfredsställelse att det internationella samfundet har svarat positivt på behovet av att ställa militär personal till förfogande för detta syfte. Den humanitära situationen i landet är akut. Insatser för att förbättra denna måste omgående vidtas menar utskottet. FN och dess medlemsländer måste enligt utskottets mening snabbt öka de humanitära insatserna för att svara mot de stora behoven. Det är även utskottets mening att det är FN:s ansvar att det humanitära biståndet kommer in i landet och når den behövande delen av befolkningen. Det är i sammanhanget viktigt att de väpnade grup-

- per som har kontrollen över landets olika delar kan upprätthålla säkerheten och ge FN:s transporter och personal tillräckligt skydd.
- Insatser för att bistå det afghanska folket med att återuppbygga samhället är också en viktig uppgift för FN och dess medlemsländer. Att skapa ett fredligt samhälle kräver en politisk process som mynnar ut i en bred regering med representation för alla folkgrupper i landet och som skapar grund för en demokratisk utveckling och ett samhälle där respekten för de mänskliga rättigheterna står i centrum. Skydd av kvinnors rättigheter och kvinnors deltagande i samhällets alla funktioner bör i detta arbete stå högt på dagordningen. En omfattande avväpning och förstöring av vapen – särskilt handeldvapen – måste äga rum för att skapa säkerhet i vardagen för människorna i Afghanistan. De många afghanska soldaterna måste demobiliseras och integreras i samhället vilket är en process som vanligtvis tar lång tid att genomföra. Utländska soldater som strider på talibanernas sida måste avväpnas.

Utskottet välkomnar därför den långsiktiga plan för fredsskapande och samhällsuppbyggnad som FN:s särskilda sändebud för Afghanistan – Lahkdar Brahimi – presenterade i säkerhetsrådet den 13 november 2001. Utskottet välkomnar även beslutet den 21 november 2001 av FN:s generalsekreterare Kofi Annan att utarbeta en femårsplan för återuppbyggnadsarbetet i Afghanistan och att utse chefen för FN:s utvecklingsprogram (UNDP) Mark Malloch Brown till att leda detta arbete.

I resolution (1378), som antogs den 14 november, uttalar säkerhetsrådet bl.a. sitt stöd till det afghanska folket för att bygga upp en övergångsadministration med syfte att bilda en regering. Båda skall vara brett sammansatta, representera alla etniska grupper, representativa för det afghanska folket och sträva efter att leva i fred med Afghanistans grannländer. De skall respektera de mänskliga rättigheterna oavsett kön, etniskt tillhörighet eller religion. De skall vidare respektera Afghanistans internationella åtaganden, vilket innefattar ett deltagande i de internationella ansträngningarna för att bekämpa terrorism och olaglig droghandel inom och från Afghanistan. Vidare skall de verka för att tillfredsställa de omedelbara behoven av humanitärt bistånd och underlätta flyktingåtervändande när situationen så tillåter.

I resolutionen riktar säkerhetsrådet en uppmaning till FN:s medlemsländer att de skall ge sitt stöd till en övergångsadministration och en blivande regering genom olika snabbinsatser. Medlemsländerna bör skyndsamt bidra med humanitära insatser för att lindra lidandet för det afghanska folket, både inom landet och för de afghanska flyktingarna. Detta skall enligt resolutionen även innefatta minröjning. De uppmanar även medlemsländerna att ge långsiktigt bistånd för den sociala och ekonomiska återuppbyggnaden och välkomnar initiativ i den riktningen från medlemsländerna.

Utskottet ser positivt på att FN så tidigt har engagerat sig i både de kort- och långsiktiga ansträngningarna för krishantering, återuppbyggnad och utveckling av det afghanska samhället.

Utskottet vill vidare framhålla att det internationella samfundet, utöver att hålla samman för att bekämpa internationell terrorism, även måste samarbeta för att hantera andra världsomspännande problem i kampen för global rättvisa. Den ökande globaliseringen, öppenheten och den förbättrade och allt snabbare mediabevakningen gör att människor i andra länder är mer medvetna om vad de har – och vad de saknar. Människor i alla delar av världen ställer högre krav på delaktighet i globala processer, vill ha större del av utvecklingens frukter. Detta är enligt utskottets mening positivt, och det är en stor utmaning för det internationella samfundet att minska gapet mellan rika och fattiga länder. Globalisering skapar ett större välstånd i världen men det måste fördelas mera jämnt, menar utskottet.

Mer än en miljard människor lever i dag i absolut fattigdom. Vid generalförsamlingens särskilda session hösten år 2000 antogs målet att halvera fattigdomen i världen till år 2015. Det är ett välkommet initiativ menar utskottet men inte tillräckligt. Utvecklingssamarbete, bistånd, särskilt att fler länder skall uppnå FN:s mål om 0,7 % av BNI i officiellt bistånd, marknadstillträde för utvecklingsländerna, ökad handel, rättvisa villkor för handel och investeringar samt reformer vad gäller de industrialiserade ländernas jordbrukspolitik måste samverka i denna långsiktiga strävan av fattigdomsbekämpning. Enligt utskottets mening är detta, liksom kraftfulla initiativ för att bringa långvariga konflikter till en varaktig lösning, åtgärder som långsiktigt bidrar till att dra undan rekryteringsgrunden för nya terrorister.

Utskottet vill framhålla att instrumenten för att åstadkomma förbättringar för de fattiga länderna finns, men vad som behövs är mod och politisk vilja till förändringar. De fattiga länderna behöver bli integrerade i världsekonomin, och FN och de rika länderna har viktiga roller att spela i detta sammanhang.

Det är även av vikt, menar utskottet, att motarbeta hat och misstänksamhet mellan folk och mellan folkgrupper inom stater. Dialogen mellan kulturer bör stimuleras ytterligare. Principer som icke-diskriminering måste få större vikt mellan folkgrupper inom ett land och mellan länder. Attityderna till länder och folk i tredje världen behöver förändras. Det är av vikt att lyfta dessa människors, folks och staters självkänsla, menar utskottet, och det kan bl.a. göras genom att dialogen mellan de rika och de fattiga delarna av världen sker på en mer jämbördig grund.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U317 (m) yrkandena 1–3 och 5, U332 (kd) yrkande 9 samt Ju451 (mp) yrkande 1 kan besvaras.

I kommittémotion *Ju451 (mp) yrkande 4* föreslås att den svenska regeringen i FN:s säkerhetsråd tar initiativ till att upprätta en internationell *ad hoc*-domstol med anledning av terrordåden i USA Även i kommittémotion *Ju447 (kd) yrkande 3* föreslås att en internationell terroristtribunal inrättas som en *ad hoc*-lösning.

Som utskottet ovan framhållit är terroristhandlingarna som begicks i USA i september måndag 2001 att betrakta både som kriminella handlingar och som

ett hot mot internationell fred och säkerhet. Förutom de tvångsåtgärder som har vidtagits bör, i den mån det kommer att bli möjligt, de skyldiga även lagföras.

När det gäller brottsmisstänkta personer som ej befinner sig inom USA:s territorium kommer frågan upp om var och i vilken domstol dessa personer skall lagföras. Utskottet utgår från att brottsmisstänkta personer som befinner sig i USA där kommer att ställas inför rätta.

Utskottet kan konstatera att Romstadgan om den internationella brottmålsdomstolen ej har trätt i kraft. Det beräknas ske någon gång under år 2002. Emellertid är det inte möjligt för den domstolen att behandla enligt konventionen kriminella handlingar som begåtts före konventionens ikraftträdande.

På sikt kan därför frågan resas inom det internationella samfundet om ett behov för en *ad hoc*-domstol i detta fall. Detta har emellertid ännu inte skett och utskottet menar därför att frågan är för tidigt väckt av motionärerna. Riksdagen får ta ställning till frågan om och när den aktualiseras. Utskottet anser vidare att Sverige inte bör ta något initiativ i denna fråga.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna Ju451 (mp) yrkande 4 och Ju447 (kd) yrkande 3.

NBC-stridsmedel, missilförsvar

I den enskilda motionen *U318 (m) yrkande 1* framhålls vikten av ett gemensamt försvar för att skydda civilbefolkningen i deltagande länder mot attacker med atomvapen, kemiska vapen och biologiska vapen.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att risken för att atomvapen, kemiska vapen och biologiska stridsmedel (NBC-stridsmedel) skulle kunna komma att användas i attacker mot civilbefolkning har uppmärksamats under ett antal år inom ramen för regeringens säkerhetspolitiska analys och inom ramen för försvarsplaneringen. Därvid har även risken uppmärksamats att terroristattacker kan riktas direkt mot svenska mål eller mot utländska intressen i vårt land av icke-statliga aktörer. Den spridning som skett främst i USA av mjältbrandsbakterier hösten år 2001 har på ett dramatiskt och tragiskt sätt illustrerat denna risk. När det gäller att skydda civilbefolkningen mot attacker med atomvapen, kemiska vapen och biologiska vapen måste således båda dessa risker tas med i analysen.

Försvarsberedningen har ägnat dessa frågor omfattande uppmärksamhet. Beredningen konstaterade i rapporten Gränsöverskridande sårbarhet – gemensam säkerhet (Ds 2001:14) att nukleära, biologiska och kemiska stridsmedel på senare år kommit att spela en mer framträdande roll i den internationella säkerhetspolitiska debatten. I rapporten pekade beredningen även på ett antal skäl till detta, främst riskerna för spridning av sådana stridsmedel till fler stater och de problem och svårigheter som det internationella arbetet med rustningsbegränsning och nedrustning har mött. Vidare pekade beredningen på den snabba teknikutvecklingen och dess inverkan på möjligheten att utveckla nya typer av NBC-stridsmedel. Beredningen uppmärksammar även i rapporten att andra aktörer än stater kan utnyttja NBC-ämnena och stridsme-

del. Den konstaterar dock att risken främst gäller användning av B- och C-stridsmedel när det gäller subnationella aktörer och i samband med terroristattacker. I rapporten Ny struktur för ökad säkerhet – nätverksförsvaret och krishantering (Ds 2001:44) uppmärksammar Försvarsberedningen bl.a. skyddsaspekter, samhällets beredskap samt den militära förmågan vad gäller NBC-stridsmedel.

Regeringen har tidigare, bl.a. i propositionen Det nya försvaret (prop. 1999/2000:30) konstaterat att NBC-aspekter bör ges ökad uppmärksamhet i svensk försvarsplanering, vilket riksdagen sedermera ställt sig bakom (bet. 1999/2000:FöU2, rskr. 1999/2000:168). Regeringen gjorde i propositionen också bedömningen att ambitionen borde höjas och kunskaperna förbättras när det gäller förberedelser inför eventuella händelser med NBC-stridsmedel, särskilt när det gäller sådana som berör flera myndigheter och därmed fordrar samverkan.

Mot bakgrund av detta beslutade regeringen i juni år 2000 att tillsätta en arbetsgrupp för att initiera och bedriva samverkan mellan berörda myndigheter inom NBC-området inför freds- och krigstida hot. Arbetsgruppen har hittills presenterat sina första slutsatser i rapporter den 1 mars och den 14 juni år 2001. Arbetsgruppen har bl.a. framfört att den samhällsberedskap som erfordras för fredstida NBC-händelser kan och bör utgöra en väsentlig del av basen för åtgärder mot krigsinsatser med NBC-stridsmedel. Arbetsgruppen har vidare gjort bedömningen att en förbättring av de aktuella expertfunktionernas beredskap med en anslutande utbildnings- och övningsverksamhet är den enskilda åtgärd som snabbast och till lägst kostnad leder till förbättrad allmän beredskap mot NBC-händelser. Regeringen framhåller i den nu föreliggande propositionen att den delar arbetsgruppens uppfattning och har i budgetpropositionen för år 2002 (prop. 2001/02:1) föreslagit riksdagen att den inom ramen för befintliga anslag skall avsätta särskilda medel för att förbättra ansvariga myndigheters förmåga att samordnat hantera NBC-händelser. Riksdagen har ställt sig bakom förslaget (bet. 2001/02: FöU1).

Utskottet konstaterar att NBC-stridsmedel fortsätter att utgöra en viktig del av den hotbild som ligger till grund för det militära försvarets utveckling. Det är angeläget, menar utskottet, att Sverige har en tillräcklig kompetens inom NBC-området både för internationell medverkan och för den nationella säkerheten. De hot av NBC-karaktär som i första hand bör vara dimensionerande för det militära försvaret är de som härrör dels från Sveriges deltagande i internationella operationer, dels från insatsorganisationens behov av att kunna hantera hotet från NBC-stridsmedel.

Utskottet anser att hoten om spridning och användning av massförstörelsevapen är ett globalt problem som kräver åtgärder inom flera områden och sektorer. De internationella avtal om rustningskontroll som finns inom området är av stor betydelse. Att avtalen fortlöpande stärks och att genomförande och efterlevnad kontrolleras och verifieras är mycket viktigt. De internationella exportkontrollregimer som kompletterar avtalen och vars arbete syftar till att kontrollera handeln med vissa nyckelkomponenter är också betydelsefulla.

Utskottet vill betona att Sverige sedan många år har spelat en framträdande roll i de multilaterala förhandlingarna om rustningsbegränsning och nedrustning. Utskottet anser att det är viktigt att Sverige även fortsättningsvis på olika sätt bidrar till detta arbete. Det finns flera områden där svenska insatser kan vara av reell betydelse för att motverka riskerna för spridning av massförstörelsevapen till flera stater. Ett vidareutvecklat samarbete med Ryssland bilateralt eller multilateralt inom EU:s ram för att stödja omställningen till civil verksamhet i ryska forskningscentrum med anknytning till NBC-vapen är ett sådant område. Bidrag till utvecklingen av metoder för verifikation av internationella avtal är också betydelsefullt.

Ansträngningarna att stärka konventionerna mot B- och C-vapen, att påskynda den faktiska nedrustningen samt att försöka uppnå större transparens bör prioriteras, menar utskottet. Inom C-området finns mekanismerna i huvudsak på plats, men snabba framsteg hindras såväl av knapphet på resurser som av principiella betänkligheter hos många stater, särskilt i tredje världen. Förhandlingarna om en kontrollregim för B- och toxinvapenkonventionen har i och med den amerikanska vägran att ställa sig bakom de uppnådda förhandlingsresultaten med ett utkast till verifikationsprotokoll på ett tydligt sätt visat att mycket arbete återstår.

Utskottet anser att risken för spridning av kunskap och teknologi från de tidigare ryska programmen för massförstörelsevapen fortfarande får anses relativt stor. En vidareutvecklad dialog mellan Sverige och Ryssland på detta område är därför av stor vikt.

Vidare vill utskottet framhålla att i samband med uppbyggnaden av EU:s krishanteringsförmåga bör också en samordnad syn på NBC-skyddsfrågorna utvecklas.

Ett gemensamt försvar av den typ som motionärerna föreslår vill utskottet inte förorda.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion *U318 (m) yrkande 1*.

Folkpartiet anser i kommittémotion *U319 (fp) yrkande 17* att de amerikanska planerna på NMD (National Missile Defence) och TMD (Theatre Missile Defence) utgör ett legitimt svar på en allt allvarligare utveckling. I samma motion, *yrkande 18*, anføres att Sverige genom sitt förhållningssätt till de amerikanska missilförsvarsplanerna riskerar att ställas helt vid sidan av den fortsatta utvecklingen på området. I partimotion 2000/01:U404 (c) *yrkande 27* yrkar motionärerna att Sverige bör kritisera USA:s planer på att bygga upp ett nationellt missilförsvar. I den enskilda motionen *U318 (m) yrkande 3* betonas att ett gemensamt missilförsvar kan leda till en betydande kärnvapenedrustning. Ett effektivt missilförsvar skulle möjliggöra för både USA och Ryssland att minska antalet strategiska kärnvapenstridspetsar till en betydligt lägre nivå. I *yrkande 2* understryks att ett gemensamt missilförsvar kan förbättra framtida krishanteringsinsatser inom ramen för OSSE och EU. I *yrkande 4* kritiserar den svenska regeringens hänvisning till ABM-avtalet i fråga om USA:s uppbyggande av ett nationellt missilförsvar.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att USA:s regering har betraktat utvecklandet av ett nationellt missilförsvarssystem (National Missile Defence,

NMD) som en viktig del i landets säkerhetspolitiska strävanden. Hotbilden från kalla krigets dagar har till stor del ersatts av hot om angrepp med enstaka missiler från fientligt sinnade länder med tillgång till massförstörelsevapen och långdistansrobotar. USA vill därför inte längre förlita sig enbart på avskräckningsdoktrinen, utan utforma ett nytt säkerhetspolitiskt ramverk som inkluderar olika typer av missilförsvar, nedskärningar av de strategiska arsenalerna samt fortsatt arbete mot spridning av massförstörelsevapen. Avtalet om anti-ballistiska missiler (Anti-Ballistic Missile, ABM) som slöts mellan USA och Sovjetunionen 1972, och som senare Ryssland övertagit, innebär att försvarssystem mot kärnvapen begränsades. USA anser att avtalet är föråldrat och vill därför övervinna de begränsningar som avtalet lägger på utvecklandet av ett missilförsvar i den nya hotsituationen. Mer precisa uppgifter i fråga om utformning, tidtabell samt innebörden av det föreslagna ramverket saknas ännu, men president Bush har inlett konsultationer med en bred grupp länder, däribland Ryssland och Kina.

Den amerikanska inviten till samråd om missilförsvarsfrågorna har lett till att de flesta stater nu säger sig vilja avvakta en precisering av det amerikanska förslaget till nytt säkerhetspolitiskt ramverk och hur detta förhåller sig till det nuvarande systemet, som grundas på det tidigare nämnda ABM-avtalet, icke-spridningsavtalet för kärnvapen och förhandlingarna mellan USA och Ryssland om avtalet om minskning av strategiska kärnvapen (Strategic Arms Reduction Treaty, START).

Rysslands reaktion på USA:s förhandlingsinbiter spelar en central roll i sammanhanget mot bakgrund av Rysslands stora kärnvapenarsenal och ställning som part till ABM-avtalet. Rysslands traditionella position har varit att ABM-avtalet måste bevaras oförändrat för att garantera den strategiska stabiliteten, något man har försökt att förankra genom gemensamma uttalanden med andra stater. Samtidigt har Ryssland använt politiska och folkrättsliga medel för att motverka ett missilförsvar och finna alternativa vägar att komma tillrätta med missilspridningen, däribland ett nationellt initiativ för global kontroll av missiler, samt utspel i samarbete med Kina. Ryska förslag om europeiskt och internationellt samarbete kring taktiska missilförsvarssystem har varvats med hot om utträde ur avtalet om kärnvapenbärande missiler med medellång räckvidd (Intermediate-Range Nuclear Forces, INF), START-avtalet och andra viktiga avtal i händelse av att USA unilateralt gör allvar av sina planer.

Rysslands hållning har emellertid under den senaste tiden blivit mer avvaktande. President Putin har visat försiktig förhandlingsvilja. Vid det rysk-amerikanska toppmötet i Genua, i samband med G8-mötet i juli år 2001, kopplades för första gången i ett officiellt uttalande neddragningar i de strategiska kärnvapenarsenalerna till utvecklandet av ett missilförsvar.

I samband med toppmötet i Shanghai den 21 oktober år 2001 uppgavs att presidenterna Bush och Putin kommit överens om att revidera ABM-avtalet på ett sätt som skulle möjliggöra för amerikanerna att utföra betydligt fler missiltester än vad avtalet tillåter, samtidigt som ryssarnas önskan att bevara

ABM-avtalet skulle tillmötesgå. Hur ett sådant reviderat avtal skulle se ut är emellertid ännu okänt. Samtidigt har båda parter accepterat möjligheten att kombinera en revision av avtalet med neddragningar i de strategiska kärnvapenarsenalerna.

Den 13 november inleddes ett toppmöte mellan presidenterna Bush och Putin i USA. President Bush meddelade vid toppmötets första dag att antalet amerikanska stridsklara strategiska kärnvapen skall reduceras från omkring 6 000 till mellan 1 700 och 2 200 under de närmaste tio åren. Den ryske presidenten uppgav att också Ryssland avser att nedrusta sin strategiska kärnvapenarsenal. Inget konkret antal angavs dock, men reduceringen skulle bli betydande. Under toppmötet stod även diskussioner om ett nytt strategiskt ramverk på dagordningen, inklusive förhandlingar om missilförsvar. Något genombrott i förhandlingarna skedde inte vid mötet. President Putin har dock uttalat att diskussionerna skall fortsätta i syfte att nå en uppgörelse som är godtagbar för alla parter.

Regeringen framhåller i föreliggande proposition att den vid ett flertal tillfällen har uttryckt oro över de konsekvenser ett amerikanskt beslut att ensidigt gå vidare med missilförsvarsplanerna skulle få på det internationella nedrustnings- och icke-spridningsarbetet. Det finns en uppenbar risk för att resultaten av åratals förhandlingar på området kan komma till skada. Dessutom finns tecken på att missilförsvarsplanerna används av andra länder som en förevändning för upprustning och för att blockera framsteg på nedrustningsområdet. Regeringen ser med oro på, och anser det angeläget att motverka, en sådan utveckling. Arbetet med global nedrustning och icke-spridning måste fortsätta.

Utskottet delar dessa bedömningar och vill för sin del även framhålla att utskottets oro över de amerikanska missilförsvarsplanerna motiveras främst av värnandet om global säkerhet. Utskottet ser därför positivt på att regeringen har riktat en uppmaning till USA att ompröva projektet.

Samtidigt vill utskottet framhålla att det finns skäl att dela den oro som USA:s regering har givit uttryck för vad gäller risken för ökad spridning av massförstörelsevapen och vapenbärare. Det mest effektiva sättet att motverka spridning är dock enligt utskottets mening att stärka de internationella nedrustnings- och ickespridningsregimerna och kontrollmekanismerna härför. Av särskild vikt är de konkreta åtaganden som kärnvapenstaterna gjorde vid översynskonferensen år 2000 för icke-spridningsavtalet (NPT), som Ny agenda-gruppen, där Sverige ingår tillsammans med sex andra stater, var med om att driva igenom.

Det är även av vikt, menar utskottet, att det internationella samarbetet och de multilaterala ansträngningarna för att skapa en global norm mot spridning av missiler och missilteknologi trappas upp, parallellt med diskussionen om missilförsvarsfrågorna. Behovet av multilaterala lösningar accentueras enligt utskottets mening av den existerande exportkontrollens oförmåga att förhindra fortsatt export till länder som kan tänkas utveckla massförstörelsevapen. Det arbete som i detta sammanhang har bedrivits under svenskt ordfö-

randeskap i EU uppmärksammades av stats- och regeringscheferna i ett särskilt uttalande vid Göteborgstoppmötet.

Enligt vad utskottet erfarit kommer arbetet nu att fortsätta för att få till stånd en internationell uppförandekod mot missilspridning. EU:s målsättning är att alla länder som vill ansluta sig till en sådan skall få möjlighet att delta i förhandlingarna om ett slutligt dokument som skall kunna vara tillgängligt redan år 2002. Utskottet ser positivt på att EU verkar pådrivande i denna fråga.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna U319 (fp) yrkandena 17 och 18 samt U318 (m) yrkandena 2, 3 och 4. Motion 2000/01:U404 (c) yrkande 27 kan besvaras med vad utskottet anför.

3.2 Sveriges säkerhetspolitik

(Propositionen kap. 5)

Motionerna

Moderata samlingspartiet begär i följdmotion *Fö9 (m) yrkande 2* ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anförts om säkerhetspolitiken. I motionen framhålls att Nato är ryggraden i den alleuropeiska freds- och säkerhetsordningen och spelar en huvudroll i krishantering på Balkan. EU förstärker den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken med en försvarspolitisk dimension. Europarådet och OSSE sätter normer och övervakar efterlevandet samt bidrar till krishantering. Vidare menar motionärerna att internationellt samarbete har blivit naturligt i den svenska säkerhetspolitiken. Sveriges frihet och säkerhet är beroende av säkerhetspolitisk samverkan med andra länder. Gamla föreställningar om neutralitet och alliansfrihet har förlorat sin relevans. I motionen betonas att Sverige behöver både ett starkt nationellt försvar och en betydande militär förmåga att kunna hantera kriser tillsammans med andra nationer.

Kristdemokraterna menar i kommittémotion *U332 (kd) yrkande 10* att den internationella säkerhetspolitiken alltmer bygger på solidarisk och avtalsbunden samverkan med andra stater och att Sverige aktivt bör delta i sådan samverkan.

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 3* anförts att säkerhetspolitikens övergripande mål skall vara att bidra till fred, frihet och säkerhet för alla människor i samhället och att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden.

Folkpartiet begär i följdmotion *Fö10 (fp) yrkande 2* ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anförts om regeringens syn på den internationella utvecklingen. I motionen framhålls att den traditionella neutralitetspolitiken lämnades med Sveriges medlemskap i EU. Som medlem i EU kan Sverige aldrig stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem i EU, menar motionärerna. Som medlem av de fria demokratiska staternas gemenskap skulle Sverige inte heller kunna stå neutralt vid en extern aggression mot någon av de tre baltiska

staterna. Motionärerna framhåller vidare att regeringen, trots att den militära alliansfriheten i dag bara är ett faktiskt uttryck för att Sverige inte är med i någon bindande försvarsallians, ser sig fortsatt tvungen att på hemmaplan förklara varför olika svenska internationella bidrag till att förverkliga en alleuropeisk fredsordning inte står i strid med alliansfriheten. Motionärerna menar att detta medför onödiga låsningar och bidrar felaktigt till att ge intryck av att alliansfrihet fortfarande skulle vara ett övergripande mål i sig för svensk säkerhetspolitik.

I samma motion, *yrkande 3*, anför vissa konsekvenser för svensk säkerhetspolitik. Motionärerna menar att Sveriges framtida säkerhet skapas tillsammans med andra fria och demokratiska stater. Det är en följd av att dessa stater tillsammans slår vakt om grundläggande gemensamma värden. Vidare anför motionärerna att de europeiska demokratiernas säkerhet under årtionden har garanterats av Nato. Detta samarbete mellan USA och Europa är viktigt också i framtiden, framhåller motionärerna. En ny svensk säkerhetspolitisk doktrin bör utgå från att Sverige aktivt skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning. Sverige skall därför, i likhet med de tre baltiska staterna, omgående söka medlemskap i Nato, enligt motionärernas mening. Även i Folkpartiets partimotion *U301 (fp) yrkande 33* anför att Sverige skall söka medlemskap i Nato. Sverige skall på detta sätt bidra till en alleuropeisk fredsordning vilande på ett tätt och jämbördigt samarbete mellan EU och USA, menar motionärerna. Samma yrkande återkommer i kommittémotion *U319 (fp) yrkande 7*, och i *yrkande 8* i samma motion anför att det nya Nato bör innebära att Sverige, Finland och de tre baltiska staterna blir medlemmar i Nato.

I kommittémotion *U319 (fp) yrkande 10* anför att det i praktiken inte är någon skillnad mellan de förpliktelser ett EU-medlemskap innebär och de förpliktelser ett Natomedlemskap skulle innebära. Det rör sig i båda fallen om ömsesidig solidaritet mellan Europas demokratier, menar motionärerna. I motionen noteras att regeringen hävdar att Sveriges förpliktelser inom EU – formella och reella – inte försvagat Sveriges möjligheter att driva traditionella svenska ståndpunkter i det internationella samarbetet. Det finns ingen anledning, menar motionärerna i *yrkande 11*, att utgå från att ett Natomedlemskap skulle försvaga Sveriges möjligheter att driva traditionella svenska ståndpunkter i det internationella samarbetet.

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 14* anför att ett nära och öppet samarbete med Nato skall ses som en naturlig del av svensk säkerhetspolitik.

Motionären bakom den enskilda motionen *U248 (kd)* menar att regeringen bör tillsätta en utredning som har i uppdrag att utreda konsekvenserna av ett svenskt Natomedlemskap. I motionen anför att en sådan utredning har möjlighet att bidra till en bredare diskussion och förankring kring den framtida säkerhetspolitiska inriktningen för Sverige.

I kommittémotion *U319 (fp) yrkande 1* anför att den svenska säkerhetspolitiska doktrinen ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde” har spelat ut sin roll. I *yrkande 2* i samma motion anför att Sverige i och med medlemskapet i EU

lämnade den traditionella neutralitetspolitiken. Motionärerna menar i motionens *yrkande 3* att Sverige aldrig kan stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem av EU. I *yrkande 4* hävdas att Sveriges framtida säkerhet skapas tillsammans med andra fria och demokratiska stater. Det är en följd av att fria och demokratiska stater tillsammans slår vakt om grundläggande gemensamma värden. I *yrkande 5* anföras att detta förutsätter ett aktivt svenskt deltagande i alla forum som erbjuds såväl i byggandet av den framtida europeiska säkerhetsarkitekturen som i kris- och konflikthantering. Motionärerna menar i *yrkande 6* att en ny svensk säkerhetspolitisk doktrin bör utgå från att Sverige aktivt skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning.

I kommittémotion *U332 (kd)* *yrkande 21* menar motionärerna att Sverige inte längre kan stå neutralt om landets grannländer skulle utsättas för väpnat angrepp. Nya hot måste i högre grad bekämpas tillsammans med andra stater. I samma motion, *yrkande 16*, anföras att det är av största vikt att Sverige solidariskt bidrar till den krishanteringsstyrka som i EU:s regi skall ha upprättats senast år 2003. Motionärerna menar att det finns ett glapp mellan politiska deklARATIONER och faktiska resurser. Sverige satsar hårt på att öka den internationella kapaciteten samtidigt som det nationella försvaret drabbats av en omfattande nedrustning.

I den enskilda motionen *U239 (m)* yrkas att regeringen tillsätter en utredning med mandat att granska Sveriges säkerhetspolitiska agerande under tiden 1969–1989 på samma sätt som tiden fram till 1969 har granskats tidigare. Den lösning som regeringen har valt motsvarar inte de krav som motionärerna ställer, och de menar därför att behovet av en neutralitetskommission kvarstår.

Miljöpartiet föreslår i kommittémotion *Ju451 (mp)* *yrkande 6* att ett institut skapas i Sverige för internationell konfliktförebyggande verksamhet i kris- och konfliktområden. Miljöpartiet menar att det i dag saknas institutioner som kan föreslå och genomföra konkreta civila konfliktförebyggande åtgärder. Även i följdmotion *Fö8 (mp)* återkommer Miljöpartiet till frågan om ett institut. Motionärerna menar i *yrkande 6* att regeringen bör se över möjligheten att skapa ett institut för internationell konflikt- och terrorförebyggande verksamhet.

I följdmotion *Fö8 (mp)* *yrkande 7* yrkar motionärerna att regeringen skall verka för Europaparlamentets beslut att en förstudie i syfte att upprätta en europeisk civil fredskår genomförs. Målet skall vara en icke-militär multinationell enhet för att genomföra civila krisförebyggande och krishanterande insatser.

Utskottets bedömning

Det kalla krigets slut och Warszawapaktens upplösning har drastiskt förändrat det säkerhetspolitiska läget i Europa. Risken för konflikter som trappas upp till krig mellan stormakter och risken för invasionsföretag riktade mot Sverige

är liten inom överskådlig tid. Den säkerhetspolitiska bilden präglas i stället av nya utmaningar. Regionala och lokala kriser som ofta är inomnationella till sin karaktär kan direkt eller indirekt beröra Sverige.

Under 1900-talets andra hälft har den övervägande delen av alla krig och konflikter varit inomstatliga. Denna förskjutning från konflikter mellan stater till inomstatliga konflikter kommer sannolikt att bestå.

Inomstatliga konflikter kan bl.a. ha sin grund i religiösa eller etniska motsättningar, motsättningar till följd av ojämn välfärdsfördelning, brott mot de mänskliga rättigheterna eller brist på respekt för människors demokratiska fri- och rättigheter. De kan även ha sin grund i problem som rör mer grundläggande fysiska livsbetingelser. Omfattande miljökatastrofer kan ge upphov till motsättningar både inom och mellan stater liksom exempelvis brist på vattenresurser.

Internationell eller nationell terrorism kan agera för att slå ut livsviktiga funktioner i vårt samhälle, särskilt infrastruktur, som alltmer bygger på störningskänslig högteknologi. Internationell terrorism kan även inriktas på att söka åstadkomma största möjliga mänskliga skada som attackerna i USA den 11 september 2001. Dessa hot får effekter även för andra länder och för världssamfundet i stort. Det gäller även andra hot som internationell kriminalitet, narkotikahandel och spridning av massförstörelsevapen. Alla dessa möjliga hot ignorerar nationella gränser och kräver i ökad utsträckning internationellt samarbete och globala lösningar.

Lokalt initierade motsättningar och konflikter kan få verkningar direkt eller indirekt långt utanför det aktuella konfliktområdet, vilket tydliggjordes exempelvis i samband med Kosovokriget, och därmed hota internationell fred och säkerhet. Många konflikter förblir dock regionala, vilket i sig kan skapa större och mer långsiktiga problem.

Ett problem är att den klassiska folkrätten, i den del som rör situationer präglade av fiendskap, i stor utsträckning tar sikte på mellanstatliga konflikter. Utskottet menar att det finns behov av en utveckling av folkrätten i de delar som rör andra typer av konflikter och situationer då individers och staters rättigheter kommer i motsatsställning.

Den ökande internationaliseringen av bl.a. ekonomi, näringsliv, handel, utbildning och inte minst mediebevakning medför att politikens villkor alltmer globaliseras. Det internationella samfundet blir mer komplext och möjligheterna att förutse och påverka skeenden minskar, samtidigt som lokala och regionala händelser och konflikter i ökande utsträckning kan få globala konsekvenser. Även om denna nya värld präglas av allvarliga hot mot säkerhet och välfärd finns det också unika möjligheter till ett bättre liv för alla. Globaliseringen betyder ökade möjligheter till ekonomisk tillväxt och därmed till välfärd för fler människor. Den moderna informationstekniken skapar på samma sätt nya möjligheter, både ekonomiskt och politiskt, att stärka demokrati, rättvisa och välfärd.

Utskottet vill framhålla att ett bredare samarbete blir allt viktigare för att motverka såväl direkta konfliktrisker som de hot som följer av den globala

utvecklingen och de moderna samhällenas sårbarhet. Svensk säkerhetspolitik måste även framgent utgå från en vidgad syn på säkerheten, och de säkerhetspolitiska hoten måste mötas med delvis nya medel. Utskottet vill även framhålla vikten av att individens säkerhet lyfts fram som en huvuduppgift i det bredare säkerhetspolitiska arbetet.

Detta kräver i sin tur en utveckling när det gäller det internationella samfundets instrument och organisation, både globalt och regionalt. Utskottet menar att konflikthantering bör inta en central plats i det internationella samfundets ansträngningar härvidlag.

Tre steg i en konflikthanteringsprocess kan identifieras. Det första steget är förebyggande och baseras på analys av konflikter. Genom att tidigt identifiera källor till konflikter – och att i nästa steg vidta åtgärder inom ramen för civil krishantering – kan det ofta undvikas att konflikter övergår i motsättningar som tar sig våldsuttryck. Skulle detta inte vara möjligt att uppnå utan motsättningarna fördjupas och leder över i kris eller krig, bör det även finnas möjlighet till militär krishantering. Det är emellertid utskottets bestämda uppfattning att tonvikten i arbetet bör ligga i de två första stegen i en konflikthanteringsprocess – konfliktförebyggande och civil krishantering. Konfliktförebyggande syftar till att på ett konstruktivt sätt kanalisera konflikter, i mening samhällsmotsättningar, genom fredliga procedurer och strukturer och förhindra att de tar sig väpnade uttryck. På detta sätt kan omfattande kostnader, främst i människoliv och lidande men även vad gäller andra samhällsresurser, undvikas.

Det är utskottets mening att det är av vikt att analysera strukturella riskfaktorer för att identifiera potentiella konflikter. Det är vidare av vikt att angripa dessa grundläggande riskfaktorer och konfliktorsaker för att förebygga väpnade konflikter.

Utskottet konstaterar att resursknapphet eller ojämn fördelning av resurser utgör potentiella konfliktorsaker, som var för sig eller i kombination kan leda till väpnade konflikter inom och mellan stater. Fattigdom skapar sociala motsättningar, motsättningar kan leda till våld och våldet leder till ytterligare fattigdom. Fattigdom och krig skapar på det sättet sina egna onda spiraler. Att bryta dessa spiraler bör enligt utskottets uppfattning vara en överordnad angelägenhet för hela världssamfundet. Utskottet vill i sammanhanget understryka biståndets säkerhetsfrämjande karaktär och att Sveriges och EU:s omfattande utvecklingssamarbete kan utgöra ett effektivt instrument för att minska grunden för destabilisering och väpnad konflikt.

Förutom utvecklingsbiståndet finns andra vägar att öka tillväxten och få en bättre resursfördelning. Utökad handel har en sådan funktion, och utskottet anser att Sveriges och EU:s ansträngningar för att öka utvecklingsländernas tillgång till de industrialiserade ländernas, i synnerhet EU:s, marknader är mycket värdefulla. Ökat handelsutbyte, som understöds av åtgärder för ökad frihandel, har en viktig säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande funktion, om det leder till att välfärden för den breda befolkningen i utvecklingsländerna ökar. Utrikesutskottet har utförligt diskuterat detta i sitt betänkande 1998/99:UU12 Utrikeshandel och internationella investeringar.

Vidare vill utskottet framhålla att väpnade konflikter ofta föregås av – eller orsakas av – grova kränkningar av individens rättigheter. Respekten för folkrättens regler om de mänskliga rättigheterna är därför en viktig faktor för att förebygga väpnade konflikter. Långsiktiga insatser för att stärka en kultur av respekt för folkrätten, bl.a. genom utbildningsinsatser och politisk dialog, har enligt utskottets uppfattning en strukturellt förebyggande funktion och är en viktig del av arbetet med att stärka konfliktförebyggandet.

Utskottet noterar att det bland FN:s medlemsländer förs en diskussion om möjligheten att på folkrättslig grund tillåta insats med militära medel för att hindra humanitära katastrofer. Folkrätten slår fast alla staters rätt till självbestämmande och suveränitet. Det generella våldsförbudet är grundläggande i FN-stadgan. Förutom i fall av självförsvar är det endast FN:s säkerhetsråd som kan besluta om undantag från förbudet att bruka våld. Frågan om det internationella samfundets rätt att ingripa med våld mot en enskild stat för att hindra grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna har emellertid aktualiserats vid flera tillfällen under senare år, varvid motsättningen mellan å ena sidan FN-stadgans våldsförbud och en betoning av säkerhetsrådets auktoritet och å andra sidan nödvändigheten av att förhindra humanitära katastrofer framstår tydligt. Utskottet konstaterar att FN:s säkerhetsråd i flera fall ingripit mot bl.a. folkmord och att det äger rum en utveckling inom folkrätten på detta område. Utgången av denna diskussion och utveckling inom folkrätten kan i framtiden få stor betydelse för det internationella samfundets agerande när det gäller konfliktförebyggande och konflikthantering.

Utskottet vill framhålla att Sverige självt i varje enskilt fall och i enlighet med svensk lag beslutar om medverkan i internationella fredsfrämjande insatser. En förutsättning för svensk medverkan är att insatserna måste stå på folkrättslig grund. Enligt FN-stadgan skall beslut om fredsframtvängande insatser fattas av FN:s säkerhetsråd.

Utskottet vill understryka att även länken mellan demokrati, säkerhet och konfliktförebyggande är stark och tydlig. Deltagande, representativitet och legitimitet är centrala begrepp för såväl en sund demokratiseringsprocess som för hanteringen av interna konflikter. Det är utskottets uppfattning att en demokratisk samhällsordning underlättar hanteringen av samhälleliga motsättningar med fredliga medel och inom institutionaliserade kanaler.

Global miljöförstöring och klimatförändringar kan komma att påverka utvecklingen i ökande omfattning och i sig utgöra väsentliga orsaker till konflikter. Kamp om naturresurser, inte minst sådana som rör hur knappa vattenresurser skall fördelas, utgör redan i dag orsaker till konflikter. Utskottet menar att dessa frågor måste tas om hand på det internationella planet och vill framhålla att ett enhetligt tvistlösningssystem skulle kunna innebära fördelar i ett konfliktförebyggande perspektiv.

Utskottet vill i denna del understryka betydelsen av att svensk utrikespolitik, EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik samt FN:s politik genomsyras av ett vidgat säkerhetspolitiskt synsätt och ett perspektiv av konfliktförebyggande. Utskottet ser mycket positivt på att arbetet med att före-

bygga väpnade konflikter har fått ökad nationell och internationell uppmärksamhet samt att synsättet på säkerhetspolitiken alltmer präglas av en bred ansats.

Det kalla krigets slut har väsentligt sänkt spänningen i Östersjöregionen. Nya former för säkerhetsfrämjande samarbete har vuxit fram. Exempelvis har OSSE och Europarådet spelat viktiga roller för att stärka uppbyggnaden av demokrati i de baltiska länderna. Överenskommelser inom OSSE har bidragit till att öka den militära transparensen, och samarbetet inom ramen för Partnerskap för fred fyller en viktig förtroendeskapande funktion. Det regionala samarbetet i Östersjöstaternas råd medverkar också till att stärka säkerheten i vår region, och i likhet med flera andra länder bedriver Sverige även bilateralt säkerhetsfrämjande samarbete med bl.a. de baltiska staterna och Ryssland. Denna väv av samarbete där samtliga stater runt Östersjön i olika former deltar är starkt bidragande till den positiva säkerhetspolitiska utvecklingen. Sverige är en aktiv deltagare i detta nätverk av säkerhetsfrämjande samarbete.

Europeiska unionen är av fundamental betydelse för säkerheten i hela Europa, inte minst i vårt närområde. EU:s fortsatta utvidgning handlar om att utsträcka och fullfölja det fredsprojekt som hela tiden varit den europeiska integrationens grundtanke. Nu finns möjligheten att bygga en helhet av det Europa som delades av världskrig, ockupation och förtryck. Den är en historisk skyldighet som EU:s medlemmar har mot de folk som i decennier berövades frihet och demokrati.

Regeringen redovisar i propositionen fyra slutsatser för svensk säkerhetspolitik vad gäller landets säkerhetspolitiska situation.

1. Den grundläggande positiva säkerhetspolitiska situationen för Sverige vad avser militära hot består. Regeringen har tidigare bedömt att ett invasionshot inte ter sig möjligt inom en tioårsperiod, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga. Denna bedömning har endast förändrats marginellt, i den meningen att hotet ter sig något mer avlägset. Vår säkerhetspolitik måste dock fortsättningsvis innebära att vi kan möta olika former av väpnade angrepp och andra hot, t.ex. terroristhot, informationsoperationer och hot med nukleära, biologiska och kemiska stridsmedel som direkt berör Sverige.

2. Regionala och lokala kriser kan indirekt eller direkt beröra Sverige. Konflikter innebär omfattande lidande för de människor som är direkt utsatta och kan riskera freden och säkerheten för andra regioner och länder. Det ligger därför i Sveriges intresse att förebygga konflikter av dessa slag och vid behov delta civilt och militärt i krishantering.

3. Hot mot de tekniska infrastruktursystemen kan få mycket allvarliga konsekvenser och kan ytterst också få en säkerhetspolitisk dignitet. I takt med utvecklingen mot mer avancerade tekniska system som inbördes blir mer beroende av varandra, och i större utsträckning internationaliseras, blir skyddet av samhällsviktig infrastruktur av väsentlig betydelse för den nationella säkerheten.

4. Totalförsvarets förmåga till anpassning är en fortsatt viktig del av den svenska försvarspolitik. Med hänsyn till utvecklingen i omvärlden skall

försvaret kunna förstärkas, reduceras eller eljest förändras för att motsvara de krav som ställs på försvaret.

Utskottet delar de bedömningar som regeringen redovisar.

Moderata samlingspartiet begär i följdmotion *Fö9 (m) yrkande 2* ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anförs om säkerhetspolitiken. Motionärerna menar att internationellt samarbete har blivit naturligt i den svenska säkerhetspolitiken. Sveriges frihet och säkerhet är beroende av säkerhetspolitisk samverkan med andra länder. Gamla föreställningar om neutralitet och alliansfrihet har förlorat sin relevans. Kristdemokraterna menar i kommittémotion *U332 (kd) yrkande 10* att den internationella säkerhetspolitiken alltmer bygger på solidarisk och avtalsbunden samverkan med andra stater och att Sverige aktivt bör delta i sådan samverkan. I samma motion *U332 (kd) yrkande 3* anförs att säkerhetspolitikens övergripande mål skall vara att bidra till fred, frihet och säkerhet för alla människor i samhället och att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden. Folkpartiet begär i följdmotion *Fö10 (fp) yrkande 2* ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anförs om den internationella utvecklingen. I motionen framhålls att den traditionella neutralitetspolitiken lämnades med Sveriges medlemskap i EU. Som medlem i EU kan Sverige aldrig stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem i EU, menar motionärerna. I kommittémotion *U319 (fp) yrkande 1* anförs att den svenska säkerhetspolitiska doktrinen ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde” har spelat ut sin roll. I *yrkande 2* i samma motion anförs att Sverige i och med medlemskapet i EU lämnade den traditionella neutralitetspolitiken. Motionärerna menar i motion *yrkande 3* att Sverige aldrig kan stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem av EU. I *yrkande 4* hävdas att Sveriges framtida säkerhet skapas tillsammans med andra fria och demokratiska stater. I *yrkande 5* anförs att detta förutsätter ett aktivt svenskt deltagande i alla forum som erbjuds såväl i byggandet av den framtida europeiska säkerhetsarkitekturen som i kris- och konflikthantering. Motionärerna menar i *yrkande 6* att en ny svensk säkerhetspolitisk doktrin bör utgå från att Sverige aktivt skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning. I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 21* menar motionärerna att Sverige inte längre kan stå neutralt om landets grannländer skulle utsättas för väpnat angrepp.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att det finns både politisk vilja och förmåga att förändra vår säkerhetspolitik för att möta de hot och utmaningar som Sverige i framtiden kan ställas inför. Den nya helhetssynen på säkerhet och sårbarhet, vårt allt bredare internationella säkerhetssamarbete för att förebygga och hantera olika typer av hot, konflikter och kriser samt den genomgripande ominriktningen av det svenska försvaret är exempel på hur denna politiska vilja manifesteras i konkret handling.

Fred och säkerhet är ett övergripande mål för den svenska säkerhetspolitiken såväl avseende dess rent utrikespolitiska del som det internationella utvecklingssamarbetet. Utskottet ser även som ett grundläggande mål för säker-

hets- och försvarspolitiken att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden.

Utskottet har ovan framhållit att Sveriges säkerhetspolitiska läge är anorlunda i dag jämfört med under det kalla kriget. Vårt läge har förbättrats på ett avgörande sätt genom att den påtvingade uppdelningen av Europa upphörde och länderna i Central- och Östeuropa återfick sin frihet. Rysslands demokratisering och samarbete med de euroatlantiska strukturerna är av stor betydelse också för Sveriges säkerhet. Den säkerhetspolitiska utvecklingen i närområdet är fortsatt gynnsam. Utskottet delar regeringens bedömning att ett invasionshot inte ter sig möjligt inom en tioårsperiod, förutsatt att vi upprätthåller en grundläggande försvarsförmåga. Samtidigt konstaterar utskottet att det inte går att utesluta att ett mer omfattande militärt hot skulle kunna växa upp igen, varför vårt försvar skall ha möjlighet att anpassa sig till detta.

Med tillfredsställelse kan utskottet konstatera att den svenska förmågan att bidra till olika civila och militära fredsfrämjande insatser utvecklas så att Sverige än mer aktivt kan bidra till att förebygga och hantera internationella kriser och konflikter innan de förvärras och sprids. Det svenska försvaret internationaliseras och görs interoperabelt inom ramen för PARP-processen för att kunna samverka med andra länder. Svenska resurser anmäls till olika styrkeregister inom ramen för FN, OSSE och EU. På det civila området utvecklas Sveriges förmåga till insatser bl.a. på polis- och räddningstjänstområdena.

Utskottet kan vidare konstatera att Sverige samverkar med andra länder genom utrikespolitikens utformning, såväl bilateralt som multilateralt. Stödet för multilateralismen uttrycks bl.a. genom det svenska stödet för FN och dess fackorgan. Enligt utskottets mening står Sverige väl rustat att såväl möta militära eller andra typer av hot mot landets säkerhet som att bidra till internationell fred och säkerhet i samverkan med andra.

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands fred och självständighet. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en handlingsfrihet att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla vårt samhälle.

Det är Sverige självt som definierar den närmare innebörden av den militära alliansfriheten. Den sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Vi har i dag möjlighet att delta i alla former av internationellt samarbete, med undantag endast för ett förpliktande samarbete med Nato i de delar som gäller ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp.

I regeringsförklaringen, som presenterades i riksdagen den 18 september 2001, bekräftar *regeringen* sin tidigare deklarerade avsikt att se över formuleringarna från 1992 i de delar som rör den militära alliansfriheten och neutralitetsoptionen. Statsministern anförde bl.a. följande:

Sveriges säkerhetspolitiska linje, militär alliansfrihet med möjlighet till neutralitet vid konflikter i vårt närområde, har tjänat oss väl. Den senaste

tidens händelser illustrerar på nytt att hoten mot vår säkerhet kan vara av många olika slag.

Regeringen eftersträvar en bred uppslutning kring Sveriges säkerhetspolitiska linje med den militära alliansfriheten som grund. De konstruktiva överläggningarna med riksdagspartiernas företrädare om formulering av denna linje fortsätter.

Utskottet delar regeringens syn på behovet av att se över den aktuella formuleringen och finner den föreslagna metoden, som ligger i linje med svensk tradition, lämplig. Vidare kan utskottet konstatera att de flesta av de i denna del behandlade motionerna tyder på att en viss samsyn existerar mellan riksdagens partier på några delområden vad gäller Sveriges säkerhetspolitiska linje. Det finns emellertid på andra delområden även avvikande uppfattningar, och utskottet menar att de pågående överläggningarna mellan företrädare för riksdagens partier är ett lämpligt forum för den fortsatta dialogen i dessa frågor. Utskottet har inte anledning att föregripa resultatet av överläggningarna med riksdagspartiernas företrädare.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet vill framhålla att Sveriges säkerhetspolitik har såväl en nationell som en internationell dimension.

I den nationella delen skall vi kunna möta hot som direkt berör Sverige. Svårast bland dem är väpnade angrepp riktade mot vårt lands frihet och självständighet. Vi skall också förebygga och kunna hantera situationer som utan att direkt hota Sveriges fred och självständighet ändå skulle kunna innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

När det gäller den internationella delen av säkerhetspolitiken skall vi i samverkan med andra stater aktivt verka för fred och ökad säkerhet. Genom att verka för en stärkt internationell rättsordning och genom att medverka till konfliktförebyggande samarbete och insatser, gemensam civil och militär krishantering samt försoning och uppbyggnad efter kriser och konflikter kan vi bidra till ökad säkerhet i omvärlden och därmed också för oss själva. Med utgångspunkt i en bred syn på säkerhet formas säkerhetspolitikens båda dimensioner i ett kontinuerligt samspel mellan flertalet politikområden.

Utskottet menar att det är av avgörande betydelse även för Sveriges säkerhet att utvecklingen globalt leder till fördjupad demokrati, öppenhet och välfärd, och därmed till ökad stabilitet och trygghet. Av central betydelse är FN:s breda insatser för fred och säkerhet, menar utskottet. Sverige lägger också stor vikt vid att FN och de regionala organisationerna på olika sätt tidigt kan förebygga och ingripa i lokala och regionala konflikter. Utskottet vill även framhålla att det är Sveriges strävan att samarbeta med Europas alla säkerhetsorganisationer.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna Fö9 (m) yrkande 2 och U319 (fp) yrkandena 1 och 2. Motionerna U319 (fp) yrkandena 4–6 samt U332 (kd) yrkandena 3 och 10 anses besvarade med vad utskottet anför.

Vad gäller motionerna Fö10 (fp) yrkande 2, U319 (fp) yrkande 3 och U332 (kd) yrkande 21 noterar utskottet att ett yrkande med samma innebörd

behandlades av *riksdagen* i betänkande 2000/01:UU4. Utrikesutskottet anförde följande med anledning av yrkandet:

Utskottet delar motionärernas uppfattning i motion att Sverige inte kan stå likgiltigt om ett annat medlemsland i EU eller ett grannland skulle utsättas för hot eller angrepp – lika lite som vi står likgiltiga inför andra konflikter runt om i världen. I motsats till motionärerna menar utskottet dock att Sveriges militära alliansfrihet i högsta grad är relevant i sammanhanget.

En utgångspunkt för Sveriges politik i Europa är solidariteten med våra partnerländer, även om medlemskapet i sig inte medför några kollektiva militära förpliktelser i försvarsavseende. Vår strävan är att bidra till säkerheten i Europa genom att förebygga konflikter. Om sådana ändå uppstår – som fallet varit på Balkan – är den svenska politiken inriktad på krishantering tillsammans med andra länder. Detta gemensamma ansvarstagande gäller självfallet även vid konflikter med ett annat medlemsland eller grannland indraget.

Vår militära alliansfrihet utgör, bortsett just från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inget hinder för ett allsidigt och aktivt svenskt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Detta gäller även på det militära området. Det är emellertid en stor skillnad mellan att inte ”stå likgiltigt” och att i förväg ställa ut försvarsgarantier.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser inte att det finns anledning att ändra dessa bedömningar. Utskottet avstyrker därmed motionerna Fö10 (fp) yrkande 2, U319 (fp) yrkande 3 och U332 (kd) yrkande 21.

I motion *Fö10 (fp) yrkande 3* anføres att Sverige, i likhet med de tre baltiska staterna, omgående skall söka medlemskap i Nato. Även i Folkpartiets partimotion *U301 (fp) yrkande 33* anføres att Sverige skall söka medlemskap i Nato. Samma yrkande återkommer i kommittémotion *U319 (fp) yrkande 7*, och i *yrkande 8* i samma motion anføres att det nya Nato bör innebära att Sverige, Finland och de tre baltiska staterna blir medlemmar i Nato.

Utskottet vill inledningsvis framhålla att en av hörnstenarna i svensk politik är att verka för en alleuropeisk fredsordning, där Sverige samverkar med samtliga organisationer och länder som delar våra gemensamma värderingar och intressen. Vårt medlemskap i EU är det främsta instrumentet för detta jämte vårt engagemang i OSSE, deltagande i EAPR och PFF samt vårt omfattande bilaterala och multilaterala engagemang.

I Sverige finns en bred politisk uppslutning och en stark folklig förankring kring vårt val att vara militärt alliansfria. Utskottet ser ingen anledning att ompröva detta val.

Det är av vikt menar utskottet att Sverige deltar fullt ut i EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik och i dess utveckling av en integrerad civil och militär krishanterings- och konfliktförebyggande förmåga (ESDP). ESDP utvecklas i nära dialog med och i samverkan med Nato, FN, OSSE och partnerländerna utanför EU. Genom denna process bidrar vi till att skapa ett mer jämbördigt samarbete mellan EU och USA på krishanteringsområdet.

Det förtjänar att betona menar utskottet att ett fortsatt fördjupat euroatlantiskt säkerhetssamarbete är av grundläggande betydelse för att hantera kon-

flikter i Europa och dess närhet. Nato har, liksom EU och OSSE, stor betydelse för säkerheten i Europa. Sveriges samverkan med Nato på Balkan, samt inom ramen för EAPR och PFF, är ett uttryck för den vikt vi fäster vid Natos centrala roll som militär krishanterare i Europa. På samma sätt är samverkan mellan EU och Nato inom ramen för ESDP ett viktigt instrument för att utveckla den europeiska krishanteringsförmågan.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna Fö10 (fp) yrkande 3, U301 (fp) yrkande 33 samt U319 (fp) yrkandena 7 och 8.

I kommittémotion *U319 (fp) yrkande 10* anføres att det i praktiken inte är någon skillnad mellan de förpliktelser ett EU-medlemskap innebär och de som ett Natomedlemskap skulle innebära. Det finns ingen anledning, menar motionärerna i samma motions *yrkande 11*, att utgå från att ett Natomedlemskap skulle försvaga Sveriges möjligheter att driva traditionella svenska ståndpunkter i det internationella samarbetet. I motion *U248 (kd)* yrkas att regeringen bör tillsätta en utredning som har i uppdrag att utreda konsekvenserna av ett svenskt Natomedlemskap.

Utskottet vill i denna del erinra om att ett Natomedlemskap ytterst innebär ett ömsesidigt kollektivt försvarsåtagande i förhållande till de andra alliansmedlemmarna. Detta åtagande, som är fördragsfäst i artikel 5 i det nordatlantiska fördraget, slår fast att de övriga medlemsländerna vid ett väpnat angrepp mot en medlemsstat skall bistå det angripna landet. Utskottet vill betona att detta understryker skillnaden mellan de förpliktelser som medlemskap i Nato respektive EU medför. Utskottet vill vidare erinra om att Nato genom ett beslut den 12 september fastslog att terrorattacken mot USA var att betrakta som en sådan handling och att följaktligen artikel 5 skulle tillämpas.

Något motsvarande ömsesidigt kollektivt försvarsåtagande existerar således inte inom EU. Inom ramen för vårt medlemskap i EU, och i enlighet med Unionsfördraget, har Sverige däremot gjort ett politiskt åtagande att tillsammans med övriga medlemsländer skydda unionens gemensamma värden, grundläggande intressen, oavhängighet och integritet i överensstämmelse med principerna i FN:s stadga. Enligt fördraget ingår vidare att på alla sätt stärka unionens säkerhet, bevara freden och stärka den internationella säkerheten, främja det internationella samarbetet samt utveckla och befästa demokratin och rättsstatens principer samt respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Det är värdefullt att stå eniga och därmed kunna tala med större kraft även om det ibland innebär att Sverige inte kan få gehör för alla synpunkter, menar utskottet. Sveriges EU-medlemskap är ett gott exempel på hur vi har fått bättre möjligheter att få genomslag och stöd för svenska förslag och tankar. Detta gäller inte minst på säkerhetspolitikens område, där t.ex. den civila krishanteringen och konfliktförebyggandet på svenskt initiativ har utvecklats till viktiga samarbetsområden för hela EU.

Ett Natomedlemskap, som till skillnad från EU-medlemskapet innefattar en solidarisk ömsesidig försvarsförpliktelse, skulle på ett annat sätt, och i frågor som berör kärnan av våra nationella säkerhetsintressen, däremot kunna

minska våra möjligheter att driva traditionella, nationella svenska ståndpunkter, t.ex. på nedrustningsområdet.

Avseende förslaget om en utredning är det utskottets uppfattning att både implikationerna och konsekvenserna av ett svenskt medlemskap i Nato är väl kända. Utskottet anser därför att det inte finns något behov av att uppmana regeringen att tillsätta en utredning i frågan.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna U319 (fp) yrkandena 10 och 11 samt U248 (kd).

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 14* anføres att ett nära och öppet samarbete med Nato skall ses som en naturlig del av svensk säkerhetspolitik.

Utskottet konstaterar att Sverige och andra europeiska länder som inte är medlemmar av Nato, däribland Ryssland, genom EAPR har ett forum för politisk dialog och konsultationer med Nato. PFF utgör ett viktigt instrument när det gäller att vidta praktiska förberedelser för att kunna samverka i Nato-ledda krishanteringsoperationer.

I samband med Natos toppmöte 1999 togs initiativ till att vidareutveckla EAPR och PFF. Initiativen utgörs av praktiskt inriktade åtgärder för att ytterligare förbättra möjligheterna för medlemmar i EAPR och PFF att samverka kring krishanteringsuppgifter, exempelvis genom effektiviserad träning och utbildning inom PFF och förbättrad samordning av förband, försvarsplanering och övningsverksamhet. För närvarande pågår implementeringen av dessa initiativ.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att Sverige aktivt har verkat för att utveckla EAPR och PFF och det var tillsammans med Finland ett av de drivande länderna bakom det s.k. politisk-militära ramverk som syftar till att effektivisera konsultationerna mellan Nato och partnerskapsländerna när det gäller konkreta krishanteringsinsatser.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer inför nästa Natotoppmöte, vilket äger rum i Prag år 2002, en utvärdering att ske av hur samverkan inom EAPR och PFF kan effektiviseras. Sverige avser att delta aktivt i den dialogen inom ramen för EAPR.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U332 (kd) yrkande 14 är besvarad.

I motion *U332 (kd) yrkande 16* anføres att det är av största vikt att Sverige solidariskt bidrar till den krishanteringsstyrka som i EU:s regi skall ha upprättats senast år 2003.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att medlemsstaterna inom EU gemensamt har fattat beslut om att upprätta kapacitet för krishantering, såväl civil som militär.

EU:s övergripande mål för militär krishantering, det s.k. "Headline Goal", innebär att medlemsstaterna från 2003 gemensamt skall kunna genomföra krishanteringsinsatser omfattande upp till 60 000 soldater samt sjö- och flygstriidskrafter. Förbanden skall kunna var på plats i ett krisområde inom 60 dagar och ha en uthållighet på minst ett år. Förbanden skall kunna lösa alla

civila och militära krishanterande uppgifter, vilka inkluderar krisförebyggande insatser, fredsbevarande och fredsframtvingande uppgifter samt humanitära insatser.

Det är av vikt att i sammanhanget betona att Sverige i varje enskilt fall och i enlighet med svensk lag fattar beslut om medverkan i internationella fredsfrämjande insatser. En förutsättning för svenskt deltagande är att insatsen står på folkrättslig grund.

De militära resurser som Sveriges har anmält är följande:

- ledningsresurs (50 stabsofficerare med bl.a. kompetens för civil-militär samverkan),
- mekaniserad bataljon,
- ingenjörskompani med ammunitions- och minröjningsförmåga,
- militärpolis kompani,
- sjöminröjningsförband,
- ubåtsförband,
- korvettförband,
- spanings- och jaktflygförband (AJS 37 Viggen) med endast spaningsförmåga, fr.o.m. 2004 JAS 39 Gripen med spanings- och jaktförmåga,
- transportflygförband,
- 60 militära observatörer,
- signalspaningsflygplan S 102 B.

Utöver detta har Sverige även för avsikt att bidra med substantiella resurser vad gäller civil krishantering. Utskottet vill även framhålla att Sverige dessutom har en lång erfarenhet och kunskap vad gäller fredsbevarande verksamhet och humanitära insatser.

Utskottet menar sammanfattningsvis att Sverige solidariskt bidrar till EU:s krishanteringsstyrka och dessutom ger dessa strävanden ett aktivt politiskt stöd.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U332 (kd) yrkande 16 är besvarad.

I den enskilda motionen *U239 (m)* yrkas att regeringen tillsätter en utredning med mandat att granska Sveriges säkerhetspolitiska agerande under tiden 1969–1989 på samma sätt som tiden fram till 1969 har granskats tidigare. Den lösning som regeringen har valt motsvarar inte de krav som motionären ställer.

Utskottet konstaterar att utformandet av den svenska säkerhetspolitiken efter andra världskriget har varit föremål för omfattande studier. En särskild kommission – Neutralitetspolitikkommissionen – har utrett perioden 1949 till 1969 (SOU 1994:11). Regeringen har tillsatt vissa utredningar om bl.a. ubåtsfrågan. Ett antal statsvetare, historiker och jurister bedriver inom ramen för forskningsprogrammet Sverige under det kalla kriget (SUKK) forskning om

svensk säkerhetspolitik i modern tid. Studier har även genomförts vid Försvarshögskolan.

Den granskning av den svenska säkerhetspolitiken som Neutralitetskommissionen utförde slutade vid 1969. Utskottet noterar att utrikesutskottet vid sitt sammanträde den 14 juni år 2000, under beredning av ett säkerhetspolitiskt betänkande, preliminärt justerade ett beslut om avstyrkan angående en begäran om tillsättande av en ny neutralitetskommission. I sitt beslut uttryckte utrikesutskottet ett önskemål om en allmän säkerhetspolitisk granskning av svenskt politisk och militärt agerande under perioden 1969–1989. Utrikesutskottet anförde bl.a. följande:

Den granskning av den svenska säkerhetspolitiken som Neutralitetskommissionen utförde slutade vid 1969. Utskottet vill gärna se en öppen diskussion om den svenska säkerhetspolitiken även under senare årtionden och ser därför ett intresse i att ambassadör Ekéus utredning, genom ett vidgat uppdrag av Utrikesdepartementet, kompletteras med en allmän säkerhetspolitisk granskning av svenskt politiskt och militärt agerande under perioden 1969–1989. För att tillgodose behovet av parlamentarisk insyn menar utskottet att det är viktigt att riksdagens partier ges möjlighet att följa utredningsarbetet t.ex. genom att en parlamentarisk referensgrupp knyts till utredningen i denna del. När det gäller granskningen av den svenska säkerhetspolitiken under det kalla krigets senare del menar utskottet att ambassadör Ekéus bör få biträde av en grupp experter.

Utrikesutskottet upprepade detta i det slutliga betänkandet, vilket justerades den 27 mars år 2001 (2000/01:UU4).

Utrikesdepartementet tillsatte en utredning i oktober år 2000 (dir. 2000:63) i enlighet med utrikesutskottets önskemål. Till utredare utsågs ambassadör Rolf Ekéus och av utredningdirektiven framgår att riksdagens partier skall ges möjlighet att följa utredningsarbetet.

Det är utskottets bedömning att ambassadör Ekéus utredning om svenskt politiskt och militärt agerande under perioden 1969–1989, tillsammans med den omfattande akademiska forskningen på området, sammantaget kan förväntas ge en klargörande bild av det svenska säkerhetspolitiska agerandet under denna period.

Utskottet har inhämtat att regeringens utredare Rolf Ekéus har fört samtal med företrädare för riksdagens partier under arbetets gång. Utskottet har erfarit att den tid som står till utredningens förfogande kan komma att förlängas och att utredningens slutrapport kan förväntas under våren år 2002. Det är av största betydelse, menar utskottet, att ytterligare samtal förs med företrädare för riksdagens partier under utredningens genomförande, i linje med vad utrikesutskottet efterlyste i betänkande 2000/01:UU4 och i enlighet med utredningens direktiv.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion U239 (m).

Miljöpartiet föreslår i motion *Ju451 (mp) yrkande 6* att ett institut skapas i Sverige för internationell konfliktförebyggande verksamhet i kris- och konfliktområden. Motionärerna menar i *Fö8 (mp) yrkande 6* att regeringen bör se

över möjligheten att skapa ett institut för internationell konflikt- och terrorförebyggande verksamhet.

Även i denna fråga har *riksdagen* tidigare tagit ställning. I betänkande 2000/01:UU4 anförde utrikesutskottet följande:

Utskottet kan inledningsvis konstatera att ett omfattande arbete läggs ner på att studera faktorer kring konfliktförebyggande, kris- och konflikthantering och återuppbyggnad. Däri ingår metodfrågor, organisatoriska frågor, målsättningar, interoperabilitet, finansiering, logistik m.m. Mycket av detta arbete har gjorts inom relevanta organisationer som FN och EU men även en hel del av forskningsinstitut. Det är även av vikt att notera, menar utskottet, att mycket arbete har lagts ned i Regeringskansliet på dessa frågor, manifesterade bl.a. i Ds 1999:24 Att förebygga väpnade konflikter, i SOU 2000:74 Att verka för fred – ett gemensamt fredscentrum samt inte minst i föreliggande skrivelse.

Utskottet menar att det är viktigt att den kompetens som finns inom området tas till vara i genomförandet av ambitionerna när det gäller detta område. Utskottet konstaterar att så redan sker och menar att det är av särskild vikt att de observationer och slutsatser från forskarstudier som görs inom området också kommer till användning i det praktiska arbetet. Utskottet ser emellertid, till skillnad från motionärerna, inget behov av att ett särskilt institut för dessa frågor inrättas.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser ingen anledning att komma till någon annan slutsats än vad utrikesutskottet tidigare har gjort.

Utskottet avstyrker därmed motionerna Ju451 (mp) yrkande 6 och Fö8 (mp) yrkande 6.

I följdmotion *Fö8 (mp) yrkande 7* yrkar motionärerna att regeringen skall verka för Europaparlamentets beslut att en förstudie i syfte att upprätta en europeisk civil fredskår genomförs.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att konfliktförebyggande utgör en integrerad del av Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik. Sverige driver denna fråga inom såväl EU, OSSE som FN. Utskottet vill framhålla att förebyggande av krig innebär att förhindra massivt mänskligt lidande och att enorma materiella och politiska kostnader kan undvikas. Utskottet kan med tillfredsställelse konstatera att Sverige genom åren har lämnat viktiga bidrag till det internationella samfundets framgångsrika insatser för att förhindra uppkomst eller spridning av konflikter, t.ex. i Makedonien och södra Kaukasus. Som utskottet framhållit tidigare i detta betänkande kan även Sveriges omfattande utvecklingssamarbete vara ett effektivt instrument för att minska grogrunden för destabilisering och väpnad konflikt.

Utskottet menar att framgångsrikt förebyggande av väpnade konflikter förutsätter förhandskunskaper om potentiella oroshärdar och, i kombination med ett tidigt och effektivt agerande, ett brett spektrum av instrument. Exempel på konfliktförebyggande insatser är t.ex. sociala och ekonomiska reformer, stärkandet av ett samhälles förmåga att skydda sina egna medborgare mot övergrepp och dess kapacitet att hantera interna konflikter, som riskerar att eskalera till väpnat våld. Det sistnämnda kan exempelvis gälla insatser för att kontrollera tillgången på lätta vapen. Om insatser i ett tidigt skede av en

konflikt misslyckas, kan det röra sig om fältinsatser med civila eller militära medel för att stävja en utveckling mot våld. Utskottet noterar med tillfredsställelse att Sverige på alla dessa områden deltar aktivt i utvecklingen av resurser och policy inom olika internationella forum.

Enligt utskottets mening bör EU, med sina resurser och sin tillgång på instrument och med sin egen unika historia som fredsprojekt, spela en alltmer central roll för konfliktförebyggande. Utskottet ser positivt på att regeringen under det svenska ordförandeskapet i EU aktivt verkade för att EU skulle fortsätta att utveckla sin kapacitet på det konfliktförebyggande området, inte minst som partner till andra internationella aktörer.

Vad gäller möjligheterna till upprättandet av en europeisk fredskår kan utskottet konstatera att EU, genom utvecklingen av en civil krishanteringsförmåga, kommer att uppnå de mål som eftersträvas med förslaget om upprättandet av en fredskår. Utskottet ser positivt på de åtgärder som vidtas och kommer att vidtas och att dessa ökar EU:s förmåga till krishantering, särskilt civil krishantering. Utskottet anser därför inte att det finns något behov av att en förstudie i syfte att upprätta en europeisk civil fredskår genomförs.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion Fö8 (mp) yrkande 7.

3.3 Krishantering

(Propositionen kap. 8)

Motionerna

Krishantering och FN

Motionärerna bakom kommittémotion U332 (kd) yrkande 1 anför att säkerhetspolitikens utgångspunkt är varje människas rätt till liv och värdighet. Denna rätt är enligt motionärerna knuten till individens existens och behöver varken förvärfvas eller förtjänas. Däremot behöver den kontinuerligt försvaras. I yrkande 8 i samma motion anför att folkrätten först och främst skall främja människors säkerhet. Konsekvenserna av väpnade konflikter för civilbefolkning världen över påvisar behovet av en förskjutning av fokus inom folkrätten, från staters rätt och säkerhet till människors rätt och säkerhet, menar motionärerna. Folkrätten och staters suveränitet får inte användas som alibi för brott mot mänskliga rättigheter.

Även i partimotion So637 (fp) yrkande 24 behandlas folkrättsliga frågor. I motionen anför att folkrätten bör utvecklas till att också skydda människors frihet, inte bara staters.

I yrkande 2 i kommittémotion U332 (kd) menar motionärerna att etablerandet av demokratier och en upprätthållen respekt för de mänskliga rättigheterna är oundgängliga fundament i arbetet med att bygga en säkerhetspolitiskt stabil och trygg värld. I yrkande 11 anser motionärerna att de centrala begreppen

inom internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet bör definieras och tydliggöras. I motionen framhåller motionärerna vidare att varaktig och stabil fred och säkerhet kräver långsiktigt tänkande. I *yrkande 12* anförs därför att de förebyggande åtgärderna bör betonas i arbetet för en fredligare värld.

Även i partimotion *U315 (mp) yrkande 8* anförs att det långsiktiga konfliktförebyggande arbetet är det viktigaste inom internationell krishantering.

I partimotion *U300 (m) yrkande 22* anförs motionärerna att FN:s säkerhetsråds förmåga att fatta beslut måste stärkas. De menar att vetorätten är det stora problemet. Denna har vid flera tillfällen blockerat möjligheterna för medlemsstaterna att följa FN-stadgans principer. En reformering av FN-stadgan som möjliggör att dess principer lättare kan efterföljas måste därför genomföras, menar motionärerna.

Motionärerna bakom kommittémotion *U314 (m) yrkande 1* menar att det internationella samfundet måste kunna agera i akuta krislägen trots att inte säkerhetsrådet har fattat beslut. Eventuella insatser skall ske i enlighet med FN-stadgans principer. Denna möjlighet måste finnas, menar motionärerna, eftersom veto eller passivitet tidigare har förhindrat säkerhetsrådet att fullgöra sin uppgift.

I *yrkande 2* i samma motion anförs att FN-stadgan behöver reformeras. Den praxis som utvecklats för att förhindra folkmord och andra grova brott mot folkrätten behöver kodifieras genom en reformering av FN-stadgan, menar motionärerna.

I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 2* anförs att det finns behov av en modernisering av FN-stadgan. Den behöver anpassas för en ny tids konflikter, inte minst vad gäller vetorätten och mandatfrågan. En sådan möjlig förändring är att förtydliga FN-stadgan och vetorätten så att den bara kan komma i fråga när vitala nationella säkerhetsintressen hotas.

I kommittémotion *U345 (fp) yrkande 3* menar motionärerna att FN-systemets brister måste erkännas och hanteras. FN förmådde inte leva upp till den egna stadgan vid folkmordet i Rwanda eller i samband med den etniska rensningen i Kosovo, betonar motionärerna. I *yrkande 4* menar motionärerna att Sverige därför bör verka för att förnyelsen av folkrätten går vidare så att den entydigt blir ett stöd, inte ett hinder, för enskilda individers rättigheter. Omsorgen om den enskilda människans, minoriteters och folkslags grundläggande rättigheter skall sättas före staters suveränitet. Motionärerna menar vidare i *yrkande 7* att Sverige bör hävda uppfattningen att folkrättens grundregel – att våld endast får tillgripas i självförsvar eller efter beslut i FN:s säkerhetsråd – kompletteras med en nödvärnsrätt. En sådan skulle innebära att en grupp av stater i obestridligt klara fall och när alla andra möjligheter är uttömda skulle ha en folkrättsligt grundad möjlighet att ingripa för att stoppa exempelvis ett pågående folkmord.

I partimotion *U284 (v) yrkande 3* framhåller motionärerna att regeringen bör verka för att en supermakt eller militärallians aldrig träder i världssamfundets

ställe. I *yrkande 4* i samma motion begärs ett riksdagens tillkännagivande att den aldrig bör acceptera militära insatser som inte har beslutats av FN-systemet eller i övrigt inte har stöd i FN-stadgan.

Motionärerna bakom kommittémotion *U332 (kd) yrkande 13* anser att FN behöver stärkas genom ökade resurser och ökad politisk vilja för att framgångsrikt kunna arbeta med global krishantering. Organisationen behöver reformeras och moderniseras för att kunna leva upp till de uppsatta målen. De permanenta stormaktsmedlemmarna i säkerhetsrådet (Frankrike, Kina, Ryssland, Storbritannien och USA) har genom att lägga in veton alltför många gånger låtit maktpolitik försvåra eller t.o.m. omöjliggöra säkerhetsrådets funktion. Det krävs också en ökad samordning mellan civila och militära enheter och medel. Resursbristen måste åtgärdas och den politiska viljan såväl inom organisationen som hos dess medlemsstater måste i vissa fall uppbådas.

I kommittémotion *U332 (kd) yrkande 20* efterlyses en modern och verklighetsanpassad säkerhetspolitik, som främjar aktivt deltagande i internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet. Som en del av detta måste Sverige fortsatt arbeta för ett starkare FN och se samarbetet med Nato som en naturlig del av svensk säkerhetspolitik.

Motionärerna bakom kommittémotion *U332 (kd) yrkande 4* menar att fyra kriterier och principer måste uppfyllas och följas för att väpnat våld skall få användas i försvarssyfte, förutsatt att samtliga fredliga möjligheter prövats:

- För att förebygga att konflikter växer, främja uppbyggnad av fred och vara till stöd för samt skydda humanitära hjälpinsatser.
- För att skydda oskyldiga liv eller för att säkra grundläggande mänskliga rättigheter.
- Vapeninsatsen måste stå i proportion till det som avses försvaras, samt att insatserna inte riktas mot civila.
- Det måste finnas en seriöst grundad utsikt till framgång. Även försvarskrig förlorar sin legitimitet om det endast medför fortsatt lidande, menar motionärerna.

I kommittémotion *U322 (mp) yrkande 4* menar motionärerna att icke-våldsprincipen måste bli den huvudprincip som all konflikthantering utgår i från. Motionärerna anför att vid enstaka fall, då alla möjligheter till fredlig konflikthantering är uttömda, bör militära ingripanden kunna genomföras. FN bör få det globala våldsmonopolet, och en stående FN-styrka bör inrättas för sådana ändamål.

Försoningsarbetet vid konflikter betonas i kommittémotion *U305 (kd) yrkande 7*. Motionärerna menar att försoningsarbetet spelar en avgörande roll för att bygga fred vid sidan av förebyggande och fredsskapande insatser. Inom en bred utrikespolitik för mänskliga rättigheter och för att främja internationellt samarbete och utveckling måste försoning främjas.

I samma motion *yrkande 9* betonas motionärerna att det är viktigt att det humanitära biståndet får ökat utrymme i det fredsskapande arbetet. Motion-

ärerna framhåller att den humanitära rätten innebär att människor i konfliktområden har rätt till humanitär hjälp.

I partimotion *U315 (mp) yrkande 6* anføres att en del av de vapen som har använts vid de militära aktionerna i Irak och i Kosovo har negativa långsiktiga effekter på miljö och mänsklig hälsa. Motionärerna nämner som exempel användningen av utarmat uran i pansarbrytande vapen och menar att EU skall motarbeta användningen av detta ämne i vapen.

I kommittémotion *U268 (c) yrkande 11* begärs ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anføres om nordiskt samarbete avseende konflikthantering. I motionen framhålls att kärnan i det nordiska samarbetet för fredsfrämjande och humanitära insatser hittills utgörs av den militärt orienterade samarbetsstrukturen Nordcaps (Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support). Motionärerna menar att de nordiska länderna kan och bör bygga upp ett minst lika aktivt samarbete vad gäller konfliktförebyggande och civil krishantering. Samarbetet inom och organiseringen av Nordcaps skulle kunna fungera som modell även för ett samarbete inom civil krishantering.

Krishantering och EU

I partimotion *U315 (mp) yrkande 1* menar Miljöpartiet att Sverige bör kräva undantag från EU-reglerna, ett s.k. förbehåll, gällande deltagande i ett försvar i EU:s regi i linje med vad Danmark har erhållit.

I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 1* menar motionärerna att regeringen i mandatfrågan för EU:s krishantering söker att strama åt de riktlinjer som lades fast i ordförandelandets slutsatser från Europeiska rådets möte i Helsingfors. Där är formuleringen: ”Unionen kommer att bidra till internationell fred och säkerhet i enlighet med principerna i Förenta nationernas stadga.” Motionärerna menar att detta inte står i samklang med regeringens uttalanden att ett mandat skall föreligga från säkerhetsrådet när det gäller fredsframtvängande insatser.

När det gäller militära insatser utanför EU:s landområde anføres i partimotion *U315 (mp) yrkande 4* att ett mandat från FN:s säkerhetsråd skall krävas.

Vänsterpartiet menar i följdmotion *Fö12 (v) yrkande 1* att regeringen med stor kraft bör fortsätta att driva frågan om förebyggande och civila resurser för krishantering och i *yrkande 5* att riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att sammanställa en styrkekatalog av civila resurser till FN:s, OSSE:s och EU:s förebyggande och civila krishantering.

I partimotion *U315 (mp) yrkande 2* framför Miljöpartiet ståndpunkten att det europeiska säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet (ESDP) enbart fokuserar på den militära aspekten av krishantering. Enligt motionärerna bör tonvikten ligga vid att utveckla strukturer för civil krishantering. I motionen konstateras att Europeiska rådet vid sitt möte i Göteborg i juni år 2001 antog ett program för konfliktförebyggande. Motionärerna menar i *yrkande 3* att programmet för konfliktförebyggande bör tillämpas fullt ut.

I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 3* anføres att civil krishantering inom EU försvåras eller omöjliggörs utan en trovärdig militära krishanteringsförmåga. Motionärerna menar att i många konflikter är militära krishanteringsinsatser en förutsättning för fungerande humanitära hjälpsatser.

I kommittémotion *U319 (fp) yrkande 12* betonas vikten av att utveckla en europeisk krishanteringsförmåga inom ramen för ett nära samarbete med USA i det transatlantiska samarbetet. Motionärerna menar att Europa i högre grad måste kunna samla sig till såväl civila som militära åtgärder för att kunna hantera kriser och konflikter i vårt närområde, detta för att inte alltid behöva förlita sig på en aktiv närvaro från USA:s sida i en krissituation. Utvecklingen av den europeiska krishanteringsförmågan bör dock ske i nära samarbete med USA.

I följdmotion *Fö12 (v)* framhålls att FN:s säkerhetsråd i en resolution från oktober år 2000 uppmanar medlemsstaterna att stärka kvinnorepresentationen på alla beslutsnivåer i nationella, regionala och internationella institutioner och arrangemang för krishantering. Motionärerna menar att den viljeytring och inriktning som avspeglas i FN:s resolution 1325/2000 är viktig för att förbättra krishanteringsförmågan internationellt. Därför föreslås i *yrkande 8* att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att i såväl nationella som internationella sammanhang vidta åtgärder i syfte att leva upp till den av FN:s säkerhetsråd avgivna resolutionen samt Försvarsberedningens uttalade åsikter i frågan.

I den enskilda motionen *U264 (kd)* konstateras att Vitryssland under president Lukasjenko präglas av omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna och de demokratiska fri- och rättigheterna. En ökad öppenhet med demokratisering och respekt för de mänskliga rättigheterna är därför eftersträvansvärd menar motionärerna, inte minst för att garantera en fortsatt stabilitet i regionen.

För att bryta den antidemokratiska trend som president Lukasjenko företräder och för att skapa ett klimat med fungerande politiska partier, bör EU – i samarbete med OSSE – utarbeta ett program för politisk/demokratisk skolning av unga oppositionella politiker. Regeringen bör snarast ta initiativ i denna riktning såväl i EU:s som OSSE:s beslutande organ (*yrkande 1*).

Motionären framhåller vidare att en fri och obunden press är en viktig del i en fungerande demokrati. EU:s medlemsländer kan på olika sätt bidra till att stärka icke-regimkontrollerade medier i Vitryssland. Detta kan ske på flera sätt, bl.a. genom att ge unga vitryska journalister möjligheten att under en längre tid vistas i ett eller flera EU-länder som stipendiater. Regeringen bör snarast ta initiativ i denna riktning i EU:s beslutande organ (*yrkande 2*).

En obunden statsapparat med myndigheter som inte låter sig styras av den för dagen sittande presidenten är en tredje viktig komponent för att bygga fungerande demokrati, menar motionären. Ett särskilt EU-program för demokratiutbildning av unga vitryska statstjänstemän eller blivande statstjänstemän

bör inrättas. Regeringen bör snarast ta initiativ i denna riktning i EU:s beslutande organ (*yrkande 3*).

För att ytterligare rikta uppmärksamheten mot situationen i Vitryssland kan regeringen underlätta för svenska beslutsfattare, journalister och andra opinionsbildare att åka till Vitryssland för att etablera kontakter. Ett sätt att underlätta detta är att ställa ekonomiska resurser till förfogande. Detta kan regeringen göra genom att inrätta ett särskilt stipendieprogram för studieresor till Vitryssland (*yrkande 4*).

Vidare anför motionären att Ryssland är en viktig partner till Vitryssland. Genom en aktiv dialog med Ryssland kan kanske situationen för Vitrysslands politiska opposition förbättras. Sverige har goda förbindelser med Ryssland, inte minst till följd av ett aktivt och kraftfullt svenskt agerande under EU-ordförandeskapet. Regeringen bör därför snarast föreslå EU:s beslutande organ att ge Sverige i uppdrag att undersöka vilka möjligheter Ryssland har att påverka den vitryska regeringen i en demokratisk riktning (*yrkande 5*).

Freds- och säkerhetsordning för Afrika

I partimotion *U300 (m) yrkande 14* konstaterar motionärerna att Afrika är den mest konfliktdrabbade kontinenten och menar att FN omedelbart måste prioritera fredsfrämjande insatser på kontinenten.

Även i kommittémotion *U311 (m) yrkande 3* anføres att FN skall fokusera på fred i Afrika. Motionärerna framhåller att krig inte är något unikt för den afrikanska kontinenten men att det är den kontinent som mest har drabbats av krig mellan stater och inom stater. Ett första steg för att skapa förutsättningar för ett ökat välbefinnande i regionen måste därför vara att få stopp på de pågående krigen, menar motionärerna. I *yrkande 4* i samma motion anføres att den viktigaste uppgiften efter det omedelbara fredsfrämjandet är att skapa en afrikansk freds- och säkerhetsordning. En sådan ordning skulle göra det möjligt att förebygga stridigheter och bygga samhällen i frihet och fred.

Demobilisering, lätta vapen

I den enskilda motionen *U272 (m)* yrkas att avvapning, demobilisering och återanpassning skall ingå som en självklar del i både konfliktförebyggande och fredsfrämjande verksamhet.

Motionärerna bakom kommittémotion *U332 (kd) yrkande 5* menar att världssamfundet måste vidta åtgärder för att få vapenproduktion och illegal handel med lätta vapen under kontroll. Motionärerna framhåller att trots att lätta vapen dödar långt fler människor än alla andra typer av vapen finns inga globala avtal om icke-spridning. Det finns det däremot när det gäller kemiska och biologiska vapen samt kärnvapen.

Motionärerna bakom kommittémotion *U209 (c) yrkande 5* menar att Sverige bör vara en drivande kraft i kampen mot den illegala handeln med lätta vapen. De konstaterar att FN:s konferens om lätta vapen i New York sommaren år 2001 utmynnade i ett globalt dokument för att hindra, bekämpa och eliminera

den illegala handeln med lätta vapen. Skrivningarna ger utrymme för fortsatt arbete inom FN, framhåller motionärerna, och noterar att dokumentet från konferensen under hösten år 2001 kommer att tas upp på generalförsamlingens dagordning för beslut.

Även i kommittémotion *U226 (m) yrkande 3* behandlas frågor kring lätta vapen. Motionärerna menar att den okontrollerade spridningen av lätta vapen är ett växande problem och att den FN-konferensen som genomfördes under år 2001 inte resulterade i det kraftfulla handlingsprogram som Sverige och EU hade hoppats. Sverige måste fortsatt vara pådrivande för att få fram gemensamma internationella åtgärder för att kontrollera spridningen av lätta vapen, betonar motionärerna. I *yrkande 4* i samma motion anför att Sverige även fortsättningsvis bör vara pådrivande när det gäller att främja program för avväpning, demobilisering och återintegrering av kombattanter efter väpnade konflikter. Motionärerna menar att om det internationella samfundet skulle bli bättre på att hantera postkonfliktsituationer skulle färre konflikter uppstå. Ansamlingen av vapen är i sig en destabiliserande faktor.

Krishantering på Balkan

I kommittémotion *U224 (m) yrkande 1* anför att Sverige måste vara berett att göra större fredsskapande insatser på Balkan. Även om det är svårt efter alla krig, finns det en möjlighet att återskapa mycket av den öppenhet och rörlighet som en gång kännetecknade det forna Jugoslavien, menar motionärerna, och väst har i detta sammanhang en avgörande stödjande roll att spela.

Motionärerna bakom kommittémotion *U345 (fp) yrkande 29* begär ett riksdagens tillkännagivande att alla som bodde i Kosovo för kriget skall ges möjlighet att fortsätta leva i Kosovo i fred och säkerhet oavsett etnisk tillhörighet. I samma motion *yrkande 30* anför motionärerna att alla som tvingades fly under kriget på Balkan skall kunna återvända hem oavsett etnisk tillhörighet.

Utskottets bedömning

Krishantering och FN

I ett flertal motioner behandlas folkrättsliga frågor. Motionärerna bakom kommittémotion *U332 (kd) yrkande 1* anför att säkerhetspolitikens utgångspunkt är varje människas rätt till liv och värdighet. I *yrkande 8* i samma motion anför att folkrätten först och främst skall främja människors säkerhet. Även i partimotion *So637 (fp) yrkande 24* anför att folkrätten bör utvecklas till att också skydda människors frihet, inte bra staters. I *yrkande 2* i kommittémotion *U332 (kd)* menar motionärerna att etablerandet av demokratier och en upprätthållen respekt för de mänskliga rättigheterna är oundgängliga fundament i arbetet med att bygga en säkerhetspolitiskt stabil och trygg värld. I kommittémotion *U345 (fp) yrkande 4* menar motionärerna att omsorgen om den enskilda människans, minoriteters och folkslags grundläggande rättigheter skall sättas före staters suveränitet. Motionärerna menar vidare i *yrkande 7*

att Sverige bör hävda uppfattningen att folkrättens grundregel – att våld endast får tillgripas i självförsvar eller efter beslut i FN:s säkerhetsråd – kompletteras med en nödvärnsrätt. Motionärerna bakom kommittémotion U332 (kd) yrkande 4 menar att fyra kriterier och principer måste uppfyllas och följas för att väpnat våld skall få användas i försvarssyfte. I kommittémotion U322 (mp) yrkande 4 menar motionärerna att icke-våldsprincipen måste bli den huvudprincip som all konflikthantering utgår i från. Mandatfrågan vid internationella krishanterande insatser behandlas i två motioner. Motionärerna bakom kommittémotion U314 (m) yrkande 1 menar att det internationella samfundet måste kunna agera i akuta krislägen trots att säkerhetsrådet inte har fattat beslut och att eventuella insatser då skall ske i enlighet med FN-stadgans principer. I yrkande 2 i samma motion anförs att den praxis som utvecklats för att förhindra folkmord och andra grova brott mot folkrätten behöver kodifieras genom en reformering av FN-stadgan, menar motionärerna. I partimotion U284 (v) yrkande 3 framhåller motionärerna att regeringen bör verka för att en supermakt eller militärallians aldrig träder i världssamfundets ställe. I yrkande 4 i samma motion begärs ett riksdagens tillkännagivande att den aldrig bör acceptera militära insatser som inte har beslutats av FN-systemet eller i övrigt inte har stöd i FN-stadgan.

Utskottet noterar att de folkrättsliga frågorna kring brott mot de mänskliga rättigheterna och frågan om humanitär intervention har varit föremål för uppmärksamhet under senare år. Det är ett område där folkrätten är under utveckling.

Folkrätten slår fast alla staters rätt till självbestämmande och suveränitet, vilket bl.a. framgår av FN-stadgans artikel 2:7. Det generella våldsförbudet är också grundläggande i FN-stadgan. Förutom i fall av självförsvar (art. 51) är det endast FN:s säkerhetsråd som kan besluta om undantag från förbudet mot att bruka våld (art. 39).

Natos militära ingripande 1999 mot Förbundsrepubliken Jugoslavien (FRJ) aktualiserade frågan om det internationella samfundets rätt att ingripa med våld mot ett enskilt land för att förhindra folkfördrivning och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. När det stod klart att Ryssland och Kina inte skulle bifalla försök att få FN:s säkerhetsråd att reagera mot president Milošević's etniska rensning i Kosovo, ställdes inte minst övriga medlemmar i säkerhetsrådet inför dilemmat mellan å ena sidan FN-stadgans våldsförbud och en betoning av säkerhetsrådets auktoritet, och å andra sidan nödvändigheten av att förhindra en humanitär katastrof.

Ett antal länder ansåg att det var omöjligt att förhålla sig passiva till den etniska rensning och de grova övergrepp som Miloševićregimen begick mot kosovoalbanerna. Majoriteten av FN:s medlemsstater har genom bl.a. folkmordskonventionen åtagit sig att förhindra folkmord och bestraffa de skyldiga. Åtagandena att respektera de mänskliga rättigheterna är universella och får inte känna några nationsgränser.

När Nato i mars 1999 inledde bombningar mot FRJ uttalade Sverige förståelse för aktionen, som syftade till att förhindra den pågående etniska rens-

ningen och ge de kosovoalbanska flyktingarna möjlighet att återvända till sina hem. Statsministern sade dock att det var svårt att finna en entydig folkrättslig grund för insatsen, och han beklagade att det inte hade varit möjligt att samla världssamfundet bakom ett mandat i FN:s säkerhetsråd. Även FN:s generalsekreterare Kofi Annan uttalade förståelse för Natos handlande, och sade att ”det fanns tillfällen då våldsanvändning kunde vara ett legitimt sätt att uppnå fred”. Att ett ryskt resolutionsförslag om att bombningarna skulle avbrytas röstades ned i säkerhetsrådet visade också på världssamfundets inställning till Natos agerande. Utskottet har i sitt utlåtande 1999/2000:UU1u till konstitutionsutskottet närmare redogjort för sin syn på Natos krigshandlingar mot FRJ.

I dag kan det konstateras att Natos insats uppnådde sitt primära syfte: de flesta kosovoalbanska flyktingarna har kunnat återvända till sina hem. Det är dock lång väg att gå innan fred och försoning kommer att råda i provinsen. KFOR-styrkan har fått ägna stor kraft åt att skydda den serbiska befolkningen och andra minoriteter från förföljelse. Vidare var kriget i Kosovo en mänsklig tragedi som inte hade behövt inträffa. Varningstecken saknades inte. Det var ett misslyckande för hela det internationella samfundet, och därmed även för Sverige, att man inte kunde förhindra de etniska rensningarna och förebygga krigsutbrottet.

När FN-stadgan skrevs var det främst mellanstatliga konflikter, som det andra världskriget, man tänkte på. Samtidigt ger stadgan utrymme för säkerhetsrådet att agera också i interna konflikter. Under de senaste decennierna har det förts en debatt i FN om huruvida kränkningar av de mänskliga rättigheterna tillhör en stats inre angelägenheter. En allt större krets medlemsländer har ställt sig bakom synen att de mänskliga rättigheterna är universella och okränkbara och att övergrepp måste beivras var de än begås. De olika former av MR-mekanismer som har etablerats medför insyn i enskilda stater och har de facto gjort förment interna rättighetsfrågor till internationella angelägenheter.

När grova kränkningar och brott mot mänskligheten sker i ett enskilt land är frågan vilka medel omvärlden förfogar över när den ser sig tvungen att ingripa.

FN:s säkerhetsråd har i en rad fall med stöd av FN:s stadga ingripit, både med sanktioner och våld, mot folkmord och folkfördrivning. När säkerhetsrådet inte har förmått att agera för att säkra internationell fred och säkerhet har FN:s generalförsamling tidigare fattat beslut enligt den s.k. Uniting for Peace-resolutionen som bl.a. i samband med Koreakriget gav mandat åt världssamfundet att ingripa med våldsmedel.

Natos ingripande mot FRJ:s övergrepp i Kosovo aktualiserade frågan om vilken rätt enskilda stater eller en grupp av stater har att ingripa för att förhindra folkfördrivning och grova kränkningar mot de mänskliga rättigheterna i situationer då världssamfundet inte kunnat samla sig bakom ett beslut i FN. Natoländerna angav humanitära och moraliska motiv för sitt ingripande mot FRJ. Vidare åberopades en rad säkerhetsresolutioner som rörde Kosovo, vilka

av vissa Natoländer sades indirekt och sammantaget utgöra en folkrättslig grund för de vidtagna åtgärderna.

En förändring av folkrätten kan ske antingen genom ändringar av FN-stadgan eller genom en förändrad sedvanerätt. En ändring av FN-stadgan kräver bl.a. att två tredjedelar av medlemsstaterna ratificerar förslaget, däribland de fem permanenta medlemmarna av säkerhetsrådet, något som för dagen ter sig närmast omöjligt att uppnå. Sedvanerätten utvecklas genom att nya regler accepteras av en överväldigande majoritet av världens stater. På denna punkt kan man konstatera att Natos ingripande i Kosovo åtminstone temporärt mötte förståelse hos delar av världssamfundet.

Sverige lägger traditionellt stor vikt vid våldsförbudet i FN:s stadga och betonar det våldsmonopol som givits till FN:s säkerhetsråd. FN-stadgan ger säkerhetsrådet befogenheter att ingripa om det anser att hot föreligger mot internationell fred och säkerhet (art. 39). Dessa begrepp har successivt tolkats allt vidare, och de anses i dag inbegripa folkmord och folkfördrivning.

Det måste dock understrykas att FN:s säkerhetsråd i första hand är ett politiskt organ. Problemet är ofta att någon eller några av de fem permanenta medlemmarna använder eller hotar att använda sitt veto. När FN har misslyckats att förhindra brott mot mänskligheten och folkmord – t.ex. i Rwanda – har orsaken varit bristande politisk vilja. FN-stadgan har genom åren visat sig vara ett flexibelt instrument, som givit världssamfundet möjligheter att ingripa i de fall den politiska viljan funnits. Sålunda har säkerhetsrådet i ett antal fall auktoriserat våld för att skydda civilbefolkning mot umbäranden och övergrepp mot de mänskliga rättigheterna, bl.a. i Haiti och Somalia.

Sedan flera år pågår det ett förändringsarbete inom FN. Förhandlingar om reformer av säkerhetsrådet förs inom en arbetsgrupp i vilken Sverige – genom sin tidigare FN-ambassadör – haft en ledande roll som en av två vice ordförande. Under sitt medlemskap i säkerhetsrådet 1997–1998 hävdade Sverige också konsekvent att rådet borde göra en vid tolkning av begreppet ”hot mot internationell fred och säkerhet”.

Argumentet för att arbeta för en förändring av FN-stadgan är att det bör finnas en folkrättslig grund som världssamfundet kan agera på i situationer som den i Kosovo, i vilka lösningar uppstått i säkerhetsrådet och FN med följd att nödvändiga beslut stoppas. Att förändra FN-stadgan är dock en uppgift som skulle ta i anspråk betydande tid och kraft. Utskottet är av den mening att det viktigaste i dagens läge är att utveckla och stärka FN:s och särskilt säkerhetsrådets förmåga att i tid kunna fatta kraftfulla beslut. Att explicit formulera undantagsregler som ger enskilda eller grupper av länder rätt att ingripa i det fall FN inte förmår att agera, skulle snarast undergräva det reformarbete som i dag pågår inom FN. Att utan stöd i FN-stadgan delegera FN:s våldsmonopol till regionala organisationer skulle vidare riskera att regionalisera folkrätten och etablera olika normer för olika delar av världen. Det bör dock i sammanhanget noteras att FN-stadgans kapitel VIII ger möjlighet till ingående av regionala avtal eller bildande av regionala organ för behandling av sådana angelägenheter rörande upprätthållandet av internationell fred

och säkerhet som lämpar sig för regionala åtgärder, under förutsättning av att dessa avtal eller organ och deras verksamhet är förenliga med FN:s ändamål och grundsatser (artikel 52). Säkerhetsrådet skall, när så är lämpligt, använda sådana regionala avtal eller organ för tvångsåtgärder under dess myndighet. Utan säkerhetsrådets bemyndigande får dock, med några i stadgan specificerade undantag, tvångsåtgärder ej företas enligt regionala avtal eller av regionala organ.

Utskottet menar att det inte råder någon tvekan om att en förskjutning i avvägningen mellan människors säkerhet och staters suveränitet har ägt rum efter det kalla kriget. Denna utveckling måste välkomnas. Utskottet menar dock att detta inte ger anledning till att omvärdera FN:s avgörande roll när det gäller ansvaret för internationell fred och säkerhet. Rätten att besluta om våldsanvändning bör förbli hos säkerhetsrådet. Den viktigaste uppgiften är i stället att påverka säkerhetsrådets arbetssätt så, att vetot inte används annat än i undantagsfall. Med ett bättre fungerande säkerhetsråd skulle tendensen att enskilda eller grupper av stater använder våld utan säkerhetsrådets medgivande kunna stävjas. Likaså skulle ett mer beslutsfäligt säkerhetsråd kunna ingripa tidigare och kraftfullare vid humanitära kriser. En annan viktig lärdom av kriget i Kosovo är att instrumenten för att förebygga konflikter måste utvecklas.

Som utskottet har framhållit ovan utvecklas sedvanerätten genom att nya regler accepteras av en överväldigande majoritet av världens stater. Exempel på en sådan utveckling har av utskottet noterats tidigare i detta betänkande, i avsnittet om bekämpning av terrorism. I resolution 1368 sätter säkerhetsrådet för första gången internationell terrorism i samband med hot mot internationell fred och säkerhet (art. 39 i FN:s stadga). I denna resolution gör FN:s säkerhetsråd för första gången även en koppling mellan begreppet självförsvar i FN:s stadga (art. 51) och kampen mot internationell terrorism.

Från att tidigare ha betraktat internationell terrorism främst som en kriminell handling har tolkningen av FN:s stadga i och med resolution 1386 utvecklats så att internationell terrorism nu anses vara även ett hot mot internationell fred och säkerhet och utlöser rätten till självförsvar. Värt att notera i sammanhanget är enligt utskottets mening att ett enigt säkerhetsråd står bakom resolutionen och därmed denna tolkning av FN:s stadga.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U332 (kd) yrkandena 1, 2, 4 och 8, So637 (fp) yrkande 24, U322 (mp) yrkande 4, U345 (fp) yrkandena 4 och 7, U314 (m) yrkandena 1 och 2 samt U284 (v) yrkandena 3 och 4 är besvarade.

I motion *U332 (kd) yrkande 11* anser motionärerna att de centrala begreppen inom internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet bör definieras och tydliggöras. I motionen framhåller motionärerna vidare att varaktig och stabil fred och säkerhet kräver långsiktigt tänkande. I *yrkande 12* anför därför att de förebyggande åtgärderna bör betonas i arbetet för en fredligare värld. Även i partimotion *U315 (mp) yrkande 8* anför att det långsiktiga konfliktförebyggande arbetet är det viktigaste inom internationell krishante-

ring. I motion *U332 (kd) yrkande 20* efterlyses en modern och verklighetsanpassad säkerhetspolitik, som främjar aktivt deltagande i internationell kris- hantering och fredsfrämjande verksamhet.

När det gäller frågan om att definiera och tydliggöra begreppen kring fredsfrämjande verksamhet vill utskottet framhålla att dessa frågor varit föremål för en omfattande analysverksamhet under senare år, såväl internationellt som nationellt. Utskottet vill bl.a. peka på Carlsson–Ramphal-rapporten från år 1995 samt FN:s rapport från år 2000 om dess fredsoperationer, den s.k. Brahimirapporten. När det gäller svenska analyser och ställningstaganden vill utskottet nämna departementspromemoriorna Konfliktförebyggande verksamhet (Ds 1997:18) och Att förebygga väpnade konflikter – ett svenskt handlingsprogram (Ds 1999:24). Utskottet vill även erinra om att regeringen tillställt riksdagen en skrivelse som behandlar dessa frågor, Att förebygga väpnade konflikter (skr. 2000/01:2, bet. 2001/02:UU4). Utskottet vill gärna framhålla att i dessa sammanhang har begreppen kring krishantering och fredsfrämjande verksamhet definierats och tydliggjorts.

Utskottet vill även erinra om att *riksdagen* i det nämnda betänkandet 2000/01:UU4 utförligt har behandlat frågor kring internationell krishantering, fredsfrämjande verksamhet och därvid särskilt betonat den centrala betydelse som det konfliktförebyggande arbetet har. I betänkandet slås bl.a. fast, vilket har framgått tidigare i detta betänkande, följande:

Utskottet vill avslutningsvis i denna del understryka betydelsen av att svensk utrikespolitik, EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik samt FN:s politik genomsyras av ett vidgat säkerhetspolitiskt synsätt och ett perspektiv av konfliktförebyggande. Utskottet ser mycket positivt på att arbetet med att förebygga väpnade konflikter har fått ökad nationell och internationell uppmärksamhet samt att synsättet på säkerhetspolitiken alltmer präglas av en bred ansats.

I betänkandet behandlas det konfliktförebyggande arbetet utförligt (avsnitt 5.1.3). Utrikesutskottet anför i betänkandet bl.a. följande när det gäller arbetet med att förebygga väpnade konflikter:

Utskottet ser mycket positivt på att arbetet med att förebygga väpnade konflikter har fått ökad internationell uppmärksamhet. Syftet med att förebygga väpnade konflikter är enligt utskottets uppfattning att försvara den enskilda människans värdighet, frihet och trygghet. De mänskliga och materiella kostnader som följer av väpnade konflikter framträder tydligare i dag när merparten av de väpnade konflikterna är inomnationella eller saknar en global dimension. Denna trend förstärks av att konflikterna ofta får uppmärksamhet av massmedier runt om i världen. Samtidigt kan utskottet konstatera att tyngdpunkten i politik och folkrätt har förflyttats från nationell säkerhet och suveränitet till människors säkerhet, de mänskliga rättigheterna och demokratiska fri- och rättigheter. Denna utveckling, som utskottet under lång tid uttryckt sitt stöd för, innebär att de konfliktorsaker som ett konfliktförebyggande arbete måste inbegripa omfattar ett mycket bredare fält än mellanstatliga motsättningar. Utskottet menar att centrala orsaker till konflikter är ekonomisk och social diskriminering och fattigdom och skev resursfördelning, ofta i kombination med etnisk och religiös förföljelse samt politiskt förtryck och konstaterar

att insikten härom under senare år har spridit sig i allt vidare kretsar av det internationella samfundet.

Det internationella samfundets bristande förmåga att förhindra våldsbrott, krig och folkmord som i Rwanda och på Östtimor har lett till förluster av människoliv, livslånga fysiska och psykiska skador på både offer och våldsverkare och krossade sociala strukturer. De ekonomiska kostnaderna i de drabbade länderna för förluster av socialt kapital, förstörda materiella värden och ekonomisk stagnation är omfattande. Därtill kommer kostnader för det internationella samfundets politiska strukturer, för civila och militära fredsinsatser, för omhändertagande av flyktingar och för återuppbyggnad. Även konflikterna i det forna Jugoslavien – Bosnien-Hercegovina och Kosovo – visar att det internationella samfundet hittills saknat en tillräcklig förmåga att ingripa innan katastrofen är ett faktum. Utskottet konstaterar att kostnaderna både i mänskliga och ekonomiska resurser för våld och krig är avsevärt mycket högre än kostnaderna för förebyggande av konflikt och krig.

Även kring årsskiftet 2000/2001 pågår flera konflikter som med tidigare diplomatiska och civila krishanteringsinsatser kunde ha tagit en annan vändning. De pågående inbördeskrigen i synnerhet i Afrika – i Sierra Leone, i Liberia och i Demokratiska Republiken Kongo – illustrerar på ett tydligt sätt de höga kostnaderna som en öppen konflikt får i mänskliga och ekonomiska termer. Det som gör denna utveckling i Afrika än mer tragisk är, enligt utskottets uppfattning, att det drabbar utvecklingsländer där en majoritet av den inhemska befolkningen är fattiga människor som lever på en låg välfärdsnivå. Det kommer att ta många år innan samhällena är återuppbyggda efter krigen och människornas välfärdsutveckling kan ta fart.

Det som är hoppfullt enligt utskottets mening är att det finns exempel där man framgångsrikt lyckats förebygga konflikter och där civila och militära förebyggande insatser från det internationella samfundets sida givit resultat. Ofta har detta skett med hjälp av diplomatiska insatser, ekonomiska utvecklingsprogram och stöd för stärkande av demokratin och rättssamhället. Sådana fall är det konfliktförebyggande och konflikt-hanterande arbete som har utförts från det internationella samfundets sida vad gäller Ungern–Slovakien, Makedonien och Centralamerika.

Utskottet konstaterar att konflikter är en naturlig och ofrånkomlig del av den politiska vardagen i alla samhällen, även i demokratier, och att de ofta kan driva samhällsutvecklingen framåt. Utmaningen för det internationella samfundet i det konfliktförebyggande arbetet är att bidra till att konflikterna hanteras så att våldsanvändning och mänskligt lidande kan undvikas. Konfliktförebyggande syftar enligt utskottets mening till att på ett konstruktivt sätt kanalisera konflikter, i betydelsen samhällsmötsättningar, genom fredliga procedurer och strukturer och förhindra att de tar sig väpnade uttryck. Här bör även, enligt utskottets mening, de största ansträngningarna göras för att förbättra det internationella samfundets krishanteringsförmåga. Skulle det misslyckas att hindra en eskalering av en konflikt och en öppen våldsanvändning utbryta skall det internationella samfundet ha tillgång till både civila och militära krishanteringsresurser samt kapacitet för återuppbyggnadsinsatser efter det att omfattande våldshandlingar har upphört.

Utskottet välkomnar därför den utveckling som sker inom FN, EU, OSSE och i Sverige när det gäller att utveckla förmågan till förebyggande av väpnade konflikter, att förstärka kapaciteten för civila krishanteringsinsatser samt att för ändamålet lämpliga militära resurser kan ställas till det internationella samfundets förfogande för militär krishantering.

Utskottet välkomnar även de analyser och diskussioner i dessa frågor som äger rum både nationellt och i de relevanta internationella organisat-

ionerna. Utskottet menar att det sker en utveckling mot tydligare mål för det konfliktförebyggande arbetet. Dessa relateras till bättre handlingsalternativ än väpnade insatser och till organiserandet av lämpliga resurser på den civila sidan. Det sker även en utveckling vad gäller bättre målstyrning liksom vad beträffar den politiska viljan och förmågan att agera tidigt, genomtänkt och samordnat vid potentiella kriser. Ännu återstår mycket att göra, men utvecklingen går enligt utskottets mening i rätt riktning inom FN, EU och OSSE.

Utskottet vill framhålla vikten av att mänsklig säkerhet lyfts fram som en huvuduppgift i det bredare säkerhetspolitiska arbetet. Mänsklig säkerhet tar fasta på individens behov av och rätt till fysisk trygghet och kroppslig hälsa, tillgång till livets materiella förnödenheter, rätt till adekvat social och ekonomisk bas samt, inte minst, respekt för hennes eller hans personliga integritet och frihet. Mänsklig säkerhet är enligt utskottets uppfattning en förutsättning för samhälls stabilitet, vilket i sin tur främjar regional och internationell fred och säkerhet.

Sedan Kofi Annan tillträdde som generalsekreterare 1997 har en omfattande reformering av FN:s sekretariat genomförts. En central strävan har varit att integrera och koordinera arbetet inom olika avdelningar, samtidigt som byråkratins har minskats. Generalsekreteraren har dock inte gjort bedömningen att det vore önskvärt att inrätta ett separat departement för konfliktförebyggande, vars undergeneralsekreterare skulle lyda direkt under säkerhetsrådet. Enligt vad utskottet kan bedöma skulle förslaget riskera att separera arbetet för tidig förvarning från sekretariatets övriga verksamhet. Utskottet menar att Sverige även fortsatt bör ge FN:s generalsekreterare fullt stöd i den reformprocess som han håller på att föra framåt.

Utskottet kan icke desto mindre konstatera att inom FN har under de senaste åren skapats en rad mekanismer för att förbättra kapaciteten att agera effektivt och integrerat på tidiga signaler om potentiella konflikter. Bland annat har det i sekretariatets politiska avdelning inrättats ett särskilt forum som analyserar risksituationer och handlingsalternativ. Utskottet har vidare erfarit att det pågår ett kontinuerligt arbete inom FN med att ytterligare förbättra kapaciteten på detta område, framför allt vad gäller sekretariatets analyskapacitet.

Utskottet kan vidare konstatera att förebyggande av väpnade konflikter successivt har kommit att inta en alltmer framträdande plats på FN:s agenda. Sedan november 1999 har flera öppna möten i säkerhetsrådet ägnats åt förebyggande av väpnade konflikter. Vid dessa möten rådde bred enighet om vikten av ökat fokus på förebyggande åtgärder i vid bemärkelse. Vid ett möte i säkerhetsrådet i juli år 2000 underströk rådet vikten av en samordnad internationell respons till ekonomiska, sociala, kulturella och humanitära problem, som ofta utgör bakomliggande orsaker till en konflikt.

Generalsekreterare Annan har vid upprepade tillfällen betonat vikten av att preventionstänkandet genomsyrar FN:s verksamhet. Han förespråkar bl.a. en permanent "fact-finding mission" samt en förstärkt tidig varnings- och analyskapacitet inom sekretariatet. Utskottet stöder dessa tankar som skulle stärka generalsekreterarens auktoritet. På uppmaning av säkerhetsrådet kommer generalsekreteraren i maj år 2001 att presentera en rapport om konfliktförebyggande.

När det gäller det bredare anslaget beträffande fredsbevarande operationer som efterlyses i motionerna ... vill utskottet framhålla att det utmärkande för den internationella fredsfrämjande verksamheten under senare år är att mandatet har breddats till att även inbegripa civila kompo-

center, s.k. multifunktionella fredsfrämjande insatser. De FN-insatser som under 1999 inleddes i Kosovo och Östtimor har omfattande mandat, vilket har inneburit ett flertal nya och utmanande arbetsuppgifter för FN på den civila sidan. Behovet av deltagande med civil personal har därmed kraftigt ökat, något som medlemsländerna ännu inte i tillräcklig grad har kunnat leva upp till. FN:s organisation för fredsbevarande insatser är heller inte anpassad efter de nya kraven. Utskottet menar att mot denna bakgrund är det angeläget att stärka FN:s kapacitet för planering och genomförande av fredsfrämjande insatser med stora civila komponenter, något som Sverige och EU också verkat för. Sverige har också givit särskilda finansiella bidrag till civila komponenter i den fredsfrämjande verksamheten.

För närvarande pågår ett intensivt arbete med syfte att reformera och stärka FN inom det fredsfrämjande området. I augusti år 2000 offentliggjordes en rapport – Brahimirapporten – som togs fram av en särskilt tillsatt panel med generalsekreterarens uppdrag att se över fredsbevarande operationer i alla dess aspekter. Utskottet vill framhålla att rapporten utmynnar i ett stort antal mycket konkreta rekommendationer som, när de genomförs, kan bidra till att väsentligt stärka FN:s kapacitet inom området fred och säkerhet. En rad åtgärder som kan bidra till att stärka FN:s fredsoperationer och anpassa FN-systemet efter dagens multidimensionella fredsoperationer föreslås. Hit hör bl.a. rekommendationer som kan bidra till ett mer integrerat arbetssätt, som på ett bättre sätt kan ta tillvara tillgängliga resurser inom hela FN-systemet. Vidare föreslås omstruktureringar och resursförstärkningar av sekretariatet. I slutdeklarationen från FN:s millennietoppmöte år 2000 görs en hänvisning till Brahimirapporten, och stats- och regeringscheferna begär att generalförsamlingen snabbt överväger dessa rekommendationer. Uppföljningen av rapporten inleddes under generalförsamlingens möte år 2000, och kommer att fortsätta under år 2001. Som EU-ordförande under det första halvåret 2001 leder Sverige EU:s aktiva arbete med den fortsatta uppföljningsprocessen.

Utskottet vill även framhålla att inom EU pågår samtidigt arbetet med att stärka medlemsstaternas förmåga inom militär och civil krishantering för att på så vis också bättre kunna svara på de ökande behov som finns inom främst FN och OSSE. Sverige har sedan länge verkat för att EU:s uppgraderade krishanteringsförmåga skall inbegripa både civila och militära instrument, med kapacitetsmål på båda sidor och med särskild tonvikt på snabbinsatsförmåga. Sverige var med och författade den civila krishanteringsplan som kunde antas vid Europeiska rådets möte i Helsingfors. Polisområdet har inledningsvis prioriterats i detta arbete, och vid Europeiska rådets möte i Feira kunde ett kapacitetsmål antas om att till år 2003 kunna bidra med 5 000 poliser för internationella fredsfrämjande uppdrag, varav 1 000 skall kunna sättas in med kort varsel. EU har också inrättat en civilkommitté och en koordineringsmekanism för det civila arbetet vid rådssekretariatet. EU:s medlemsländer är ense om att man måste finna vägar för att bistå inte bara när det gäller poliser, utan inom hela rättsväsendet, bl.a. med domare och åklagare. Ett annat prioriterat område är civil förvaltning och räddningstjänst. Arbetet med att utveckla de konkreta kapacitetsmålen kommer att fortsätta under det svenska ordförandeskapet.

Vidare vill utskottet betona att Sverige under ett flertal år har drivit frågan om en utökad snabbinsatskapacitet för fredsbevarande operationer, samt ökade ledningsresurser för dessa. Tillsammans med övriga EU-medlemmar arbetar vi också för att förstärka FN:s förmåga att snabbt upprätta högkvarter i konfliktregioner. Under det svenska ordförandeskapet i Shirbrig gjordes stora ansträngningar för att förbättra samverkan

mellan medlemsländer och FN när det gäller att snabbt ställa trupper till FN:s förfogande. Utskottet anser att det bör vara en prioritet att ytterligare stärka Shirbriggs förmåga att ställa fredsfrämjande styrkor till FN:s förfogande.

OSSE skapade, genom beslut vid toppmötet i Istanbul i november 1999, en civil snabbinsatsberedskap (REACT). I samband med utformningen av denna har bl.a. från svenskt håll framhållits vikten av att som komplement till snabbrekrytering av personal öka beredskapen på det logistiska området.

Utskottet kan sammanfattningsvis konstatera att mycket återstår att göra inom området. Som framgått ovan är emellertid utvecklingen på väg i rätt riktning. Detta bl.a. till följd av aktivt svenskt agerande.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att riksdagen med dessa uttalanden har markerat sitt stöd för regeringens arbete med att, både på det nationella och det internationella planet, förstärka förmågan och kapaciteten att förebygga väpnade konflikter.

Utskottet noterar vidare att det skett en utveckling sedan riksdagen senast behandlade dessa frågor i betänkande 2000/01:UU4.

FN:s generalsekreterare presenterade i juni år 2001 sin rapport om konfliktförebyggande. Den utarbetades i nära samverkan med medlemsstater som Sverige. I rapporten betonas bl.a. att konfliktförebyggande är en huvuduppgift för FN och dess medlemsländer, att förebyggandet bör sättas in så tidigt som möjligt, samt att olika aktörer måste samverka för att konfliktförebyggande skall fungera. Utskottet ser positivt på detta steg och utgår från att regeringen aktivt verkar för genomförande av rapporten och dess rekommendationer.

Utskottet ser även positivt på att under det svenska EU-ordförandeskapet stod stärkande av det tredje elementet av ESDP – konfliktförebyggande – högt på den svenska agendan, vilket resulterade i att Europeiska rådet vid sitt möte i Göteborg kunde anta ett EU-program för förebyggande av väpnade konflikter. Programmet tar sin utgångspunkt i att EU med sin breda uppsättning instrument, sin omfattande internationella närvaro och sitt globala ansvar måste förbättra sin kapacitet att förebygga väpnade konflikter.

Utskottet kan konstatera att EU:s politik för konfliktförebyggande ligger väl i linje med den svenska politiken såsom den formulerades i betänkande 2000/01:UU4. Grundläggande konfliktorsaker som brist på demokrati och mänskliga rättigheter, avsaknad av en rättvis och hållbar ekonomisk och social utveckling och kampen om knappa naturresurser måste enligt EU:s program tas itu med i ett tidigt skede och på ett strategiskt sätt med en bred uppsättning instrument. Programmet uppmärksammar också möjligheten att stärka EU:s kapacitet inom områden som tidig förvarning, preventiv diplomati, avvärjning, demobilisering och återintegrering samt minröjning. Därtill skall unionen och dess lämpliga organ undersöka hur instrument för nedrustning och icke-spridning på ett mer effektivt sätt kan användas i preventivt syfte. Utskottet ser positivt på denna tydliga viljeyttring från unionens och dess medlemsländers sida.

Utskottet vill vidare framhålla att samarbetet med andra internationella och regionala organisationer står i centrum för såväl krishantering som konfliktfö-

rebyggande. FN är EU:s viktigaste partner, och utskottet noterar med tillfredsställelse att under det svenska EU-ordförandeskapet har konkreta steg tagits för att förbättra samarbetet inom områden som förvarning, utbildning och informationsutbyte och praktisk samverkan i fält. Även inom utvecklingssamarbetet har samarbetet med och stärkandet av FN stått i fokus och bistånds- och utvecklingsministrarna antog vid sitt möte i maj 2001 ett dokument till stöd för detta. På den europeiska arenan är Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Europarådet av särskilt intresse. Även här står informationsutbyte och praktiskt fältsamarbete i fokus. Därtill konstateras i EU:s program för förebyggande av väpnade konflikter, liksom i den reviderade gemensamma ståndpunkten för konfliktförebyggande, konfliktthantering och -lösning i Afrika att regionala och subregionala organisationer är centrala aktörer inom konfliktförebyggande. Bland annat uppmanas kommissionen att genomföra sina rekommendationer om stöd till regional och subregional integration med betoning på organisationer med ett explicit förebyggande mandat.

Utskottet noterar att som ett led i stärkande av samarbete och koordinering inom det internationella samfundet kommer Sverige under våren 2002 att stå som värd för en EU-konferens för organisationer involverade i konfliktförebyggande i Europa.

Sammanfattningsvis vill utskottet betona att konfliktförebyggande är prioriterat i svensk utrikespolitik, och att ett konfliktförebyggande perspektiv skall genomsyra svenskt internationellt agerande. Detta är i dag en naturlig utveckling av Sveriges traditionella fredsfrämjande solidaritetspolitik, som den uttrycks bl.a. inom utvecklingssamarbetet. Utskottet menar att den roll som Sverige kan och bör ta på sig är att vara konstruktivt pådrivande för att konfliktförebyggande successivt skall genomsyra politiken i internationella organisationer och i det mellanstatliga samarbetet. Sveriges starka engagemang i FN och vår aktiva medverkan i EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik ger oss här särskilda möjligheter.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U332 (kd) yrkandena 11, 12 och 20 samt U315 (mp) yrkande 8 är besvarade.

I några motioner pekar motionärerna på de problem vetorätten i FN:s säkerhetsråd medfört när det gäller det internationella samfundets möjlighet att hantera kriser. I partimotion *U300 (m) yrkande 22* anför motionärerna att FN:s säkerhetsråds förmåga att fatta beslut måste stärkas. De menar att vetorätten är det stora problemet. I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 2* anføres att FN-stadgan behöver anpassas för en ny tids konflikter, inte minst vad gäller vetorätten. En sådan möjlig förändring är att förtydliga FN-stadgan och vetorätten så att den bara kan komma i fråga när vitala nationella säkerhetsintressen hotas. I kommittémotion *U345 (fp) yrkande 3* menar motionärerna att FN-systemets brister måste erkännas och hanteras. FN förmådde inte leva upp till den egen stadgan vid folkmordet i Rwanda eller i samband med den etniska rensningen i Kosovo, betonar motionärerna. Motionärerna bakom kommittémotion *U332 (kd) yrkande 13* anser att de permanenta stor-

maktsmedlemmarna i säkerhetsrådet genom att lägga in veton alltför många gånger har låtit maktpolitik försvåra eller t.o.m. omöjliggöra säkerhetsrådets funktion.

Denna fråga har behandlats av *riksdagen* på grundval av betänkande 2000/01:UU4. Utrikesutskottet anför i betänkandet följande:

Utskottet kan konstatera att under lång tid kunde inte FN:s stadga användas som det var tänkt. Man bör hålla i minnet att låsningar mellan stormakterna i hög grad präglade rådets arbete under det kalla kriget. Efter det kalla krigets slut har emellertid förhållandena förändrats. Utskottet anser att FN nu har stora möjligheter att agera om stadgan och det befintliga regelverket används på rätt sätt. Det som krävs är i första hand att politisk vilja manifesteras från medlemsländernas sida och att de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet är villiga att axla sitt ansvar.

Utskottet är väl medvetet om att FN:s säkerhetsråd vid många tillfällen har hämmats av de permanenta medlemmarnas vetorätt. Endast det faktum att en stormakt hotar att använda sitt veto kan beröva rådet handlingskraft. Under de senaste åren har detta förhållande inskränkt rådets möjligheter att agera bl.a. under kriserna i Rwanda och det forna Jugoslavien.

Samtidigt är det inte en realistisk möjlighet att avskaffa vetorätten. Nationernas förbunds misslyckande under mellankrigstiden hade sin grund bl.a. i att några av de viktigaste stormakterna inte ansåg att organisationen tog tillvara på deras intressen, och övergav därför NF. FN är beroende av stormakternas engagemang för att vara relevant och handlingskraftigt.

FN:s säkerhetsråd avspeglar de politiska förhållanden som rådde efter det andra världskriget. Förvisso har dessa förändrats under de senaste 50 åren. Det pågår också sedan en tid tillbaka ett arbete inom FN för att reformera säkerhetsrådet. Sverige har spelat en aktiv roll i den särskilda arbetsgruppen för reform av rådet. Under de senaste åren har en tydlig majoritet av FN:s medlemsländer börjat ifrågasätta vetorättens utformning och tillämpning. Samtidigt som trycket på de permanenta medlemmarna har ökat skall man inte underskatta svårigheten att förmå dessa att gå med på begränsningar av användningen av vetorätten. Utskottet fäster stor vikt vid att fortsätta ansträngningarna för att försöka etablera en ny praxis i säkerhetsrådet. Bärande i en sådan praxis skulle vara att de permanenta medlemmarna endast använder vetorätten såsom den från början var tänkt, dvs. vid de tillfällen då deras egna nationella säkerhet är berörd. Det är dock oundvikligt att de länder som har vetomakt i säkerhetsrådet själva står bakom en reformerad användning av vetorätten.

En annan viktig fråga är att utvidga säkerhetsrådet så att det bättre avspeglar dagens värld. Utskottet vill instämma i den av regeringen framförda uppfattningen att rådet bör utvidgas och eftersträva en bättre geografisk balans. Detta skulle också ge utvecklingsländerna en större representation. Ett säkerhetsråd som är mer representativt för det internationella samfundet skulle utgöra en solidare grund för ett reformerat och mer handlingskraftigt FN. Utskottet vill dock betona att vetorätten ej bör utsträckas till eventuella nya permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd.

I rapporten *Our Global Neighbourhood* efterlyser de två ordförandena i arbetsgruppen, Carlsson och Ramphal, bl.a. reformer av säkerhetsrådet. De menar att det bör ske i två steg. Det första steget är att säkerhetsrådet utvidgas med ytterligare fem permanenta medlemsländer. Dessa skall vara två industrialiserade länder samt ett land vardera från de tre regioner som främst består av utvecklingsländer – Afrika, Asien och Latinamerika. Förslaget innefattar inte att vetorätten skall utsträckas till dessa nya

länder i säkerhetsrådet. I ett andra steg bör de länder som innehar vetorätt inbördes komma överens om en begränsning av användningen av denna. Utskottet ser positivt på dessa förslag på hur FN:s säkerhetsråd skulle kunna reformeras.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser inte att några nya element har tillkommit som skulle kunna föranleda en ändring av riksdagens ställningstaganden i dessa frågor.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U300 (m) yrkande 22, U238 (m) yrkande 2, U345 (fp) yrkande 3 samt U332 (kd) yrkande 13 är besvarade.

Försoningsarbetet vid konflikter betonas i kommittémotion *U305 (kd) yrkande 7*. Motionärerna menar att detta arbete spelar en avgörande roll för att bygga fred vid sidan av förebyggande och fredsskapande insatser. I samma motion *yrkande 9* betonar motionärerna att det är viktigt att det humanitära biståndet får ökat utrymme i det fredsskapande arbetet.

Utskottet konstaterar inledningsvis att återuppbyggnad i postkonfliktsituationer är mycket komplicerade processer, som handlar om mycket mer än fysisk infrastruktur. Första prioritet är oftast att återupprätta säkerhet, lag och ordning och bidra till att återupprätta/skapa legitima och fungerande samhällsinstitutioner.

Erfarenheten visar, menar utskottet, att sanningskommissioner kan fylla en viktig funktion för att rättvisa skall kunna utkrävas av dem som gjort sig skyldiga till brott, framför allt som en del i det arbete där sannings-, rätts- och försoningsprocesser verkar som integrerade delar. Det är dock angeläget att man inte alltför tidigt efter att de väpnade handlingarna upphört ställer krav på försoningsprocesser, enär dessa, ofta mycket sköra, samhällen fortfarande inte är mogna för en sådan process.

Utskottet kan med tillfredsställelse notera att Sverige stödjer sannings-, rätts- och försoningsarbetet i ett flertal länder där arbete med sanningskommissioner och nationella och internationella brottmålsdomstolar pågår. Exempel på sådana organisationer som stöds av Sverige är sanningskommissionerna i Sierra Leone och Sydafrika, International Criminal Tribunal for former Yugoslavia, International Criminal Tribunal for Rwanda samt Sierra Leone Special Court.

Utskottet ser med allvar på att krig och väpnade konflikter förblir ett allvarligt hinder för utvecklingen i många fattiga länder och menar att det humanitära biståndet har en viktig roll i det fredsskapande arbetet. Utskottet konstaterar att mycket redan görs på detta område. Utrikesdepartementet och Sida har ett nära samarbete om frågor som rör det samlade biståndets roll i samband med väpnade konflikter och fredsprocesser och där en ömsesidig samordning sker för att fortlöpande förstärka insatser för konfliktförebyggande och fredsfrämjande av både kort- och långsiktig karaktär. FN:s generalsekreterare har i den rapport från juni år 2001 som nämnts tidigare i detta betänkande lyft fram detta område som en av hörnstenarna för FN:s arbete

och har betonat vikten av FN:s samarbete med regionala och subregionala instanser, enskilda organisationer, samt med andra delar av det civila samhället, inklusive forskarvärlden. Näringslivets roll och ansvar betonas också.

Utskottet vill framhålla att det humanitära biståndet utgör det största verksamhetsområdet inom det samlade svenska biståndet. Huvuddelen av det humanitära biståndet kanaliseras via svenska och internationella enskilda organisationer och FN-systemet.

Vidare välkomnar utskottet den översyn som pågår inom UD och Sida av det bistånd som riktas till fredsfrämjande och konfliktförebyggande verksamhet. Enligt vad utskottet inhämtat har denna bl.a. visat på behovet av fortsatt metodutveckling och erfarenhetsanalys när det gäller att integrera konfliktperspektivet i biståndet. Sveriges deltagande i OECD/DAC:s samarbete kring dessa frågor bidrar till den samsyn som eftersträvas bland de större biståndsgivarna.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U305 (kd) yrkandena 7 och 9 är besvarad.

I partimotion *U315 (mp) yrkande 6* anføres att EU skall motarbeta användningen av utarmat uran i stridsmedel.

Frågan om utarmat uran aktualiserades under januari 2001, då det framkom och bekräftades att Nato i samband med olika uppdrag på Balkan använt projektiler innehållande utarmat uran. Informationen togs på mycket stort allvar av Sverige och fördes därutöver upp på agendan i ett flertal internationella organisationer med närvaro på Balkan.

Utskottet noterar att Nato tillsatte en arbetsgrupp för att utbyta information om eventuella hälsorisker förknippade med användandet av utarmat uran. Till denna grupp inbjöds även icke-allierade länder som bidrar till SFOR och KFOR. Nato beslöt därutöver att utreda var och i vilken omfattning ammunition med utarmat uran har använts. I arbetsgruppens rapport, som antogs av Natos ministerråd i maj 2001, konstaterades att det inte framkommit något samband mellan ökad sjukdomsfrekvens och användningen av utarmat uran. Resultatet vilade bl.a. på de omfattande studier som gjorts av FN:s miljöprogram UNEP.

Vidare har frågan tagits upp i EU inom ramen för Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik, KUSP. KUSP beslöt att noga följa arbetet inom Nato och FN, då frågan om möjliga hälsorisker för de soldater som deltar i de Natoleda fredsfrämjande insatserna på Balkan främst är ett ansvar för Nato och deltagande stater. Informations- och synpunktsutbyte förekom dock frekvent inom relevanta rådsorgan. Härutöver beslöt EG-kommissionen att kalla in den grupp av oberoende experter som möts regelbundet under artikel 31 i Euratomfördraget till ett ad hoc-möte. I expertgruppens yttrande om möjliga hälsokonsekvenser till följd av användandet av utarmat uran konstaterades att det inte föreligger några bevis som stöder sambandet mellan förekomsten av utarmat uran och uppkomsten av leukemi och andra cancersjukdomar.

Utskottet har förståelse för den oro som uttrycks beträffande verkningarna på hälsa och miljö på grund av användning av utarmat uran i ammunition och

missiler, men konstaterar att det enligt expertinformation inte finns några vetenskapliga bevis för att en sådan användning skulle innebära någon farlig strålningsrisk eller någon större toxisk risk än vad som är fallet med andra tungmetaller.

Utskottet menar dock att den oro och medvetenhet som genererats av debatten om utarmat uran måste tas på stort allvar. Därför kan utskottet med tillfredsställelse konstatera att hälsoaspekter av krishantering diskuteras i ett bredare sammanhang av EU:s militära hälsomyndigheter. Utskottet har bl.a. erfarit att den svenska generalläkaren deltog i ett möte med sina europeiska kolleger i oktober 2001 i denna fråga.

Utskottet vill framhålla att Sverige är drivande i det internationella arbetet med att reglera olika typer av vapen, ammunition och sprängmedel och följer noga händelseutvecklingen inom detta område. Skulle övertygande medicinska bevis visa att utarmat uran i ammunition ger hälso- och miljöskador, är utskottet berett att verka för att ett förbud mot denna typ av ammunition och dess användning kommer till stånd.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U315 (mp) yrkande 6 är besvarad.

I kommittémotion *U268 (c) yrkande 11* begärs ett riksdagens tillkännagivande om vad i motionen anförts om nordiskt samarbete avseende konflikthantering. Motionärerna menar att de nordiska länderna kan och bör bygga upp ett aktivt samarbete vad gäller konfliktförebyggande och civil krishantering.

Behovet av att utveckla samarbetet med de nordiska länderna inom ramen för civil krishantering är, enligt utskottets uppfattning, stort. Ett sådant samarbete kan omfatta bl.a. erfarenhetsutbyte, men också utbyte av mera praktisk karaktär. Utskottet har erfarit att ett nordiskt samarbete på departementsnivå är under utveckling. På myndighetsnivå har ett sådant samarbete pågått under ett antal år. Det ligger ett stort värde i att utöka det nordiska samarbetet på detta område, menar utskottet.

Utskottet kan konstatera att de nordiska länderna under lång tid har haft samsyn när det gäller utvecklingen av civil krishantering. Vid FN i New York äger regelbundna möten rum mellan de nordiska delegationerna för diskussion om civila insatser.

Vidare kan utskottet konstatera att under det svenska ordförandeskapet i EU hade frågan om civil krishantering hög prioritet. Sverige har tillsammans med Finland ett gott samarbete och var bl.a. pådrivande för att skapa kommittén för civila aspekter av krishantering, Civilkommittén, i EU.

Utskottet har inhämtat att Sverige, inom ramen för Partnerskap för fred, deltar i Senior Civil Emergency Planning Committee (SCEPC). Samarbetet har intensifierats och utvecklas mot alltmer erfarenhetsutbyte i form av möten, seminarier, utbildningar, workshops och övningar. Inom de underkommittéer till SCEPC som öppnats för partnermedverkan är arbetsformerna tillsammans med partner under utveckling. Utskottet anser det angeläget med

en fortsatt svensk medverkan i de diskussioner som pågår om inriktningen av Natos civila planeringsverksamhet och partnermedverkan.

Genom EU och SCEPC inom ramen för Partnerskap för fred finns möjligheten för Sverige att samarbeta med samtliga nordiska länder inom den civila krishanteringen.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U268 (c) yrkande 11 är besvarad.

Krishantering och EU

I partimotion U315 (mp) yrkande 1 menar Miljöpartiet att Sverige bör kräva undantag från EU-reglerna, ett s.k. förbehåll, gällande deltagande i ett försvar i EU:s regi.

På grundval av betänkande 2000/01:UU4 har *riksdagen* tagit ställning till motioner med motsvarande innebörd. Utrikesutskottet anförde i nämnda betänkande följande:

Utskottet konstaterar inledningsvis att Europeiska unionen numera förfogar över ett brett spektrum av utrikespolitiska instrument inom de tre pelarna. För att de skall bli så effektiva som möjligt är det viktigt att instrumenten utnyttjas på ett samordnat sätt. EU:s vida register av möjliga åtgärder gör det särskilt viktigt att unionen definierar säkerhetsbegreppet på ett brett sätt. Vid sidan av traditionella säkerhetspåverkande faktorer ingår i det breda säkerhetsbegreppet frågor som gäller respekten för demokrati och de mänskliga rättigheterna, rättsstatsprincipen samt miljöfrågor.

Amsterdamfördraget, som trädde i kraft 1999, innebar bl.a. att det mellanstatliga samarbetet inom det säkerhets- och utrikespolitiska området stärktes. På förslag av Finland och Sverige infördes de s.k. Petersbergsuppgifterna som en av unionens uppgifter. Enligt artikel 17 p. 2 i Maastrichtfördraget, i dess lydelse enligt Amsterdamfördraget, skall dessa omfatta humanitära insatser och räddningsinsatser, fredsbevarande insatser och insatser med stridskrafter vid krishantering inklusive fredsskapande åtgärder. För närvarande pågår ett intensivt arbete inom EU för att bygga upp en förmåga att utföra fredsfrämjande insatser. Toppmötet i Köln i juni 1999 klargjorde att arbetet inom EU handlar om krishantering. Vidare fastslogs att EU skall agera i enlighet med principerna i FN-stadgan. Vid sitt möte i Helsingfors i december 1999 fastställde Europeiska rådet strukturer och konkreta mål för den gemensamma krishanteringskapaciteten. Utskottet har tidigare, bl.a. i betänkande 1998/99:UU10, ställt sig bakom regeringens politik för att bygga upp en bred krishanteringskapacitet inom EU. Europeiska rådet uppdrog vid sitt möte i Lissabon i mars år 2000, under det portugisiska ordförandeskapet, åt EU:s ministerråd att inrätta en kommitté för civil krishantering. Vid Europeiska rådets nästa möte i Feira i juni år 2000 konstaterade rådet att arbete hade utförts när det gäller konfliktförebyggande. Europeiska rådet framhöll även att medlemsländerna erkänt vikten av att förbättra samstämmighet och effektivitet i EU:s agerande när det gäller konfliktförebyggande. Vid Europeiska rådets möte i Nice i december år 2000 fastställde medlemsländerna etablerandet av en krishanteringskapacitet inom EU med civila och militära komponenter. Utskottet välkomnar de beslut som har fattats och de åtgärder som vidtagits.

Utskottet menar således att det är viktigt att EU stärker sin förmåga att förebygga och hantera konflikter. Det är viktigt att framhålla att EU:s

krishanteringskapacitet endast till en del är militär till sin natur. Inte minst det senaste decenniets erfarenheter från västra Balkan har illustrerat behovet av förebyggande åtgärder och betydelsen av att insatser sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt. Erfarenheterna från Bosnien-Hercegovina och Kosovo har också visat vilken avgörande betydelse de civila komponenterna har vid genomförandet av fredsbevarande insatser. Mot den bakgrunden har Sverige varit pådrivande för att EU skall utveckla en gemensam civil krishanteringsförmåga, parallellt med den militära. Utskottet noterar med tillfredsställelse att detta arbete har gjort framsteg under de finska, portugisiska och franska ordförandeskapen och att en mekanism för civil krishantering, liknande den för militära insatser, är under utformning inom EU. Det är likaså viktigt att EU stärker och utvecklar de konfliktförebyggande instrument man förfogar över.

I sammanhanget bör det understrykas att de säkerhetspolitiska frågorna i Europa inte begränsas till EU. Arbetet för stabilitet och säkerhet i Europa sker med hjälp av ett kompletterande och ömsesidigt stödjande nätverk av organisationer och stater. Förutom EU bör OSSE, Europarådet liksom Nato och samarbetet med partnerländerna inom EAPR och PFF framhållas. Vidare kvarstår FN:s övergripande ansvar för internationell fred och säkerhet.

Nato har genom bl.a. insatserna i Bosnien-Hercegovina och Kosovo blivit en central aktör när det gäller militär krishantering på den europeiska kontinenten. Den militära krishanteringskapacitet som EU nu håller på att bygga upp skall inte innebära onödig och dyrbar dubbling. Som tidigare framhållits syftar uppbyggnaden av EU:s krishanteringsförmåga inte till att skapa ett gemensamt militärt försvar. EU skall inte utvecklas till en försvarsallians. Inte heller syftar arbetet till att USA skall minska sitt säkerhetspolitiska engagemang i Europa. Förenta staterna har en viktig roll att spela i en framtida alleuropeisk säkerhetsordning.

I de strukturer som håller på att byggas upp för EU:s gemensamma krishantering är det viktigt att finna klara och varaktiga former för samarbetet mellan Nato och EU när det gäller militär krishantering. Sådana bör etableras på de områden som är relevanta. Hänsyn bör tas till att EU:s krishanteringskapacitet kommer att bestå av en rad olika instrument, medan samarbetet med Nato i första hand rör militär krishantering. EU bör också slå vakt om sin självständighet och beslutsförmåga.

Det råder en bred samsyn bland EU:s medlemsstater om att EU:s krishanteringsinsatser skall ske i enlighet med principerna i FN-stadgan. EU:s arbete för freden måste stå på en stabil folkrättslig grund. En insats som omfattar militär våldsanvändning enligt FN-stadgans kapitel VII erfordrar ett FN-mandat. Samtidigt bör det understrykas att EU:s krishantering innehåller ett brett spektrum av instrument, av vilka militära tvångsåtgärder endast skall vidtas om andra metoder inte visat sig verkningsfulla. Insatser under FN-stadgans kapitel VI, för vilka parternas samtycke föreligger, behöver inte särskilt mandat av FN:s säkerhetsråd. Av den anledningen går det inte att generellt villkora EU:s krishanteringsinsatser till att FN-mandat föreligger. Detta skall dock inte tolkas så att FN-mandat inte är nödvändigt för att EU skall inleda insatser som faller under FN-stadgans kapitel VII.

När det gäller vetorätten för beslut om EU-insatser konstaterar utskottet att den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken tillhör det mellanstatliga samarbetet inom den andra pelaren. Uppbyggnaden av EU:s krishanteringsförmåga vilar på medlemsstaternas önskan att gemensamt arbeta för fred och säkerhet. Sverige kommer inom EU att eftersträva ett gemensamt beslutsfattande på enhällighetens grund. Medlemsländerna behåller samtidigt sin suveräna rätt att motsätta sig ett beslut inom EU. Amsterdamfördraget ger dock möjlighet till s.k. konstruktivt avstående

från deltagande i beslut. Utskottet konstaterar vidare att varje land efter ett gemensamt beslut om en insats har att ta ställning till frågan om eget deltagande.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet anser att de fördragsmässiga och folkrättsliga förhållanden som gäller för uppbyggnaden av en krishanteringskapacitet inom EU samt på vilka grunder EU kan agera har klargjorts i bet. 2000/01:UU4. Utifrån dessa utgångspunkter ser inte utskottet något behov av att begära undantag från EU:s regler på området.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion U315 (mp) yrkande 1.

I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 1* menar motionärerna att regeringen i mandatfrågan för EU:s krishantering söker att strama åt de riktlinjer som lades fast i ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Helsingfors. Motionärerna menar att regeringens uttalanden att ett mandat skall föreligga från säkerhetsrådet när det gäller fredsframtvigande insatser inte står i samklang med ordförandeskapets slutsatser. När det gäller militära insatser utanför EU:s område anför i partimotion *U315 (mp) yrkande 4* att ett mandat från FN:s säkerhetsråd skall krävas.

Riksdagen har tidigare behandlat frågor kring EU:s krishanteringsförmåga, FN-mandat och krishantering på global eller regional nivå. I betänkande 2000/01:UU4 framhöll utrikesutskottet följande med anledning av ett likartat yrkande:

Utskottet vill ... framhålla att regeringen har tydliggjort den svenska ståndpunkten i sin deklaration vid den utrikespolitiska debatten i riksdagen den 7 februari 2001. I denna sägs bl.a. följande:

Framtida stora krisinsatser hanteras sannolikt av hela världssamfundet. FN och dess säkerhetsråd har det övergripande ansvaret för fred och säkerhet. EU:s krishantering skall ske i enlighet med FN-stadgan och kunna användas i insatser av både FN och OSSE. Sverige verkar för att EU:s krishantering byggs upp i nära samarbete med FN. Fredsframtvigande insatser kräver ett beslut av FN:s säkerhetsråd.

Utrikesutskottet vill understryka vad som i deklarationen sägs beträffande ett FN-mandat vid fredsframtvigande insatser enligt FN-stadgans kapitel VII.

Utskottet vill vidare peka på att beslut om en krishanteringsoperation från EU:s sida förutsätter enighet bland medlemsländerna. Det är dessutom upp till varje enskilt medlemsland att fatta beslut om landet skall delta eller inte. Utskottet noterar att en rad medlemsländer – däribland Sverige – betonar att ett deltagande förutsätter att insatsen står på folkrättslig grund och att det enligt FN-stadgan är säkerhetsrådet som skall fatta beslut om fredsframtvigande insatser.

Utskottet vill dock understryka att många åtgärder kan vidtas innan en situation av fredsframtvigande åtgärder uppstår. Det kan röra sig om ett antal olika förebyggande åtgärder, om sanktioner mot ett land samt om civil krishantering, såsom övervakningsuppdrag eller genomförande av folkomröstningar och val. Dessa åtgärder kan vidtas av regionala organisationer, däribland EU, utan att ett beslut föreligger i FN:s säkerhetsråd. Utskottet delar inte det perspektiv som anläggs i motionen. Enligt utskottets uppfattning har EU både förmåga och självklar legitimitet att agera inom många olika områden som gäller krishantering utan att beslut om

FN-mandat föreligger, dock icke när det gäller fredsframtvängande insatser.

Försvarsutskottet anförde följande i sitt betänkande 1999/2000:FöU2 avseende svenskt deltagande i internationella fredsfrämjande insatser:

Enligt regeringsformen (RF) får regeringen besluta att sända svensk *väpnad styrka* till annat land efter medgivande av riksdagen, om särskild lag medger detta eller om sådan skyldighet följer av en internationell överenskommelse som godkänts av riksdagen.

De lagar som är aktuella är lagen (1992:1153) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands och lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet.

Enligt *lagen om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands* skall begäran av FN eller beslut i Organisationen för fred och säkerhet i Europa (OSSE) utgöra den folkrättsliga grunden för svenskt deltagande i en internationell fredsbevarande insats. Personalen som ingår i styrkan skall anställas särskilt för uppgiften och ingå i Försvarsmaktens utlandsstyrka.

Enligt lagen får högst 3 000 personer ur utlandsstyrkan samtidigt tjänstgöra utomlands i *väpnad tjänst*, medan det inte finns någon begränsning för *obeväpnad personal*.

Lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet innebär att regeringen kan besluta att sända en väpnad styrka utomlands för att delta i *utbildning* för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Den som inte är anställd i Försvarsmakten skall ha samtyckt till att delta i utbildningen. Lagen tillkom i samband med upprättandet av Partnerskap för fred-samarbetet (PFF), vilket initierades av Natoländerna i januari 1994.

Från att tidigare främst ha varit traditionellt *fredsbevarande* operationer i form av övervakning av buffertzoner eller demilitariserade områden m.m. (enligt FN-stadgans VI:e kapitel om fredlig lösning av tvister) har de internationella operationerna under det senaste årtiondet alltmer fått karaktären av *fredsframtvängande* insatser (enligt FN-stadgans VII:e kapitel om militära tvångsmedel).

Deltagande av svensk trupp i *fredsframtvängande* insatser har ansetts kräva riksdagens medgivande. Det svenska deltagandet i de Natoleda IFOR- och SFOR-styrkorna i Bosnien-Hercegovina och i KFOR-styrkan i Kosovo fr.o.m. 1999 godkändes således av riksdagen då dessa operationer bedömdes ha fredsframtvängande karaktär.

De situationer som regleras i regeringsformen (RF 10:9) gäller när en väpnad styrka skall sändas till utlandet. Det förekommer dock att enheter ur Försvarsmakten sänds utomlands för att delta i internationellt arbete utan att det är fråga om situationer som omfattas av RF 10:9. Enheten som sänds utomlands bedöms då *inte* vara en *väpnad styrka* i regeringsformens mening, även om styrkan har beväpning för självförsvar.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser inte anledning att ändra utrikesutskottets bedömningar som riksdagen ställt sig bakom. Utskottet konstaterar även liksom försvarsutskottet att enligt *lagen om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands* skall begäran av FN eller beslut i Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) utgöra den folkrättsliga grunden för svenskt deltagande i en internationell fredsbevarande insats samt att insat-

ser under FN-stadgan kapitel VII (insatser med tvångsmedel) fordrar ett medgivande av riksdagen.

Utskottet vill även i sammanhanget särskilt understryka att ett sådant beslut kan fattas skyndsamt vid behov. Riksdagen kan sammanträda under hela året, och ett beslut kan fattas efter ett utskottsinitiativ. Så skedde också när det gällde att utöka mandatet för den svenska fredsstyrkan i Kosovo första halvåret 2001 med anledning av oroligheter i södra Serbien och i Makedonien (bet. 2000/01:UU12).

Utskottet vill även betona att den formulering som unionens medlemsländer valt, att agera i enlighet med principerna i FN:s stadga, inte innebär att man vill kringgå FN:s och säkerhetsrådets centrala roller när det gäller att besluta om tvångsåtgärder i enlighet med stadgans kapitel VII. Denna formulering är i stället kongruent med flera formuleringar i FN:s stadga där det på många punkter framgår att det är principerna i stadgan som skall vara utgångspunkt för att bedöma olika lägen som kan uppstå i internationella relationer. Utskottet finner således att det inte föreligger någon motsättning mellan den formulering som medlemsländerna i EU har valt och FN:s stadga.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion U238 (m) yrkande 1 och anser att motion U315 (mp) yrkande 4 är besvarad.

Vänsterpartiet menar i följdmotion *Fö12 (v) yrkande 1* att regeringen med stor kraft bör fortsätta att driva frågan om förebyggande och civila resurser för krishantering. I motionens *yrkande 5* anføres att riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att sammanställa en styrkekatalog av civila resurser till FN:s, OSSE:s och EU:s förebyggande och civila krishantering. I partimotion *U315 (mp) yrkande 2* framför Miljöpartiet ståndpunkten att det europeiska säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet (ESDP) enbart fokuserar på den militära aspekten av krishantering. Enligt motionärerna bör tonvikten ligga vid att utveckla strukturer för civil krishantering. I motionen konstateras att Europeiska rådet vid sitt möte i Göteborg i juni år 2001 antog ett program för konfliktförebyggande. Motionärerna menar i *yrkande 3* att detta bör tillämpas fullt ut.

Utskottet vill framhålla att *riksdagen* har ställt sig bakom den syn på civil och militär krishantering som framgår av betänkande 2000/01:UU4. I betänkandet anføres följande:

Utskottet anser att akut krishantering och förebyggande av väpnade konflikter inte behöver ställas i ett ekonomiskt motsatsförhållande. De militära och civila resurser som nu utvecklas för att kunna hantera akuta kriser skall också kunna användas i förebyggande syfte och användningen av de olika instrumenten som står till förfogande måste ses i ett sammanhang. Detta har av regeringen bl.a. framförts i det budskap som delgivits övriga medlemsstater inför Allmänna rådets öppna debatt om konfliktförebyggande den 22 januari år 2001.

Utskottet vill också betona att Sverige genom sitt omfattande utvecklingsarbete och stöd till FN:s olika verksamhetsgrenar kanalisera stora resurser till förebyggande insatser. Med detta i beaktande framstår inte de resurser som läggs ned på att skapa militär krishanteringskapacitet som omfattande.

Samtidigt måste utskottet konstatera att uppbyggnad av militär insatskapacitet och förmåga är kostsam i omedelbara budgetära termer medan detsamma inte alltid är fallet med direkta civila och intellektuella komponenter i krishanteringsprocessen. De effekter som dessa kan ha i krisförebyggande och krishanterande syfte kan vara omfattande och därmed indirekt spara omfattande resurser genom att begränsa polarisering mellan olika samhällskrafter och genom att militär krishantering därmed kan undvikas.

Utskottet menar att tre steg i en konflikthanteringsprocess kan identifieras. Det första steget är förebyggande och baseras på analys av konflikter. Genom att tidigt identifiera källor till konflikter – och att i nästa steg vidta åtgärder inom ramen för civil krishantering – kan det undvikas att dessa konflikter övergår i motsättningar som tar sig våldsamma uttryck. Skulle detta inte vara möjligt att uppnå utan motsättningarna fördjupas och leder över i kris och krig bör det även finnas möjlighet till militär krishantering. Det är emellertid utskottets bestämda uppfattning att tonvikten i arbetet bör ligga i de två första stegen i en konflikthanteringsprocess, konfliktanalys och civil krishantering. På detta sätt kan omfattande kostnader, främst i människoliv och lidande men även vad gäller andra samhällsresurser, undvikas.

Utskottet kan konstatera att kommittén för civila aspekter på krishantering har intensifierat mötesfrekvensen under det svenska ordförandeskapet. Utskottet ser med tillfredsställelse på detta och har förhoppningen att snabba framsteg inom området bör göras, så att den civila insatsberedskapen vid krishantering blir lika hög som den militära.

Utskottet vill i sammanhanget understryka att få krishanteringsinsatser är rent militära och menar att när unionens krishanteringsförmåga förklaras operativt måste den civila sidan ha en grundläggande kapacitet och god insatsförmåga. Detta inkluderar enligt utskottets mening även nödvändiga strukturer och procedurer samt utvecklandet av kapacitetsmål.

Utskottet har erfarit att civilpolisfrågan inledningsvis har stått i centrum för ordförandeskapets ansträngningar inom området. Utskottet ser positivt på detta liksom på att det svenska ordförandeskapet förbereder en poliskonferens, vilken avses genomföras mot slutet av det svenska ordförandeskapet.

Utskottet menar i sammanhanget att det är av vikt att även arbetet med att utveckla kapacitetsmål för övriga prioriterade områden, såsom rättsväsendet, civil administration och räddningstjänst, drivs framåt.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet ser inte att nya förhållanden har tillkommit som föranleder en förändring i dessa riksdagens ståndpunkter. Utskottet vill emellertid lämna viss kompletterande information med anledning av motionerna.

Utskottet konstaterar att OSSE har utvecklat REACT (Rapid Expert Assistance and Cooperation Teams) – ett instrument för skyndsam och effektiv rekrytering, utbildning och utplacering av civil personal, inklusive militärt utbildad personal och civilpoliser, i OSSE:s fältverksamhet. Dessa personer skall kunna arbeta inom hela OSSE:s verksamhetsområde, inom såväl konfliktförebyggande som krishantering och återuppbyggnad efter en konflikt.

Av OSSE:s 55 medlemsstater har hittills 14 svarat och angett en numerär om ca 2 000 kandidater som innefattar samtliga de 12 kategorier av missionsmedlemmar (mänskliga rättigheter, rättsväsende, demokratisering, val, ekonomi/miljö, press/information, medier, politik, administration, militära experter och civilpoliser) som finns i REACT-systemet.

Enligt vad utskottet erfarit har Sverige anmält beredskap att ställa upp med upp till 40 personer inom ramen för REACT, varav 20 personer inom en tid av två veckor och 20 inom fyra veckor. Av dessa 40 personer är 35 experter inom områdena mänskliga rättigheter, val, medier, rättsväsende och demokratisering, 3 civilpoliser och 2 militärobservatörer.

Utskottet vill vidare betona att civil krishantering och konfliktförebyggande är en integrerad del av ESDP-processen och konstaterar att Sverige har haft en ledande roll i arbetet med att stärka EU:s civila krishantering och konfliktförebyggande. Genom antagandet av EU:s program för förebyggande av väpnade konflikter har Europeiska rådet understrukit att detta skall vara ett huvudmål för unionens externa relationer.

Utskottet kan med tillfredsställelse notera att under det svenska EU-ordförandeskapet verkade Sverige för ett starkt samarbete mellan EU och OSSE i konfliktförebyggande och krishantering. Bland annat antog EU:s kommitté för utrikes- och säkerhetspolitik riktlinjer för samarbete mellan EU och OSSE inom dessa områden. Utskottet menar att det är av vikt att ge fortsatt prioritet åt ett ökat samarbete mellan EU och OSSE i utvecklingen av krishantering och konfliktförebyggande.

När det gäller EU:s kapacitet för civil krishantering bestämde medlemsländerna vid Europeiska rådets möte i Feira första halvåret år 2000 att EU senast år 2003 skall kunna bidra med upp till 5 000 poliser i fredsfrämjande insatser, varav 1 000 skall kunna skickas ut inom 30 dagar. Sedan sommaren år 2001 finns en polisenhet inrättad vid Rådssekretariatet som arbetar med att genomföra detta program och möjliggöra att ESDP förklaras operativt på polisområdet. Vid en poliskapacitetskonferens i Bryssel i november år 2001 väntas medlemsstaterna kunna göra konkreta kvalitativa och kvantitativa åtaganden i syfte att leva upp till denna målsättning.

Vid Europeiska rådets möte i Göteborg i juni år 2001 kom medlemsländerna även överens om kvantitativa målsättningar vad gäller tre övriga prioriterade områden inom EU:s civila krishanteringsarbete gällande räddningstjänst, rättsvårdande personal och administratörer.

Medlemsländerna beslöt att år 2003 i internationella krishanteringsinsatser

- kunna ställa upp till 2 000 personer till förfogande inom räddningstjänst, samt på mycket kort varsel skicka ut specialiserade analysgrupper,
- kunna skicka ut 200 domare, åklagare och experter på rättsväsendeområdet,
- ha utvecklat förmågan att stärka civil administration genom inrättandet av en pool av väl förberedda experter.

Utskottet noterar att tanken är att den civila kapaciteten EU bygger upp skall kunna användas i såväl FN- eller OSSE-ledda insatser som i EU-ledda insatser.

Förutom medlemsstaternas utveckling av resurser för civil krishantering inom ramen för den andra pelaren finns det en bredd av civila instrument som faller inom ramen för den första pelaren och som kommissionen förfogar över.

Utskottet vill vidare betona att inom FN verkar Sverige för att utveckla och stärka samarbetet och samordningen i civil konflikthantering mellan FN-systemets olika delar, mellan FN och regionala och subregionala organisationer samt mellan FN och enskilda organisationer. Utskottet menar att en viktig fråga för Sverige är att verka pådrivande för att FN skall genomföra förslagen i Brahimirapporten om FN:s fredsbevarande operationer, inklusive utbildningsfrågor. En svensk prioritering har varit att förstärka civilpolissidan och vissa andra civila komponenter i moderna fredsbevarande operationer. Det är utskottets övertygelse att FN-sekretariatets förmåga att planera och leda flerdimensionella insatser kommer att förbättras som ett resultat av arbetet hittills i det särskilda utskottet i FN för fredsbevarande operationer.

Utskottet konstaterar att en ökande andel av personalen i dagens FN-missioner är civilpoliser. Sverige har anmält 100 civilpoliser till UNSAS (UN Standby Arrangement System), 20 poliser med 30 dagars beredskap och 80 poliser med 60 dagars beredskap. Sextio militärobserverare är anmälda till UNSAS. Sverige har deltagit i FN-missioner med civila experter från bl.a. Räddningsverket, FOI (Totalförsvarets forskningsinstitut) och rättsinstanserna. En av regeringen tillsatt utredning undersöker för närvarande förutsättningarna för upprättande av ett svenskt fredscentrum. Centrumet är tänkt att verka som en samordnande myndighet för utbildning av svensk och internationell civil personal i FN:s och andra organisationers fredsbevarande insatser.

Utskottet har erfaren att regeringen verkar för att metoder och standarder för rekrytering och utbildning av civil personal till EU:s, OSSE:s och FN:s civila insatser skall harmoniseras och göras kompatibla. Utskottet vill uttrycka sitt stöd för dessa ambitioner.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna Fö12 (v) yrkandena 1 och 5 och U315 (mp) yrkandena 2 och 3 är besvarade.

I den enskilda motionen *U238 (m) yrkande 3* anføres att civil krishantering inom EU försvåras eller omöjliggörs utan en trovärdig militär krishanteringsförmåga.

En motion med motsvarande yrkande behandlades av *riksdagen* på grundval av betänkande 2000/01:UU4. Utrikesutskottet anförde i betänkandet följande:

Utskottet menar att krishantering är en stegvis process. Det är alltid att föredra att en konflikt förebyggs eller begränsas i ett tidigt skede. Därför är de krisförebyggande åtgärderna av stor vikt. Skulle dessa åtgärder inte vara tillräckliga skall civila krishanteringsinsatser komma till använd-

ning. Skulle emellertid en konflikt eskalera kan en situation uppstå där militär krishantering blir aktuell.

Utskottet menar att alla tre komponenterna är viktiga. Fokus bör ligga på tidigt agerande och civila insatser, men i vissa situationer kommer det att bli oundvikligt att använda militära medel, menar utskottet.

Utskottet vill understryka betydelsen av att såväl den civila som den militära krishanteringsförmågan inom EU är trovärdig. Utskottet menar vidare att det även är viktigt att få till stånd en fungerande samverkan mellan den civila och militära krishanteringen.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att dessa bedömningar fortfarande är giltiga och anser att motion U238 (m) yrkande 3 är besvarad med det anförda.

I kommittémotion U319 (fp) yrkande 12 betonas vikten av att utveckla en europeisk krishanteringsförmåga inom ramen för ett nära samarbete med USA i det transatlantiska samarbetet.

Yrkandena med samma innebörd behandlades av *riksdagen* på grundval av betänkande 2000/01:UU4. I betänkandet anfördes följande:

Utskottet anser att USA:s närvaro är av största betydelse för stabiliteten i norra Europa, inklusive Östersjöregionen samt att det är ett grundläggande europeiskt intresse att vidmakthålla ett starkt amerikanskt engagemang i Europa som helhet. Ett nära samarbete mellan EU och Nato är enligt utskottets uppfattning en förutsättning för en fortsatt vital transatlantisk länk. Vid Europeiska rådets möte i Nice i december år 2000 bekräftades att uppbyggnaden av den europeiska krishanteringsförmågan skall bygga på ett nära samarbete med Nato. Utskottet välkomnar detta.

Samverkan med Nato är av stor vikt för EU:s militära krishanteringsförmåga menar utskottet. Avsikten är att Nato skall kunna stödja EU med planering inför krishanteringsinsatser på både kort och lång sikt samt vid behov med vissa resurser. Arrangemangen för samråd och samverkan mellan de bägge organisationerna, vilka ännu inte är slutgiltigt utformade, bör bygga på principerna om respektive organisations beslutsautonomi, att samverkan är begränsad till krishantering, att organisationerna samverkar på en jämlik grund och att inget medlemsland skall diskrimineras i förbindelserna mellan EU och Nato. Det är väsentligt enligt utskottets uppfattning att säkerställa EU:s beslutsautonomi i relation till Nato.

Utskottet noterar att samtal kring detta pågår mellan företrädare för EU och Nato. Hänsyn måste därvid tas till organisationernas olika karaktär vid utformandet av samarbetet, menar utskottet.

Riksdagens uttalande med anledning av bet. 2000/01:UU4 äger fortsatt giltighet. *Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet* vill betona att EU:s krishanteringsförmåga inte är ett substitut för, utan ett komplement till andra fredsfrämjande insatser. Enligt utskottets mening kan inte en förstärkt europeisk krishanteringsförmåga ersätta den amerikanska politiska och militära närvarons betydelse för säkerheten i Europa.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U319 (fp) yrkande 12 är besvarad.

I följdmotion *Fö12 (v)* framhålls att FN:s säkerhetsråd i en resolution från oktober år 2000 uppmanar medlemsstaterna att stärka kvinnorepresentationen på alla beslutsnivåer i nationella, regionala och internationella institutioner och arrangemang för krishantering. Motionärerna menar att den viljeytring och inriktning som avspeglas i FN:s resolution 1325/2000 är viktig för att förbättra krishanteringsförmågan internationellt. Därför föreslås i *yrkande 8* att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att inom såväl nationella som internationella sammanhang vidta åtgärder i syfte att leva upp till den av FN:s säkerhetsråd avgivna resolutionen samt Försvarsberedningens uttalade åsikter i frågan.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet vill inledningsvis framhålla vikten av att kvinnorepresentationen förstärks i alla sammanhang kring krishantering. Utskottet konstaterar att *riksdagen* uttalade följande på grundval av bet. 2000/01:UU4:

Utskottet vill inledningsvis i denna del framhålla att Sverige i allt internationellt samarbete uppmärksammar att kvinnor utgör merparten av jordens fattiga och utsatta, vad gäller egendom, inkomster och möjligheter att skydda sig mot våld och övergrepp och chanser att delta i beslut som påverkar deras liv. Utskottet kan notera att detta även har framgått i flera skrivelser till riksdagen om utvecklingssamarbetet.

Utskottet kan konstatera att mycket arbete har lagts ned inom Rege- ringskansliet och i Utrikesdepartementet för att föra in genderfrågor och jämställdhetsperspektiv när det gäller konfliktförebyggande och konflikt- hantering. Under år 1999 har UD bedrivit ett samarbete med FN och Uppsala universitet för att studera hur kvinnor aktivt kan bidra i konflikt- hantering och fredsfrämjande insatser. Det gäller på alla nivåer: i kon- fliktområdena för att t.ex. bistå våldtäktsoffer, egendomslösa änkor och ensamstående kvinnor och för att få med kvinnor i forum som beslutar om fördelning av medel för sjukvård, utbildning, vård av gamla m.m. UD har också bidragit till en studie som Kvinna till kvinna gjorde våren 2000 om Daytonavtalet ur ett *genderperspektiv*. Studien presenterades vid UNGASS 2000, uppföljningen till FN:s stora kvinnokonferens i Peking, och biståndsministern presenterade också studien i Sarajevo i juni 2000.

Vidare kan utskottet konstatera att Sverige också har stött en FN- studie om hur kvinnors villkor systematiskt bör uppmärksammas i FN:s fredsfrämjande verksamhet. Arbetet har koncentrerats på tre nivåer, bl.a. i syfte att utforma riktlinjer för FN:s fortsatta arbete:

Mandaten för FN:s operationer bör tydligt observera kvinnors behov av stöd efter olika former av övergrepp. Vidare pekas på särskilda insat- ser för att t.ex. säkra kvinnors tillgång till mark, bostäder m.m. eftersom kvinnor i flera fall diskrimineras härvidlag.

De kontingenter som sänds ut från FN i form av t.ex. svensk militär och militärpolis, MR-expert m.fl. bör innehålla kvinnor och de män som sänds ut bör få grundläggande *genderutbildning*. En del i denna ut- bildning bör omfatta frågor om prostitution och hiv/aids.

FN:s arbete bör inriktas på att i samtalen med lokala aktörer uppmärk- samma kvinnor och representanter för kvinnoorganisationer bl.a. vad gäl- ler distribution av förnödenheter, prioriteringar vad gäller internationella insatser m.m.

Utskottet har vidare inhämtat att regeringen även avser att verka för en aktiv uppföljning av säkerhetsrådets resolution om att inom allt freds-

främjande arbete i FN:s regi uppmärksamma och involvera kvinnor och kvinnoorganisationer.

Utskottet menar att det är viktigt att Sverige verkar för att kvinnor får delaktighet i utvecklingsdialogen, internationellt, nationellt och lokalt. Det är även viktigt att Sverige ger sitt stöd till analyser i FN om hur budgetanslag kommer kvinnor och män till godo vad gäller krediter, utbildning, hälsovård m.m. Sverige bör även verka för att *genderfrågor* får en central plats i viktiga dokument också på internationell nivå, t.ex. Världsbankens World Development Report.

Utskottet vill betona att det är av vikt att i arbetet med mänskliga rättigheter tydligare, bl.a. i det bilaterala biståndet, hänvisa till konventioner som FN:s kvinnokonvention, nationella lagar och åtaganden som slår fast alla individers lika värde och uppmärksammar att kvinnors legala rättigheter omsätts i praktisk handling.

Utskottet menar avslutningsvis i denna del att ett involverande av fler kvinnor i arbetet med konfliktförebyggande och konflikthantering i många fall skulle göra arbetet mer framgångsrikt och mångfasetterat. Det skulle medföra en mindre skev könsfördelning inom verksamhetsområdet och därutöver föra in perspektiv som män kanske ofta förbiser som t.ex. olika former av våld och hot mot kvinnor.

På annan plats i betänkande 2000/01:UU4 anför utskottet följande när det gäller att aktivt verka för att jämställdhetsarbete skall inkluderas vid varje internationellt försvarssamarbete som Sverige deltar i.

Som motionärerna påpekar pågår i Sverige ett jämställdhetsarbete inom försvaret. I detta ingår, vilket framgår av Försvarsmaktens Årsredovisning 2000, bilaga 5 Personalredovisning, bl.a. satsningar på nätverk för kvinnliga värnpliktiga och för kvinnliga officerare, arbete mot sexuella trakasserier, analys av avgångsorsakerna bland kvinnliga befattningshavare inom försvaret, införande av kvinnoanpassad utrustning, införande av genus- och mångfaldsutbildningar i försvarets samtliga skolor m.m. I Försvarsmaktens grundsyn ligger att arbetet med att föra in kvinnor i försvaret till stor del är en fråga om att påverka attityder.

Utskottet, som ser positivt på denna inriktning, är av uppfattningen att de åtgärder som vidtas under utbildning och tjänstgöring i Sverige också får genomslag i det försvarssamarbete utomlands som Sverige deltar i. Utskottet vill i sammanhanget också betona vikten av att i komplicerade krishanteringsinsatser med såväl civilt som militärt deltagande ta till vara erfarenheter från båda könen.

Även internationellt har ökad uppmärksamhet på senare tid riktats mot kvinnors roll i krishantering. Sälunda har det diskuterats på vilka sätt kvinnors speciella kompetens och erfarenhet skulle kunna utnyttjas och hur man t.ex. i mandaten för fredsfrämjande insatser aktivt skulle kunna uppmärksamma kvinnor. I en resolution som FN:s säkerhetsråd antog i oktober 2000 uppmanas medlemsstaterna att stärka kvinnorepresentationen på alla beslutsnivåer i nationella, regionala och internationella institutioner och arrangemang för krishantering.

Sverige har på flera sätt, t.ex. genom att stödja en FN-studie om hur kvinnors villkor systematiskt kan beaktas i FN:s fredsfrämjande verksamhet, internationellt sökt verka för att kvinnors villkor och den roll kvinnor kan spela i fredsfrämjande verksamhet uppmärksammas mer.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att denna tydliga viljetrytning från riksdagens sida i dessa frågor väl tillfredsställer motionärernas

önskemål. Utskottet vill även lyfta fram vissa andra element som även de belyser den vikt som Sverige lägger vid kvinnors representation i samband med krishantering.

Utskottet kan konstatera att det svenska ordförandeskapet förde upp frågan om kvinnors roll vid krishantering på EU:s toppmöte i Göteborg. I den allmänna rapporten om ESDP inför toppmötet slås fast att alla de som skall delta i EU:s krishanteringsoperationer skall ha deltagit i lämplig utbildning vad gäller genderfrågor.

Ett annat exempel på att Sverige har varit starkt engagerat i frågor rörande genderperspektiv på krishantering är bidrag genom UD till en studie på detta område genomförd av FN:s avdelning för fredsfrämjande operationer (DPKO) i samverkan med Uppsala universitets institution för freds- och konfliktforskning.

Utskottet vill även framhålla att när FN:s säkerhetsråd år 2000 uppmärksammade vikten av att involvera kvinnor i såväl militära som civila delar av konflikthantering så välkomnades detta varmt av Sverige och EU. Sverige medverkade aktivt i utformningen av EU:s anförande i säkerhetsrådet för att framhålla vikten av ett mer systematiskt angreppssätt på dessa frågor och för stöd till den särskilda studie som rådet föreslog att FN:s generalsekreterare skulle låta utföra i detta syfte.

Utskottet vill också framhålla att Sverige under hösten 2001 har bidragit med 250 000 kr till FN för studiens genomförande och också har beslutat att bidra med ett lika stort belopp för fortsatt stöd till DPKO:s studie.

Utskottet vill även särskilt omnämna organisationen "Kvinna till Kvinna" som i en analys av Daytonavtalet pekat på hur fokus för avtalet skulle kunna ha påverkats om också kvinnors intresse för att föra upp frågor om våld mot kvinnor, handel med kvinnor och kvinnors äganderätt hade uppmärksammats tydligare. Denna organisation har erhållit stöd från Utrikesdepartementet för sitt arbete, och en fortsatt samverkan med enskilda organisationer inom detta område ser utskottet som värdefullt.

Utskottet utgår från att Sverige kommer att fortsätta att verka aktivt för att leva upp till säkerhetsrådets resolution 1325/2000 och bl.a. verka för att kvinnor och män uppmärksammas på lika villkor i mandaten för FN-operationer, i de kontingenter som sänds till krisdrabbade områden och i kontakterna med lokalbefolkning i krisområden, vid fredsfrämjande insatser och i återuppbyggnad av civila samhällen efter väpnade konflikter. Syftet är bl.a. att motverka olika former av våld och hot mot kvinnor och att bevaka kvinnors ofta åsidosatta äganderätt till bostäder och mark i fasen efter väpnade konflikter.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion Fö12 (v) yrkande 8 är besvarad.

I den enskilda motionen *U264 (kd)* uppmärksammas situationen i Vitryssland. Landet har under president Lukasjenko präglats av omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna och de demokratiska fri- och rättigheterna. En ökad öppenhet med demokratisering och respekt för de mänskliga rättigheterna är därför eftersträvansvärd, menar motionären, inte minst för att garantera en

fortsatt stabilitet i regionen. Motionären menar vidare att regeringen bör lägga fram förslag till ett program för politisk/demokratisk skolning av unga oppositionella politiker i såväl EU:s som OSSE:s beslutande organ (*yrkande 1*). EU:s medlemsländer kan på olika sätt bidra till att stärka icke-regimkontrollerade medier i Vitryssland, heter det vidare i motionen, bland annat genom att ge unga vitryska journalister möjligheten att under en längre tid vistas i ett eller flera EU-länder som stipendiater. Regeringen bör ta initiativ i denna riktning i EU:s beslutande organ (*yrkande 2*). Regeringen bör också framföra förslag till ett särskilt EU-program för demokratiutbildning av unga vitryska statstjänstemän eller blivande statstjänstemän i EU:s beslutande organ (*yrkande 3*). Regeringen kan vidare inrätta ett särskilt stipendieprogram för studieresor till Vitryssland för svenska beslutsfattare, journalister och andra opinionsbildare för att där etablera kontakter (*yrkande 4*). Regeringen bör även föreslå EU:s beslutande organ att ge Sverige i uppdrag att undersöka vilka möjligheter Ryssland har att påverka den vitryska regeringen i en demokratisk riktning (*yrkande 5*).

Utskottet delar motionärernas bedömning att utvecklingen i Vitryssland under president Lukasjenkos styre ger anledning till bekymmer. Den demokratiska oppositionen förtrycks och bristen på respekt för de mänskliga rättigheterna och de demokratiska fri- och rättigheterna inger en stigande oro för utvecklingen i landet. Som motionärerna anför utgör den aktuella politiska situationen en källa till instabilitet i landet som i en kritisk situation även skulle kunna påverka situationen negativt för grannländerna. Enligt utskottets mening är det av vikt att även Vitryssland får del av de politiska och ekonomiska reformer som ägt rum i andra länder i Central- och Östeuropa. Endast på detta sätt kan landet uppnå en långsiktig ekonomisk tillväxt som kan gynna välfärden och skapa grunden för ett demokratiskt samhälle byggt på flerpartisystem och respekt för rättsstatens principer. Sverige och andra medlemsländer i EU samt EU självt bör ta vara på de möjligheter som finns för att stödja en demokratisk opposition och för att bygga upp det civila samhället i Vitryssland. Dessa och andra åtgärder är krisförebyggande i perspektivet av en fortsatt svår politisk och ekonomisk situation i landet. Det är av särskild vikt att de demokratiska krafterna får det stöd som är nödvändigt för att inte en känsla av desperation skall sprida sig i de grupper som är i opposition mot Lukasjenkoregimen.

I det perspektivet anser utskottet, med anledning av yrkande 1 i motionen, att det är viktigt med olika utbytesprogram för demokratiska politiker i Vitryssland. Flera exempel på sådant utbyte finns mellan Sverige och Vitryssland. Ofta är inriktningen på lokala politiker eftersom det finns en särskild målsättning att nå ut i regionerna, där kontakterna med andra länder ofta är mindre utvecklade.

Vidare vill utskottet framhålla att EU har ett program till stöd för det civila samhället i Vitryssland som uppgår till fem miljoner euro. Detta program riktar sig bl.a. till lokala politiker i de olika regionerna. I strategin för det ordinarie utvecklingsprogrammet för Vitryssland, vilket omfattar 10 miljoner

euro under treårsperioden 2000–2003, sägs att särskilt stöd skall utgå för utbildning av unga människor i det civila samhället.

Även OSSE:s rådgivnings- och övervakningsgrupp i Vitryssland arbetar bl.a. för att bygga upp och stärka det civila samhället i landet. AMG driver i dag sju gemensamma projekt med EU som bl.a. syftar till att stärka kunskapen bland landets beslutsfattare om ett pluralistiskt och demokratiskt samhälle. Under 2000 och delar av 2001 bedrev OSSE och EU också ett gemensamt projekt för utbildning av medlemmar i politiska partier liksom utbildning om partiets funktion i demokratiska samhällen.

Utskottet vill betona det värdefulla i de insatser som nämnts, som både är krisförebyggande och bidrar till att lägga grunden för en demokratisk utveckling i Vitryssland.

Utskottet vill med anledning av yrkande 2 framhålla att en väsentlig del i ett demokratiskt samhälle är fria medier och fri opinionsbildning. Utskottet noterar med tillfredsställelse att EU inom det ovan nämnda programmet för det civila samhället i Vitryssland, vilket kostar 5 miljoner euro för perioden 2000–2003, har flera delprogram för utbildning av journalister inom TV, tidningar och Internet. Medieprogrammet kostar 1 miljon euro under motsvarande period. Det är utskottets uppfattning att oberoende medier bör ges ytterligare stöd genom EU-medel. Utskottet har erfarenhet att regeringen kommer att verka för detta samt för att journalistutbildning prioriteras i EUs biståndsdiskussioner. EU har, utöver de nationella programmen, också s.k. regionala program som berör flera länder i närområdet. Bland annat finns medieprojekt i Vitryssland med, inom ramen för programmet "European Initiative for Democracy and Human Rights".

Utskottet anser således att det är viktigt att stödja utvecklingen av oberoende medier i Vitryssland och konstaterar att insatser för medier prioriteras inom det svenska utvecklingsarbetet. Utskottet vill här särskilt framhålla det program som sedan flera år drivs av Högskolan i Kalmar. Inom ramen för detta inbjuds journalister från Vitryssland att studera medier och mediepolitik i Sverige. En central del av programmet är att bibringa deltagarna en uppfattning om hur fria medier verkar i ett demokratiskt samhälle. Inom ramen för det svenska utvecklingsprogrammet ges även ett direktstöd till en oberoende vitrysk radiostation som sänder från polskt territorium till Vitryssland.

Vidare vill utskottet framhålla, med anledning av motionens yrkande 3, att EU redan har ett särskilt program för akademiskt utbyte, det så kallade Tempusprogrammet, som även omfattar Vitryssland. Inom EU:s program till stöd för det civila samhället finns också ett kompletterande program som skall främja samarbete mellan universitet i Öst- och Västeuropa. Flera projekt går ut på att bygga upp akademiska påbyggnadsutbildningar på vitryska universitet i samarbete med västeuropeiska institutioner. Det förtjänar även att påpekas att många av EU:s medlemsländer, bl.a. Sverige, har bilaterala utbytesprogram med Vitryssland, där vitryska studenter får möjlighet att studera vid universitet i EU-länder.

Det är viktigt att information om Vitryssland når Sverige, menar utskottet, med anledning av yrkande 4 i motionen. Sedan ett särskilt program inrättades för samarbete mellan svenska och vitryska organisationer, det s.k. Forum Syd-programmet, har ett omfattande sådant samarbete vuxit fram. Detta möjliggör ett informationsutbyte och har ökat kunskapen om Vitryssland i Sverige.

Utskottet anser att det är angeläget att svenskar bereds ytterligare möjligheter att resa till Vitryssland för att få information om det vitryska samhället. Svenska institutets Visbyprogram öppnades 1999 för Vitryssland. Programmet riktar sig till verksamma vid olika skolor och högskolor. Vitryssar kan på motsvarande sätt genom programmet komma till Sverige för att studera eller forska. Att vitryssar kan komma hit och dela med sig av sina erfarenheter är också en viktig del av informationsutbytet. Intresset för dessa stipendier är relativt stort, och ett förhållandevis omfattande utbyte har ägt rum sedan 1999. I det nya Visbyprogrammet ägnas särskild uppmärksamhet åt projekt och nätverk som inkluderar samarbete med näringsliv, offentlig förvaltning samt kultur- och mediesektorn. Inom ramen för det programmet finns också möjlighet för beslutsfattare, journalister och andra opinionsbildare att ansöka om resestipendier från Svenska institutet för att besöka Vitryssland.

När det gäller frågan i yrkande 5 om att undersöka vilka möjligheter Ryssland har att påverka den vitryska utvecklingen i demokratisk riktning har utskottet erfarit att regeringens ambition är att med ryska regeringen ta upp bristen på demokrati i Vitryssland. Regeringen avser att påminna om EU:s inställning och försöka påverka Ryssland att uppmana till demokratiska framsteg i Vitryssland. Detta är även EU:s och övriga medlemsländers ambition. Situationen i Vitryssland tas regelbundet upp i samtal mellan EU och Ryssland och i bilaterala samtal. Bland annat togs situationen upp med president Putin under EU–Ryssland-toppmötet i Moskva våren år 2001. Utskottet utgår ifrån att EU fortsätter dessa samtal inom ramen för den pågående dialogen mellan EU och Ryssland.

Utskottet vill i denna del även framhålla att ryska medier bidrar till att informationen om utvecklingen i Vitryssland kan spridas utanför det landet.

Med vad ovan anförts anser utskottet att motion U264 (kd) yrkandena 1–5 är besvarad.

Freds- och säkerhetsordning för Afrika

I partimotion U300 (m) yrkande 14 menar motionärerna att Afrika är den mest konfliktdrabbade kontinenten och att FN omedelbart måste prioritera fredsfrämjande insatser på kontinenten. Även i kommittémotion U311 (m) yrkande 3 anfördes att FN skall fokusera på fred i Afrika. I yrkande 4 i samma motion anfördes att den viktigaste uppgiften efter det omedelbara fredsfrämjandet är att skapa en afrikansk freds- och säkerhetsordning.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att Afrika är den kontinent som under det senaste decenniet har drabbats hårdast av konflikter inom och mellan länder. Denna situation är så mycket mer allvarlig på grund av en allmänt låg

utvecklingsnivå på kontinenten, särskilt i länderna söder om Sahara, menar utskottet. De väpnade konflikterna hämmar, förhindrar och i många fall direkt kullkastar årtal av utvecklingsansträngningar och leder till ökad fattigdom och misär för många människor. Utskottet vill betona att ökade insatser för konfliktförebyggande, krishantering, försoning och återuppbyggnad skulle kunna ge omedelbara effekter vad gäller tillväxt, utveckling och ökad välfärd för många människor på den afrikanska kontinenten.

Utskottet noterar vidare att liknade yrkanden nyligen har behandlats av riksdagen på grundval av bet. 2000/01:UU4 där det anfördes följande:

Utrikesutskottet vill inledningsvis i denna del framhålla att FN medverkat i arbetet med uppföljningen av de rapporter om utvecklingen i Afrika som tagits fram av sekretariatet. Efter de grundläggande rapporter som lades fram av generalsekretären efter det kalla krigets slut (An Agenda for Peace 1992 och en uppföljande rapport 1995) kom 1998 rapporten *The causes of conflict and the promotion of durable peace and sustainable development in Africa*. Denna rapport följdes upp genom resolutioner i säkerhetsrådet då Sverige var medlem i detta råd. Sverige deltog aktivt i utarbetandet av dessa resolutioner. Generalförsamlingen har också inrättat en arbetsgrupp för uppföljning av rapportens rekommendationer. Detta arbete fortgår med aktiv svensk medverkan.

Utrikesutskottet noterar att utrikesminister Anna Lindh i december år 2000 inbjöd en grupp afrikanska utrikesministrar för att tillsammans med sina nordiska kolleger diskutera bl.a. den rapport om FN och fredsbevarande som tagits fram av undergeneralsekretären Brahimi, som också var närvarande vid mötet. Vid mötet diskuterades särskilt rapportens relevans för det framtida hanterandet av kriser i Afrika.

Utskottet har inhämtat att Sverige som EU-ordförande kommer att ta initiativ till en genomgripande översyn och uppdatering av den gemensamma positionen unionen antagit om förebyggande av och lösande av konflikter i Afrika. Under ordförandeskapet kommer Sverige också att ansvara för samordningen av vissa uppföljningsaktiviteter efter det toppmöte som hölls mellan EU och Afrika i Kairo i april 2000, då konfliktfrågorna utgjorde ett viktigt tema.

Vidare har utskottet erfarit att Utrikesdepartementet leder en interdepartemental arbetsgrupp om stärkande av afrikansk kapacitet när det gäller förebyggande av och hantering av konflikter i Afrika.

Utskottet vill betona att en bärande tanke i det arbete som har beskrivits ovan är att stärka afrikansk kapacitet för förebyggande och hantering av konflikter. Omvärldens ansvar är enligt utskottets mening otvetydigt men samtidigt är det uppenbart att kapacitet att förebygga konflikter även bör finnas i regionen. Det är värt att betona, menar utskottet, att många av de initiativ som diskuteras rör just stärkandet av de regionala och subregionala organisationernas kapacitet på området.

Utskottet kan konstatera att Sverige bidrar till uppbyggnaden av kapacitet såväl i den afrikanska enhetsorganisationen OAU som de subregionala organisationerna SADC, IGAD och Ecowas. OAU:s generalsekretär Salim A Salim besökte Sverige i oktober år 2000 för diskussioner om konflikthantering i Afrika och samarbetet mellan Sverige och OAU och därmed även förde samtal med utrikesutskottet. Samförstånd förelåg om att samarbetet borde utvecklas från nuvarande projektinriktade, ad hoc-betonade och kortfristiga samarbete till ett mer långsiktigt och programinriktat samarbete. Vad gäller konkret stöd till OAU kan i första hand Sveriges stöd till OAU:s reformering (14 mnkr), konfliktcentret (3,6 mnkr) och OAU:s arbete rörande handeldvapen (2,5 mnkr) nämnas.

Dessutom ger Sverige bidrag till kampen mot korruption och även till African Commission for Human and People's Rights. Sverige deltar aktivt i dialogen mellan EU och dessa organisationer, senast genom utrikesministerns medverkan i EU-SADC-utrikesministermötet i Gaborone i november år 2000.

Vad gäller FN:s beredskap för att delta i krishanteringsoperationer på den afrikanska kontinenten vill utskottet anföra att FN i dag spelar en viktig roll vad avser fredsfrämjande insatser i Afrika söder om Sahara. Den just nu största pågående FN-missionen finns i Sierra Leone. En ny FN-mission är under uppbyggnad i Etiopien och Eritrea och beredskap finns till utvidgning av FN-missionen i Demokratiska Republiken Kongo. Utskottet konstaterar att FN inte är passivt i Afrika även om många av FN:s insatser där varit förknippade med allvarliga problem. I detta sammanhang vill utskottet understryka att det också är viktigt att komma ihåg att framgången för en FN-mission ytterst är beroende av medlemsstaternas vilja att bidra med resurser och de krigförande parternas vilja att söka fredliga lösningar.

Utskottet kan konstatera att det internationella samfundets oförmåga att ingripa för att förhindra folkmordet i Rwanda var ett stort misslyckande. FN har genom Carlsson-rapporten år 1999 försökt utreda vilka misstag som begicks i syfte att finna vägar till förbättrad förmåga att hantera liknande situationer i framtiden. Som ett sätt att följa upp denna kritiska FN-rapport tillsatte FN:s generalsekreterare i mars år 2000 en panel under ledning av förre algeriske utrikesministern Brahimi, med uppdraget att grundligt gå igenom FN:s verksamhet för fred och säkerhet samt att ta fram ett antal specifika, konkreta och praktiska rekommendationer för att förbättra den. Rapporten var klar den 21 augusti 2000 och har diskuterats i FN:s generalförsamlings särskilda kommitté för fredsbevarande under hösten 2000. Utskottet ser, som framhållits tidigare i detta betänkande, positivt på detta arbete.

Rapporten och dess rekommendationer skall behandlas i FN. I slutet av år 2000 godkände generalförsamlingen ett finansiellt tillskott till FN-sekretariatet med syftet att bl.a. stärka FN:s avdelning för fredsbevarande operationer. Utskottet menar att om FN:s kapacitet ökar så att organisationens förmåga att leda fredsfrämjande insatser förbättras, kan detta också få effekt på medlemsstaternas beredvillighet att bidra med trupp. Vad gäller en säkerhetspolitisk dimension i svensk Afrikapolitik samt kapacitet att delta i olika operationer menar utrikesutskottet inledningsvis att fred och säkerhet i Afrika under senare år har varit en prioriterad fråga i svensk Afrikapolitik. Förutom Sveriges aktiva medverkan inom ramen för FN:s verksamhet och initiativ som ordförandeland i EU första halvåret år 2001 vill utskottet framhålla att regeringen redan år 1996 för riksdagen presenterade en utredning om Säkerhet och utveckling i Afrika (Ds 1996:15). En särskild presentation med diskussion genomfördes med utrikesutskottet. Rapporten utgjorde underlag för överväganden och rekommendationer om fred och utveckling i Afrika i arbetet med den skrivelse Afrika i förändring – en förnyad svensk Afrikapolitik inför 2000-talet som presenterades för riksdagen 1998 (skr. 1997/98:122, bet. 1997/98:UU14, rskr. 1997/98:245).

Utskottet noterar även att Afrikafrågorna uppmärksammats i samband med framtagandet av handlingsprogrammet formulerat i den skrivelse som behandlas i föreliggande betänkande. Detta finner utskottet naturligt med tanke på att en stor del av de aktuella väpnade konflikterna i världen utspelar sig i Afrika.

Utskottet vill understryka att det svenska bilaterala samarbetet med länder i Afrika genomgående innehåller element av konfliktförebyggande, inte bara generellt genom fattigdomsbekämpning och stärkande av

demokratiska system och institutioner utan också konkret i insatser för att t.ex. stärka regionalt samarbete kring gemensamma resurser som vatten. Utskottet vill vidare uppmärksamma att Sverige bidrar med observatörer i FN:s för närvarande största fredsfrämjande mission (Sierra Leone). Sverige deltar också med observatörer och med stabsofficerare inom Shir-brigsamarbetet i den fredsfrämjande missionen i Etiopien och Eritrea, och beredskap finns för svenskt deltagande i FN-missionen i Demokratiska Republiken Kongo. Utskottet vill även lyfta fram att Sverige som ordförandeland i EU-samarbetet prioriterar de ansträngningar som syftar till att förbättra samarbetet mellan EU och FN för att EU:s framväxande krishanteringskapacitet på sikt skall kunna bidra till att stärka FN:s globala roll inom den fredsfrämjande verksamheten.

Utskottet menar att det även är viktigt att förbättra kapaciteten hos regionala aktörer att delta i fredsfrämjande insatser på ett effektivt sätt. Sverige arbetar därför aktivt med utbildningsinsatser. Utskottet har inhämtat att vid SWEDINT, försvarsmaktens centrum för utbildning inom internationell fredsfrämjande verksamhet, organiseras varje år ett tjugotal kurser och flera seminarier. Dessa utbildningar har vunnit internationellt erkännande, och varje år deltar ett stort antal utländska, inklusive afrikanska, elever. Svenska och nordiska utbildningsinsatser kan också sägas vara en exportvara eftersom svenska officerare och civilpoliser deltar i och leder satsningar på andra håll i världen, inte minst i södra Afrika. Utskottet noterar även att Sverige har bidragit finansiellt. Ett exempel är den omfattande fredsfrämjande övningen Blue Crane i Sydafrika till vilken Sverige bidrog med ca 1,3 miljoner kronor utöver ett antal instruktörer. Ett annat exempel är den civilpolisutbildning som ägde rum i Ghana i november 1999. Kursen var upplagd efter samma modell som den svenska civilpoliskursen UNPOC – United Nations Police Officers Course – som organiseras fem gånger per år av SWEDINT. Instruktörerna vid kursen i Ghana kom bl.a. från Sverige och kostnaderna för genomförandet delades mellan Sverige, Norge och Kanada.

Utskottet menar avslutningsvis att Sveriges aktiva arbete inom området med uppbyggnad av kompetens och resurser nationellt, regionalt inom EU och globalt inom FN bidrar till att förstärka den internationella förmågan att verka inom konfliktförebyggande och konflikthantering i Afrika. Även detta visar att Sverige har en säkerhetspolitisk dimension i sin Afrikapolitik.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att riksdagen i betänkande 2000/01:UU4 på ett uttömmande sätt har uttalat sig vad gäller behovet för en freds- och säkerhetsordning för Afrika.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U300 (m) yrkande 14 och U311 (m) yrkandena 3 och 4 är besvarade.

Demobilisering, lätta vapen

I den enskilda motionen U272 (m) yrkas att avvapning, demobilisering och återanpassning skall ingå som en självklar del i både konfliktförebyggande och fredsfrämjande verksamhet. Motionärerna bakom kommittémotion U332 (kd) yrkande 5 menar att världssamfundet måste vidta åtgärder för att få vapenproduktion och illegal handel med lätta vapen under kontroll. Motionärerna bakom kommittémotion U209 (c) yrkande 5 menar att Sverige som en drivande kraft bör bekämpa den illegala handeln med lätta vapen. Även i

kommittémotion *U226 (m) yrkande 3* behandlas frågor kring lätta vapen. Motionärerna menar att den okontrollerade spridningen av lätta vapen är ett växande problem och att den FN-konferens som genomfördes under år 2001 inte resulterade i det kraftfulla handlingsprogram som Sverige och EU hade hoppats. I samma motion *yrkande 4* anføres att Sverige även fortsättningsvis bör vara pådrivande när det gäller att främja program för avväpning, demobilisering och återintegrering av kombattanter efter väpnade konflikter.

Utskottet vill inledningsvis framhålla att Sverige har deltagit i internationella ansträngningar för att komma till rätta med de komplexa problem som lätta vapen ger upphov till, dels genom medverkan i förhandlingar i internationella forum, dels genom stöd till enskilda projekt som syftar till insamling och förstöring av lätta vapen.

Utskottet vill peka på några initiativ inom detta område:

- Regeringen arbetade aktivt för antagandet av ett politiskt bindande dokument om lätta vapen inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) i november 2000 och bidrar aktivt till den kontinuerliga uppföljningen av dokumentets implementering i OSSE:s Säkerhetsforum.
- Regeringen har för avsikt att efter vederbörlig beredningsprocess underteckna det juridiskt bindande FN-protokollet mot illegal tillverkning av och handel med skjutvapen m.m. (vapenprotokollet), som är det tredje tilläggsprotokollet till FN-konventionen mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Protokollet antogs av FN:s generalförsamling i maj 2001.
- I juli 2001 antog FN:s konferens om illegal handel med lätta vapen ett politiskt bindande handlingsprogram för att bekämpa den illegala handeln med lätta vapen. Regeringen deltog aktivt i det arbete som ledde fram till dess antagande, inte minst i förberedelsearbetet, under vilket det svenska EU-ordförandeskapet spelade en avgörande roll för utvecklingen av EU:s politik inför konferensen.

Dessa tre dokument innehåller normer och principer för att bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen och föreskriver åtgärder rörande bl.a. kontroll av import och export av vapen, reduktion av antalet överskottsvapen, förbättrade system för märkning, förvaring, registrering och spårning av lätta vapen, ökad kontroll över vapenhandlare, internationellt samarbete och bistånd till insatser i utsatta länder i deras kamp mot lätta vapen.

Utskottet ser positivt på att Sverige under de senaste åren har gått i främsta ledet i kampen mot destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen. I arbetet med att förebygga kriser men också för att förhindra spridning av konflikter och för avväpning, demobilisering och återanpassning efter väpnade konflikter är dessa ansträngningar mycket värdefulla.

Utskottet kan konstatera att arbetet inom OSSE och FN med de ovan nämnda dokumenten har aktualiserat en bred översyn av politik, verksamhet

och regelverk för att identifiera åtgärder som behöver vidtas för att Sverige skall uppfylla de åtaganden som gjorts.

I oktober 2001 anmodade därför regeringen berörda myndigheter och inbjöd intresserade organisationer att inkomma med en redogörelse för vilka åtgärder som behöver eller bör vidtas för att de åtaganden som dokumenten föreskriver skall uppfyllas. Samma myndigheter och organisationer inbjöds vidare att inkomma med förslag till nationella och internationella åtgärder som kan främja arbetet mot destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen i övrigt. Detta underlag skall bidra till regeringens handlingsplan för implementering av OSSE-dokumentet, vapenprotokollet och FN:s handlingsprogram. Handlingsplanen skall också vara vägledande i förberedelserna inför det första uppföljningsmötet år 2003 inom FN:s ram och inför FN:s uppföljningskonferens år 2006. Utskottet välkomnar dessa initiativ från regeringens sida.

Vidare kan utskottet konstatera att regeringen har givit ekonomiskt och tekniskt bistånd till ett antal projekt om lätta vapen som bedrivs av olika FN-organ, -fonder och -program, t.ex. UNDP och Unidir. Sverige är bland de största bidragsgivarna till det UNDP-program för koordinering och bistånd till säkerhet och utveckling som stödjer Ecowas moratorium avseende tillverkning, export och import av lätta vapen i Västafrika.

Utskottet har erfarit att regeringen stöder ett antal frivilligorganisationer som är involverade i antingen praktiskt fältarbete eller i analys och forskning om problem som är relaterade till lätta vapen, t.ex. Small Arms Survey i Genève, Saferworld i London, ISS i Pretoria och SIPRI i Stockholm. Under de senaste två åren har regeringen även givit ekonomiskt stöd till två parlamentarikerutbyten med deltagande av centralamerikanska och svenska parlamentariker.

Till problematiken kring lätta vapen hör konceptet avvapning, demobilisering och reintegration av före detta kombattanter som tas upp i motionerna U272 (m) och U226 (m) yrkande 4. I denna fråga vill utskottet framhålla att Sverige redan verkar för att detta koncept systematiskt skall införas som ett integrerat element i fredsfrämjande insatser och fredsavtal samt för att förstöring och insamling av lätta vapen sker i anslutning till freds- och försoningsprocesser. Denna ansats återspeglas i såväl OSSE:s lätta vapendokument som FN:s handlingsprogram.

Utskottet vill framhålla att fruktbart samarbete äger rum med Norge och Kanada när det gäller arbetet med avvapning, demobilisering och reintegration. Ett kursmaterial i ämnet har för FN:s räkning utarbetats gemensamt av de tre länderna. Försvarshögskolan har tillsammans med FN använt kursmaterialet i kurser i Zimbabwe, Kanada, Ghana och Sverige. De kurser som hittills genomförts har handlat om att utbilda instruktörer från olika länder som skall kunna förbereda personal för tjänstgöring i fredsfrämjande insatser.

Vidare finner utskottet det positivt att rehabilitering av barn och ungdomar som varit inblandade i krigshandlingar är en prioriterad fråga för Sverige. Regeringen har, enligt vad utskottet erfarit, bl.a. givit stöd till en skola för

tidigare barnsoldater i Liberia och ett liknande projekt i Uganda. Utskottet välkomnar dessa initiativ särskilt inriktade på barn och ungdomar som varit inblandade i krigshandlingar.

Det förtjänar även att lyftas fram i detta sammanhang, menar utskottet, att EU under de senaste åren har utarbetat ett antal instrument för att begränsa spridningen av lätta vapen:

- EU:s program för att bekämpa och förhindra illegal handel med konventionella vapen, särskilt lätta vapen (1997);
- EU:s uppförandekod gällande export av konventionella vapen (1998);
- EU:s gemensamma åtgärd avseende lätta vapen (1998);
- EU:s rådsresolution om bekämpning av destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen som en del i katastrofbistånd, återuppbyggnads- och utvecklingsprogram (1999).

Utskottet vill framhålla att initiativen har bidragit till en förbättrad och harmoniserad exportkontroll inom EU, samtidigt som illegal handel på dess territorium bekämpats. Med den gemensamma åtgärden som grund har EU framgångsrikt agerat samfällt i förhandlingar i internationella forum.

Det är även värt att betona, menar utskottet, att den gemensamma åtgärden också ligger till grund för EU-stöd till konkreta projekt när det gäller att begränsa spridningen av lätta vapen. EU har avsatt stora resurser till stöd till projekt bl.a. i Sydossetien (Georgien), Moçambique, Västafrika, Latinamerika och på Balkan. Det största projektet hittills genomförs i Kambodja. Det drivs i EU:s egen regi och inbegriper stöd till lagstiftning, förbättrad lagerhantering och insamling och förstöring av vapen.

Utskottet vill även lyfta fram problematiken kring icke-statliga aktörer och lätta vapen. Vid den tidigare nämnda FN-konferensen om illegal handel med lätta vapen var det ett flertal stater som aktivt verkade för skrivning i handlingsprogrammet om exportförbud till icke-statliga aktörer. Striden stod mellan USA, som ville att denna fråga skulle tas upp i handlingsprogrammet, och den afrikanska gruppen, som var av uppfattningen att sådan export var den viktigaste orsaken till problemen med destabiliserande ansamlingar lätta vapen. Sverige och EU uttryckte sitt stöd för den afrikanska positionen med hänvisning till EU:s gemensamma åtgärd avseende lätta vapen (1998), som slår fast att EU skall verka för ett förbud av export till icke-statliga aktörer.

Den kompromiss som till slut uppnåddes var att en föreslagen paragraf om exportförbud ströks från handlingsprogrammet. De afrikanska staterna, Indien m.fl. stater förklarade sin besvikelse över detta, att de stod fast vid sin principiella hållning i frågan men att de gick med på att denna fråga lyftes bort från dokumentet för att inte förhindra framsteg på andra områden vid konferensen.

Utskottet beklagar att USA:s representanter vid konferensen motsatte sig ett exportförbud till icke-statliga aktörer. Leveranser av vapen till sådana grupper får till effekt att konflikter förvärras och förlängs. Utskottet noterar med tillfredsställelse att den svenska hållningen och EU:s linje i denna fråga är att verka för ett förbud av export av lätta vapen till icke-statliga aktörer.

Värdefullt är även, menar utskottet, att formaliserade konsultationsmekanismer för att begränsa spridningen av lätta vapen äger rum med USA, Kanada och Southern African Development Community (SADC). Dessa mekanismer används förutom till policydiskussioner även till samråd runt eventuellt stöd till olika projekt för att begränsa spridningen av lätta vapen.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna U272 (m), U332 (kd) yrkande 5, U209 (c) yrkande 5 samt U226 (m) yrkandena 3 och 4 är besvarade.

Krishantering på Balkan

I kommittémotion U224 (m) yrkande 1 anförts att Sverige måste vara berett att göra större fredsskapande insatser på Balkan.

Ett likartat yrkande behandlades i betänkande 2000/01:UU4 och utrikesutskottet anförde då följande:

Utskottet kan inledningsvis konstatera att även om alla nittioalets krigsledare i det forna Jugoslavien i formell mening är borta från statsbärande funktioner finnes arv av destruktion och splittring fortfarande kvar som ett öppet sår. Utskottet menar dock att med de förändringar som har skett framträder en delvis ny och ljusare bild av Balkan. Med ett fullbordat maktskifte i Förbundsrepubliken Jugoslavien blir det plötsligt möjligt att meningsfullt tala om regionala helhetsgrepp, återuppbyggnad, försoning och framtid. Utskottet vill betona att detta utgör stora utmaningar som alla människor och politiska strukturer i regionen, liksom det internationella samfundet, nu ställs inför.

Det är utskottets mening att regionens ökade integration med europeiska strukturer är en viktig process för att skapa ökad stabilitet, utveckling, framtidstro och säkerhet för länderna i regionen. För några av regionens länder har den europeiska visionen avancerat längre genom stabiliserings- och associeringsprocessen.

Utskottet vill även framhålla att Stabilitetspakten kommer att ha en fortsatt viktig roll för ökad regional samverkan. Utskottet kan konstatera att Sverige fäster stor vikt vid paktens arbete och vid att arbetet blir framgångsrikt.

Utskottet vill i sammanhanget återigen betona vikten av att alla personer som åtalats för krigsförbrytelser ställs inför rätta. Det är en viktig förutsättning för att regionens sår i en framtid skall kunna läkas.

Dessa bedömningar är enligt *det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet* alltjämt giltiga. Till detta vill utskottet anföra följande med anledning av motionen.

Det internationella samfundets närvaro på Balkan är omfattande och behovet av denna närvaro fortsätter. Trots en i flera fall positiv utveckling återstår flera steg innan målet om en demokratisk, stabil och säker region med ekonomisk och social utveckling uppfyllts, menar utskottet. FN och Nato har liksom EU, OSSE, de internationella finansiella institutionerna och enskilda organisationer bidragit till att skapa gynnsamma förutsättningar för att nå detta mål, som dock förutsätter vilja och engagemang från parterna själva.

Utskottet menar att Sverige har ett starkt intresse av att delta i fredsfrämjande insatser, inte minst på Balkan. För närvarande finns närmare 1 000 svenska soldater inom ramen för KFOR och SFOR. Under 2001 har Sverige tillfälligt förstärkt sitt deltagande i KFOR genom insättandet av ett snabbinsatsskompani. Deltagande i internationella insatser är i dag en av försvarsmaktens huvuduppgifter och det internationella engagemanget kommer att vara stort även framgent. Sverige har bl.a. anmält en rad resurser till internationella styrkeregister såsom det nordiska samarbetet NORDCAPS och SHIRBRIG, vars syfte är att bidra till FN-insatser.

Utskottet konstaterar att en militär styrka, som erfarenheterna på Balkan visar, kan vara nödvändig för att skapa förutsättningar för en fredlig lösning på en konflikt. Det är emellertid utskottets mening att ett hållbart internationellt engagemang också måste innefatta en betydande civil komponent. Korruption, organiserad brottslighet och avsaknaden av ett fungerande rättssamhälle utgör centrala problem som måste lösas med andra medel. En militär närvaro kan dock i vissa fall underlätta åtgärder inom dessa områden och således utgöra en förutsättning för framgångsrika insatser på det civila området.

Utskottet kan därför med tillfredsställelse konstatera att Sverige har en civil närvaro på Balkan. Det svenska bidraget till EU:s övervakningsmission EUMM har förstärkts. Genom uppbyggnaden av EU:s civila krishanteringskapacitet får unionen ökade möjligheter att bidra till återuppbyggnad av domstolsväsen, främja brottsbekämpning och stödja framväxten av en lokal administration. Sverige deltar aktivt i denna utveckling av EU:s civila krishantering, som när den är färdigutvecklad kommer att utgöra ett centralt instrument för det europeiska engagemanget på Balkan.

Utskottet vill även framhålla att Sverige inom ramen för OSSE även bidrar med ett fyrtiotal personer till organisationens missioner på Balkan, både civil personal och civilpoliser. Utvecklingen i Makedonien har inneburit att OSSE-missionen där utökats i flera omgångar och den nu uppgår till drygt 200 personer. Även i denna mission finns svenska deltagare.

Vidare konstaterar utskottet att Sverige hittills har avsatt drygt 100 miljoner kronor till FN-missionen UNMIK (United Nations Mission in Kosovo). Bidraget avser bl.a. 46 civilpoliser och 10 experter till OSSE:s polisskola samt ekonomiskt bidrag till FN:s frivilliga fond. Sverige har även bidragit till olika minröjningsinsatser samt med rättsmedicinsk och kriminalteknisk personal till FN:s krigsförbrytartribunal i Haag.

Sverige biträder därtill med 29 civilpoliser i UNMIBH (United Nations Interim Administration Mission in Bosnien och Hercegovina). UNMIBH leder den civila administrationen av Bosnien-Hercegovina tills politisk stabilitet uppnåtts. Kärnan i missionen utgörs av en internationell polisinsats, International Police Task Force (IPTF), som numera omfattar ca 1 800 man.

Utskottet konstaterar att det finns ett stort antal internationella aktörer på plats på Balkan. Det är därför av stor vikt att regelbundet se över de internationella organisationernas mandat och uppgifter med ambitionen att ha en

lämplig arbetsfördelning och samordning. Därför välkomnas från utskottets sida den översyn av den internationella närvaron i Bosnien-Hercegovina som nu genomförs. I samma syfte genomförs halvårsvisa översyner av de Nato-ledda insatserna i Bosnien (SFOR) och Kosovo (KFOR).

Utskottet vill slutligen i denna del även framhålla att svenska fredsskapande insatser också innefattar andra instrument än den civila och militära närvaron. Sveriges omfattande utvecklingssamarbete och humanitära bistånd, EU:s bidrag till återuppbyggnad av hus och infrastruktur och andra initiativ för att bidra till en ekonomisk och social utveckling är alla värdefulla i arbetet att långsiktigt bygga upp en stabilitet i regionen. Samtliga dessa insatser utgör delar av en långsiktig internationell strategi för fredsskapande på Balkan.

Utskottet anser att Sveriges fredsskapande insatser på Balkan är omfattande och att det för närvarande inte finns behov för större insatser. Dock finns naturligtvis alltid en beredskap för detta om situationen skulle förändras.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U224 (m) yrkande 1 är besvarad.

Motionärerna bakom kommittémotion U345 (fp) yrkande 29 begär ett riksdagens tillkännagivande att alla som bodde i Kosovo före kriget skall ges möjlighet att fortsätta leva i Kosovo i fred och säkerhet oavsett etnisk tillhörighet. I samma motion yrkande 30 anför motionärerna att alla som tvingades fly under kriget på Balkan skall kunna återvända hem oavsett etnisk tillhörighet.

Denna fråga har behandlats av riksdagen på grundval av betänkande 2000/01:UU4. Utrikesutskottet anför i betänkandet följande:

Utskottet kan konstatera att motsättningarna mellan etniska grupper i Kosovo är stora. Serber, romer och andra etniska minoriteter lever under svåra förhållanden och många har tvingats fly från provinsen.

Samtidigt vill utskottet framhålla att Sverige och EU vid upprepade tillfällen har fördömt våldet och diskrimineringen mot minoriteter och uppmanat ansvariga ledare att fördöma och vidta konkreta åtgärder mot övergreppen. Utskottet menar att målet att Kosovos hela befolkning, oavsett etnisk tillhörighet, skall kunna leva i provinsen och att flyktingar och internflyktingar skall kunna återvända utan rädsla, måste förbli en central målsättning för det internationella samfundet, UNMIK och KFOR.

Utskottet vill framhålla att vad beträffar flyktingåtervändande till minoritetsområden markerar det gångna året ett trendbrott. Den internationella militära styrkan SFOR har efterhand blivit alltmer aktiv i uppsökandet och gripandet av åtalade krigsförbrytare, vilket utgör en viktig länk i försöningsprocessen. Den politiska utvecklingen går mot ökad pluralism, öppenhet och avspänning även om det krigsskövlade Bosnien alltjämt är avlägset från multietnisk samlevnad.

Daytonöverenskommelsens stadgande om rätten att återvända till hemorten (annex VII) är enligt utskottets uppfattning central i överenskommelsen, vilket Sverige ständigt framfört och framför i internationella sammanhang rörande Balkan. Sverige har vidare understrukit vikten av att inte efterhand ge avkall på kraven gentemot ansvariga stater. Det internationella samfundet måste enligt utskottets mening hålla fast vid infriandet av rätten till återvändande under säkra och trygga förhållanden och utan risk för diskriminering.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet har inget att anföra utöver vad riksdagen uttalat i dessa frågor.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion U345 (fp) yrkandena 29 och 30 är besvarad.

3.4 Försvarsmateriel och nordiskt samarbete

Propositionen

Frågor kring avtalet om nordiskt samarbete inom försvarsmaterielområdet behandlas i propositionens avsnitt 15.3. I proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret föreslår regeringen i yrkande 7 att riksdagen godkänner avtalet den 9 juni 2001 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om stöd för industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet.

Motionen

I följdmotion *Fö11* (v) konstateras att riksdagen under våren 2001 godkände ett ramavtal mellan Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland om åtgärder för att underlätta omstruktureringen och driften av den europeiska försvarsindustrin (prop. 2000/01:29, bet. 2000/01:UU8, rskr. 2000/01:171). Vänsterpartiet förhöll sig kritiskt till detta avtal, betonar motionärerna. Vidare noterar motionärerna att regeringen i proposition yrkar bifall till ett avtal som knyter två Natoländer, Danmark och Norge, samt Finland till detta krigsmaterielsamarbete. Motionärerna menar att det tidigare ramavtalet, vilket mycket tydligt syftade till att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin, godkändes av den svenska riksdagen, trots att det stod i direkt strid med kapitel 1, artikel 24 i den deklaration som antogs av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och dess parlamentariska församling i Bukarest den 10 juli 2000. OSSE-staterna uppmanade där uttryckligen medlemsländerna ”att begränsa en politik som underlättar krigsmaterielexport och den aggressiva marknadsföring av konventionella vapen som följer av en sådan”.

Motionärerna menar i *yrkande 1* att Sverige skall följa sina internationella åtaganden och vad Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa föreskriver i Bukarestdeklarationen av den 10 juli 2000 kapitel 1, artikel 24 när det gäller underlättandet av omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin.

I *yrkande 2* anförts att Exportkontrollrådet skall ha rätt att utvärdera de landlistor som upprättas både på projekteringsstadiet och innan det fattas några slutgiltiga beslut om exportdestination och att Exportkontrollrådets beslut därvid skall vara bindande.

I motionens *yrkande 3* menar motionärerna att Sverige, när det gäller samstämmigheten i fråga om nordisk krigsmaterielexport, inte skall göra annat än att följa de riktlinjer som gäller för svensk krigsmaterielexport.

Motionärerna framför i *yrkande 4* uppfattningen att Sverige bör hålla fast vid sin huvudprincip att svensk krigsmaterielexport från Sverige i princip skall vara förbjuden och att detta skall avspegla sig i avtalet med de nordiska länderna.

Vidare menar motionärerna att det i avtalet finns en märklig oklarhet eller inkonsekvens mellan ett par av artiklarna i det förslag till avtal som lagts fram för riksdagen. I artikel 3.3.2 sägs att försvarsindustriella enheter skall förses med "en förteckning över destinationer som inte är berättigade till export", medan det i artikel 3.4.2 förklaras att "strykning av slutdestination som inte är avtalspart skall övervägas av de berörda annexdeltagarna på begäran av någon av dessa. Begäran att stryka en destination måste grunda sig på en betydande negativ förändring i den mottagande statens interna och externa situation..." I artikel 3.4.3 talas inledningsvis om "strykning av slutdestination". Därefter talas det i nästa mening enbart om "destination", och man kan gissa sig till att de båda begreppen betyder samma sak, framhåller motionärerna. Dessa artiklar bör, om avtalet kommer till stånd, skrivas om så att missförstånd och feltolkningar undviks, menar motionärerna i *yrkande 5*.

I *yrkande 6* avslutningsvis anför motionärerna, i det fall de tidigare nämnda förslagen inte kommer till stånd, att riksdagen skall avslå yrkande 7 i regeringens proposition 2001/02, Fortsatt förnyelse av totalförsvaret, som gäller godkännande av avtal om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet.

Utskottets bedömning

Utskottet kan inledningsvis konstatera att det pågår en omstrukturering av europeisk försvarsindustri. De senaste åren har ett flertal sammanslagningar ägt rum och olika samarbetsprojekt inletts. Utskottet menar att denna process kan förväntas fortsätta med hänsyn till den förändrade hotbild som uppstod efter kalla krigets slut. Krympande resurser och kraftigt stigande kostnader för varje ny generation materiel har också bidragit till denna utveckling. Den svenska synen på omstrukturering och internationellt försvarsmaterielsamarbete tydliggjordes i 1996 års försvarsbeslut (jfr prop. 1995/96:12, bet. 1995/96:FöU1, rskr. 1995/96:45 och 1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109, 110, 111 och 112) och i propositionen Det nya försvaret (prop. 1999/2000:30, bet. 1999/2000:FöU2, rskr. 1999/2000:168).

Riksdagen har under första halvåret 2001 godkänt ett ramavtal mellan Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland (prop. 2000/01:49, bet. 2000/01:UU8, rskr. 2000/01:171) om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin (benämnt sexnationssamarbetet).

Utrikesutskottet anförde i nämnda betänkande följande med anledning av avtalet, vilket riksdagen sedermera ställde sig bakom:

Utrikesutskottet vill inledningsvis framhålla att försvarsindustrins internationalisering är en förutsättning för att Sverige skall kunna bibehålla industrikapacitet i landet och säkra försvarsmaktens materielförsörjning på den militära alliansfrihetens grund. Avtalet ger också de bästa förutsättningarna för en ekonomiskt sund försvarsindustri, vilket är av vikt för att säkra en effektiv användning av försvarets resurser för materielanskaffning. Utskottet menar vidare att ramavtalsarbetet kommer att underlätta och påskynda avvecklingen av den betydande överkapacitet som föreligger i europeisk försvarsindustri. Eftersom överkapaciteten har en exportdrivande effekt bedömer utskottet detta som ett viktigt positivt resultat av processen.

Utskottet vill vidare anföra att om Sverige inte inleder ett närmare samarbete med viktigare producentländer i Europa kommer kontrollen över försvarsindustrins verksamhet på sikt att urholkas. Produktionen av nästa generation materiel kan komma att förläggas till de länder som har den mest tilltalande exportsynen ur industrins perspektiv. En konkurrenssituation kan då uppstå mellan olika länder, med en press nedåt på exportkontrollkraven som möjlig följd.

Utskottet vill understryka att det avtal som nu har slutits mellan de sex ramavtalsparterna neutraliserar exportkontrollen som lokaliseringpåverkande faktor och ger dessutom goda förutsättningar för en ansvarsfull exportkontrollpolitik, som inte kommer att vara utpräglat nationell till sin karaktär. Ramavtalet förväntas på sikt omfatta en betydande del av den samlade exporten från EU. Enligt utskottets bedömning får Sverige genom sitt deltagande en insyn i – och möjlighet att påverka – exporten från Europa på ett sätt som aldrig tidigare har varit möjligt.

Vidare konstaterar utskottet att den nationella exportkontrollen bibehålls för de produkter som svensk försvarsindustri hittills utvecklat och marknadsfört på export. Ramavtalet avser i första hand framtida produkter, dvs. utvecklingen av nästa generation försvarsmateriel till den svenska försvarsmakten.

Utrikesutskottet ser som en förutsättning att avtalet är förenligt med nu gällande svenska exportkontrollregelverk och att kontrollen av de produkter som läggs under ramavtalet kommer att utövas genom det svenska regelverket.

Försvarsutskottet anförde i sitt yttrande 2000/01:FöU3y till utrikesutskottet bl.a. följande med anledning av regeringens proposition:

Försvarsutskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren haft anledning att behandla frågor som rört den svenska försvarsindustrins omstrukturering och internationalisering. Utskottet delade således i maj 1999, i den s.k. kontrollstationen, regeringens bedömning att den framtida industriella förmågan i väsentlig omfattning kommer att behöva baseras på ömsesidiga industriella beroenden och på ett ökat mellanstatligt samarbete (bet. 1998/99:FöU5 s. 62).

Utskottet återkom till frågan under våren 2000 och framhöll då att det, liksom regeringen, ansåg att en internationellt väl integrerad försvarsindustri bidrar till att säkerställa en oberoende och för våra behov anpassad materielförsörjning. Svensk försvarsindustris framtida möjligheter bygger på att den har en internationellt intressant kompetens och att den kan utveckla och producera ömsesidigt efterfrågade materielsystem och komponenter. Utskottet sade sig vidare dela regeringens bedömning att mellanstatlig samverkan och ömsesidiga beroenden ytterligare behöver utvecklas för att uppnå tillräcklig säkerhet i den framtida materiel- och

kompetensförsörjningen. Svenskt deltagande i internationell samutveckling borde främst ske i system som ingår i det svenska försvarets behov eller där sådan utveckling bidrar till att viktiga kompetensområden kan vidmakthållas inom landet. Den svenska försvarsindustrin bör, sade utskottet, aktivt delta i såväl nationell som internationell omstrukturering. Vidare sades stödet till svensk försvarsindustris exportansträngningar ha fortsatt stor betydelse (bet. 1999/2000:F6U2 s. 176).

Utskottet har vid tre tillfällen – i juni 1998 samt i maj och oktober 1999 – av representanter för Regeringskansliet orienterats om det pågående arbetet med det nu aktuella ramavtalet för att underlätta omstruktureringen av europeisk försvarsindustri. Härutöver har också utrikes- och näringsutskotten orienterats. Försvarsministern har lämnat information i kammaren.

Regeringen anför i proposition 2000/01:49 att en säker materielförsörjning är nödvändig för att upprätthålla trovärdigheten för Försvarsmaktens förmåga att kunna anpassas till nya hot och risker. Utskottet ansluter sig till den bedömningen. Utskottet delar även regeringens bedömning att det är både önskvärt och nödvändigt att våra materielförsörjningsbehov tryggas genom internationellt samarbete med dem som vi i övrigt har ett nära säkerhetssamarbete med. Internationellt samarbete och utveckling av ömsesidiga beroenden är nämligen förutsättningar för att vi skall kunna behålla försvarsindustriell kompetens inom nyckelområden och kunna säkra Försvarsmaktens materielförsörjning med behållen trovärdighet för vår säkerhetspolitiska linje.

Utskottet konstaterar att regeringen i propositionen ... uppger att hänsyn tagits till Sveriges säkerhetspolitiska linje i förhandlingarna om det nu aktuella ramavtalet.

Utskottet konstaterar vidare att regeringen betonar ... att förhandlingsresultatet på det exportpolitiska området är fullt ut förenligt med det svenska regelverket och att all utförelse från Sverige skall ske på grundval av licenser som utfärdas i enlighet med svensk lag under den grad av offentlig insyn som råder i dag. Ett viktigt moment inför utfärdandet av sådana licenser är att Sverige infordrar slutanvändaråtaganden som svarar mot licensernas omfattning.

Utskottet konstaterar slutligen att regeringen särskilt framhåller ... att reglerna för utrikessekretess, försvarssekretess och kommersiell sekretess (2 kap. 1 och 2 §§ samt 8 kap. sekretesslagen 1980:100) är tillräckliga för att Sverige skall kunna uppfylla ramavtalets krav på sekretess.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet menar att de bedömningar som ovan redovisats av utrikes- respektive försvarsutskottet vad gäller internationellt försvarsmaterielsamarbete i allt väsentligt kan tillämpas även på nu föreliggande avtal.

När det gäller försvarsmaterielsamarbetet i Norden konstaterar det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet att det sedan flera år har pågått mellan de fyra länderna Danmark, Finland, Norge och Sverige, både gemensamt bilateralt. Under 2000 har ramavtalet om nordiskt försvarsmaterielsamarbete från 1994 omarbetats med innebörd att avtalet skall tillämpas också på bilateralt samarbete mellan länderna. I övrigt kvarstår syftet med det omarbetade avtalet att genom samarbete uppnå ekonomiska, tekniska och industriella fördelar för länderna. För närvarande är ett flertal nordiska och bilaterala arbetsgrupper verksamma.

Utskottet vill framhålla att verksamheten inom det nordiska försvarsmaterielsamarbetet har ökat och fördjupats såväl vad gäller det gemensamma samarbetet som på det bilaterala planet. Sedan några år pågår ett samarbete om en gemensam utveckling av ubåtar, det s.k. Vikingprojektet. Inom ramen för det bilaterala samarbetet har exempelvis Danmark köpt den svenska ubåten Näcken. Inom Norden har sedan några år pågått ett projekt om gemensam upphandling av standardhelikoptrar. Den 13 september 2001 beslutade Finland, Norge och Sverige att anskaffa samma typ av helikopter. Det är enligt utskottets uppfattning av största vikt att samarbetet kan fortsätta och ytterligare förbättras.

Försvarsindustrierna i Norden har också ökat sitt samarbete bl.a. inom ammunitionsområdet. Särskilt kan omnämnas bildandet av det nordiska ammunitionsföretaget NAMMO AS, med delar från dåvarande Celsius AB i Sverige, Patria Oy i Finland och Raufoss AS i Norge.

Under år 2000 inleddes arbetet med att upprätta ett avtal om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet mellan Sverige, Finland, Norge och Danmark. Ett Letter of Intent upprättades under våren 2000 mellan regeringarna och en gemensam arbetsgrupp tillsattes för att utarbeta grunderna till ett avtal. Avsikten var att utarbeta ett generellt avtal under vilket det är möjligt att lägga olika existerande eller framtida nordiska försvarsindustrisamarbeten i form av annex. I och med den nya inriktningen kunde också Danmark, som inte har industrimedverkan i NAMMO, inbjudas att delta i förhandlingarna.

Arbetsgruppen enades den 24 april 2001 om ett förslag till generellt avtal med ett annex, NAMMO, om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet. Regeringen beslutade den 23 maj 2001 att avtalet skulle undertecknas, vilket skedde den 9 juni 2001.

Avtalet består av en inledning och 12 delar jämte ett annex. Avtalets del 1 omfattar avtalets definitioner. Delarna 2–4 omfattar vardera ett av de tre sakområdena leveranssäkerhet, exportkontroll och offsetfrågor. Delarna 5–8 behandlar röjande av information, betalningsskyldighet, konsultationsförfarande och bestämmelser om ingående av annex. Delarna 9–12 omfattar sedvanliga procedurbestämmelser och i annexet finns angivet vilken industri och vilka produkter som omfattas av avtalet.

Motionärerna menar i motion *Fö11 yrkande 1* att Sverige skall följa sina internationella åtaganden när det gäller underlättandet av omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin.

En utgångspunkt för utskottets bedömning av samarbete på försvarsindustriområdet är att det ökade internationella samarbetet skall rymmas inom ramen för gällande lagar, svenska riktlinjer och internationella avtal på området. Utskottet finner att den överenskommelse som nåtts på exportkontrollområdet i alla delar är förenlig med lagen (1992:1300) om krigsmateriel och av övriga delar av det svenska regelverket för exportkontroll. Enligt de svenska riktlinjerna skall en helhetsbedömning göras av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter i varje enskilt fall, vilket innebär att beslut som rör export av krigsmateriel också innehåller utrikes- och säkerhetspolitiska avvägningar.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion Fö11 (v) yrkande 1 kan besvaras.

I *yrkande 2* anføres att Exportkontrollrådet skall ha rätt att utvärdera de landlistor som upprättas både på projekteringsstadiet och innan det fattas några slutgiltiga beslut om exportdestination och att Exportkontrollrådets beslut därvid skall vara bindande.

Utskottet konstaterar att varje ärende avseende export av krigsmateriel prövas enskilt av Inspektionen för strategiska produkter i enlighet med det svenska regelverket och de sedan länge tillämpade och av riksdagen behandlade riktlinjerna för krigsmaterielexport. Principiellt viktiga ärenden behandlas också i Exportkontrollrådet där samtliga riksdagspartier är representerade. Utskottet konstaterar vidare att den parlamentariska insynen i arbetet som äger rum innan beslut fattats är unik i ett internationellt perspektiv.

Det är utskottets mening att en oförändrad tillämpning av det svenska regelverket fordrar att Exportkontrollrådet hörs innan en landlista förhandlas och att rådets utlåtande utgör en viktig grund för den svenska positionen vid förhandlingarna. Exportkontrollrådet fattar i dag inga bindande beslut. Det kommer även i fortsättningen att ha en rådgivande karaktär, men i praktiken ett mycket starkt inflytande över enskilda ärenden. Utskottet utgår från att regeringens strävan förblir att bibehålla ett brett partipolitiskt stöd för den förda exportpolitiken samt att Exportkontrollrådet fortsätter att verka på samma sätt som tidigare.

Det bör även framhållas i sammanhanget, menar utskottet, att genom det nordiska samarbetet kommer Sverige att få insyn i – och möjlighet att påverka – långt större exportströmmar än de svenska. Den möjligheten bör självfallet tas vara på för att göra den svenska synen på export gällande i så hög utsträckning som möjligt. Den typ av landlistor som är aktuell i samarbetet omfattas av kommersiell sekretess och utrikessekretess. Enligt vad utskottet inhämtat kommer myndigheten framgent att erbjuda ledamöterna i Exportkontrollrådet tillgång till dessa listor.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion Fö11 (v) yrkande 2.

I motionens *yrkande 3* menar motionärerna att Sverige, när det gäller samstämmigheten i fråga om nordisk krigsmaterielexport, inte skall göra annat än att följa de riktlinjer som gäller för svensk krigsmaterielexport.

Utskottet vill inledningsvis i denna del påminna om det svenska regelverket på området. Dessa riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlands-samverkan enligt krigsmaterielagen (1992:1300), som *riksdagen* ställt sig bakom på grundval av betänkande 1992/93:UU1 Krigsmaterielexport (prop. 1991/92:174, rskr. 1992/93:61), innehåller tre kriterier som skall beaktas för att tillstånd till utförsel av krigsmateriel skall vara möjlig.

Utförsel skall för det första inte beviljas om det skulle strida mot internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig. Dessa punkter utgör ovillkorliga hinder för export om de skulle föreligga.

För det andra bör utförelse ej lämnas om det avser stat där omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna förekommer.

Det tredje kriteriet är att utförelsetillstånd ej bör beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller stat som har inre väpnade oroligheter.

Vidare stipuleras i riktlinjerna för tillämpning av krigsmateriellagen att tillstånd endast får avse stat, statlig myndighet eller av staten auktoriserad mottagare. Vid utförelse av materiel bör ett slutanvändarintyg eller ett intyg om egen tillverkning (bearbetningsintyg) föreligga. En stat som trots åtagande gentemot den svenska regeringen har tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk krigsmateriel skall i princip inte komma i fråga som mottagare av sådan material från Sverige så länge omständigheterna kvarstår.

När det gäller avtal med utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel skall tillståndsbedömningen utgå från de angivna grundläggande kriterierna. Utförelse till samarbetslandet, som följer av avtalet, bör enligt riktlinjerna medges om inte ovillkorligt hinder uppstår.

Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet anser att den överenskommelse som nåtts på exportkontrollområdet i ramavtalet i alla delar är förenlig med lagen (1992:1300) om krigsmateriel och med övriga delar av det svenska regelverket för exportkontroll. Den svenska exporten av krigsmateriel kommer även fortsättningsvis att ske i enlighet med det svenska regelverket och de sedan lång tid gällande riktlinjerna.

Utskottet vill vidare framhålla att det är av vikt för Sverige att bibehålla en kvalificerad teknisk kompetens på försvarsmaterielområdet liksom att säkerställa en trygg materieförsörjning på området då detta är en förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla vår militära alliansfrihet.

Det bör även noteras, menar utskottet, att genom det nordiska samarbetet skapas en struktur som är nödvändig för att underlätta industriell verksamhet i syfte att främja konkurrenskraftigare och starkare nordiska försvarsindustrier. Den verksamhet som skall företas enligt avtalet skall vara förenlig med internationella skyldigheter och åtaganden. Det nordiska avtalet ger en grund för omstrukturering och samverkan mellan de nordiska länderna och nordiska försvarsindustrierna. Enligt utskottets bedömning främjar avtalet vitala svenska säkerhets- och försvarspolitiska intressen.

Vidare bör framhållas att en omstrukturering på europeisk nivå underlättar en minskning av rådande överkapacitet inom europeisk försvarsindustri, vilket i sin tur minskar trycket att exportera för att kompensera bortfallet av lokala beställningar. Detta bedömer utskottet vara en i sig eftersträvningsvärd effekt.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion Fö11 (v) yrkande 3 kan besvaras.

Motionärerna framför i *yrkande 4* uppfattningen att Sverige bör hålla fast vid sin huvudprincip att svensk krigsmaterielexport från Sverige i princip skall

vara förbjuden och att detta skall avspegla sig i avtalet med de nordiska länderna.

Vad avser exportkontrollen innehåller det nordiska avtalet en lösning som liknar den som Sverige bidragit till att utforma tillsammans med Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland i det s.k. sexnationsavtalet som godkänts av riksdagen. Utskottet vill framhålla att ett centralt inslag i detta avtal är målsättningen att konsultera varandra och finna en gemensam syn på tänkta exportmarknader, samtidigt som tillståndsgivningen, med bibehållande av nationella regler och kontroller strömlinjeformas. Det framgår vidare av paragraf 3.1 i avtalet att parternas exportkontrollagstiftning och förordningar inte ändras av avtalet.

Utskottet vill återigen framhålla att det anser att den överenskommelse som nåtts på exportkontrollområdet i ramavtalet i alla delar är förenlig med lagen (1992:1300) om krigsmateriel och av övriga delar av det svenska regelverket för exportkontroll.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att motion Fö11 (v) yrkande 4 kan besvaras.

Motionärerna menar i *yrkande 5* att avtalet innehåller vissa oklarheter vad gäller artiklarna 3.3.2 och 3.4.3.

Utskottet konstaterar att vad avser exportkontroll i enlighet med paragrafen 3.3.2 i avtalstexten exemplifierar regeringen med begränsningar av vapenexporten som införts av FN:s säkerhetsråd, EU eller OSSE.

När det gäller artikel 3.4.3 i avtalet avser den däremot andra destinationer än de som omfattas av internationella förpliktelser såsom av FN beslutade embargo. Paragrafen i sin helhet berör slutdestinationer.

Utskottet anser att avtalet är tillräckligt klart och avvisar motionärernas förslag i motionens yrkande 5.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet motion *Fö11 (v) yrkande 5*.

I *yrkande 6* avslutningsvis anför motionärerna, i det fall de tidigare nämnda förslagen inte kommer till stånd, att riksdagen skall avslå yrkande 7 i regeringens proposition 2001/02, Fortsatt förnyelse av totalförsvaret, som gäller godkännande av avtal om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet.

Utskottet vill inledningsvis i denna del framhålla att riksdagen vid flera tillfällen har framhållit den stora betydelsen av ökat internationellt samarbete för den framtida materielförsörjningen till det svenska försvaret. Det avtal som nu förhandlats fram ger enligt utskottets mening en god grund för omstrukturering och samverkan mellan de nordiska länderna och mellan de nordiska ländernas försvarsindustrier.

Utskottet bedömer att det nordiska avtalet väsentligt förbättrar förutsättningarna för att trygga materielförsörjningen, såväl i fred som i kris eller krig. Det är både önskvärt och nödvändigt att Sveriges materielförsörjningsbehov tryggas genom internationellt samarbete med stater som Sverige i övrigt har ett nära samarbete med. Det är utskottets mening att avtalet avsevärt underlättar

tar tillskapandet av sådana ömsesidiga beroenden och därmed ger förbättrade möjligheter för Sverige att kunna anskaffa nödvändig försvarsmateriel även i ett läge som kräver snabb resursuppbyggnad.

Utskottet vill även framhålla att i avtalet har hänsyn tagits till Sveriges säkerhetspolitiska linje såsom den har definierats av riksdagen.

Utskottet välkomnar att avtalet kommer att underlätta en kostnadsbesparande omstrukturering av de nordiska försvarsindustrierna med en åtföljande rationellare materielförsörjning, vilket inte minst är viktigt för att tillse att försvarets resurser räcker så långt som möjligt.

Sammanfattningsvis välkomnar utskottet den försvarsindustriella förändringsprocess som inletts i Europa och inte minst i Norden och vill vidare anföra att avtalet främjar vitala svenska säkerhets- och försvarspolitiska intressen.

Utrikesutskottet avstyrker därmed motion Fö11 (v) yrkande 6 samt tillstyrker propositionens yrkande 7 om godkännande av avtalet den 9 juni 2001 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om stöd för industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet.

4. Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. EU, Nato och säkerheten i Europa, EU:s och Natos utvidgning, De baltiska staterna och medlemskap i Nato samt Sveriges och EU:s relationer till Ryssland (punkterna 2, 3, 4 och 6) (fp)

av Karl-Göran Biörsmark (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkterna 2–4 och 6 borde ha följande lydelse:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U319 yrkande 13.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U319 yrkande 14.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:U319 yrkande 16. Motion 2001/02:U312 yrkande 1 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U319 yrkandena 9 och 15. Motion 2001/02:U332 yrkande 18 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

EU:s och Natos successiva utvidgningar till att omfatta alltfler av Europas demokratier är viktiga bidrag till att stärka de institutionaliserade strukturer som främst främjar fred och säkerhet i Europa. Det bidrar kraftfullt till att förebygga, möta och hantera konflikter såväl inom som mellan stater i Europa. Institutionaliserade säkerhetsstrukturer av denna art bidrar till att öka transparens och förutsägbarhet.

Estland, Lettland och Litauen har valt att söka medlemskap i både EU och Nato. Det utomordentligt gynnsamma säkerhetspolitiska läget i Östersjöområdet skulle ytterligare befästas med medlemskap i de båda organisationerna. Det skulle skapa både stabilitet och förutsägbarhet också i denna del av Europa. Att stödja Estlands, Lettlands och Litauens ansökningar om medlem-

skap i såväl EU som Nato gagnar således den säkerhetspolitiska utvecklingen i vårt eget närområde. Det bör därför uttryckligen stödjas av Sverige.

Den fortsatta utvidgningen bygger på att nya medlemmar uppfyller de kriterier som de båda organisationerna förutsätter. Däremot bör ingen bortre gräns vare sig geografiskt eller tidsmässigt ställas upp för denna utvidgning. Det innebär t.ex. att också Ryssland, som naturligen hör hemma i det nya Europa som nu växer fram, kan kvalificera sig för medlemskap om och när det så önskar. Den mycket positiva och välkomna utvecklingen i Ryssland och dess framtida roll i det europeiska samarbetet bör i högre grad uppmuntras och understödjas. Rysslands väg mot demokrati och rättsstat underlättas inte av att vare sig Sverige, Natoländer eller Ryssland självt fortsätter att framställa Ryssland som en motpol och ett särfall i Europa. Det vore en djupt olycklig demonisering av Ryssland. Under Vladimir Putins ledarskap har Ryssland allt tydligare visat att det ser sin framtid i ett allt närmare samarbete med det övriga Europa. I efterdyningarna till attacken mot World Trade Center har Ryssland ytterligare markerat sitt hemvist i det nya Europa och dess allt närmare samarbete i och med Europas säkerhets- och samarbetsstrukturer.

Alltmer talar nu för att Nato vid sitt toppmöte i Prag i november 2002 kommer att fatta beslut om inbjudningar till en fortsatt utvidgning – denna gång att omfatta också svenska grannar i Baltikum. Finland beskriver numera sitt säkerhetspolitiska vägval som alliansfrihet ”under rådande förhållanden”. Efter Natos toppmöte i Prag kan diskrepansen mellan svensk säkerhetspolitik i inhemska doktrinsamtal och praktisk politik därför mycket snabbt bli avgrundslig. I Europa är det bara Sverige och Vitryssland som för egen del uttryckligen utesluter medlemskap i Nato.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion U319 (fp) yrkandena 9 och 13–16.

2. De baltiska staterna och medlemskap i Nato (punkt 4) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U312 yrkande 1. Motion 2001/02:U319 yrkande 16 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Varje land har rätt att självt välja sin säkerhetspolitiska väg. De baltiska länderna önskar alla vinna medlemskap i Nato. Det ligger också i Sveriges intresse att de lyckas. Vi lever tryggare med tryggare grannar.

Sverige måste uttryckligen stödja de baltiska ländernas strävan att bli medlemmar i Nato. De baltiska länderna skulle därmed ingå i en europeisk säkerhetsordnings alla delar.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion U312 (m) yrkande 1.

3. Internationell ad hoc-domstol (punkt 8) (kd)

av Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Ju447 yrkande 3. Motion 2001/02:Ju451 yrkande 4 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Terrorister bör kunna ställas inför rätta på internationell nivå. I dag pågår arbetet med att sätta upp en internationell brottmålsdomstol, som dock inte omfattar terrorism. Att inkludera även sådana brott skulle vara positivt, men tyvärr är förhandlingarna om brottmålsdomstolen redan i dag ytterst komplicerade och fulla av motsättningar. Därför vore en alternativ, temporär lösning att sätta upp en internationell ad hoc-tribunal för terrorister. Målet bör vara att införa även terroristdåd i den internationella brottmålsdomstolens befogenheter.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion Ju447 (kd) yrkande 3.

4. Internationell ad hoc-domstol (punkt 8) (mp)

av Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Ju451 yrkande 4. Motion 2001/02:Ju447 yrkande 3 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Det civiliserade svaret från världssamfundet på terroristbekämpning måste bli att skipa rättvisa i enlighet med internationella lagar och att de skyldiga bakom terrordåden straffas för de brott som de har begått. Miljöpartiet anser att det viktigaste bidraget Sverige kan lämna är att gå i ledningen för att få den internationella brottmålsdomstolen, vars stadga det beslöts om i Rom 1998, i funktion. Hittills har 38 länder av 139 som undertecknat Romstadgan

ratificerat den. Det krävs att 60 länder ratificerar stadgan för att den skall träda i kraft. Ett problem med den internationella brottmålsdomstolen är att dess kompetensområde endast kommer att innefatta folkmord, krigsbrott och brott mot mänskligheten.

Regeringen bör därför i FN:s säkerhetsråd ta initiativ till en internationell ad hoc-domstol för terrorråden. Statsministern bör också erbjuda Stockholm som domstolens säte, utifrån vår neutralitet och alliansfrihet. Sverige bör vidare verka för att sanktioner mot dem som gömmer terrorister drabbar de politiskt ansvariga genom frysning av utländska tillgångar, reseförbud och internationella diplomatiska påtryckningar.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion Ju451 (mp) yrkande 4.

5. Missilförsvar (punkt 10) (fp)

av Karl-Göran Biörsmark (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U319 yrkandena 17 och 18. Motion 2001/02:U318 yrkandena 2-4 förklaras besvarad med vad utskottet anfört och motion 2000/01:U404 yrkande 27 avstyrks av utskottet.

Ställningstagande

Det är fortfarande mycket angeläget att Sverige medverkar i internationella ansträngningar för rustningskontroll och rustningsbegränsningar inom kärnvapenområdet.

De amerikanska planerna på missilförsvar inom NMD/TMD-området – om de trots allt skulle förverkligas i öppen konfrontation, vilket å ena sidan måste bedömas som föga sannolikt – skulle givetvis påverka ingångna avtal och då främst ABM-avtalet. Å andra sidan bör riskerna med pågående kärnvapenrustning i Ostasien, och då främst Kina, på allvar uppmärksammas. Det kinesiska kärnvapenprogrammet är ett växande hot mot en rad länder i Asien som är eller till nyligen valt att inte skaffa egna kärnvapen. Till detta kommer de allt större riskerna för spridning av såväl kärnvapen som missiler med lång räckvidd till s.k. rough states eller till rena terrorgrupper. De amerikanska planerna på NMD/TMD är därför inte tagna ur luften utan ett sätt, om än riskfyllt, att svara på en allt allvarigare utveckling.

Det går inte att förneka att ABM-avtalet avser en helt annan geopolitisk och vapenteknisk verklighet än dagens. ABM-avtalet slöts 1972 mellan USA och Sovjetunionen – de enda stater som då bedömdes vara berörda. ABM-avtalet avsåg exklusivt dessa två staters kärnvapenhot mot varandra. I dag torde vare sig USA eller Ryssland (som Sovjetunionens efterföljare) utgöra

eller se varandra som ett hot i detta avseende. USA:s främsta ambition är därför att i samverkan med sina allierade i Europa och med Ryssland nå en lösning på frågan om missilförsvarsfrågorna. Mycket talar alltmer för att det finns gemensamma amerikanska och ryska intressen för att hitta en lösning som tillgodoser båda parter. Detta kommer säkerligen att vara ett inslag i den amerikansk-ryska dialogen om bl.a. en fortsatt Natoutvidgning. Även mellan Kina och USA förs en dialog om de amerikanska missilförsvarsplanerna, vilken får ses som en del av de framtida amerikansk-kinesiska relationerna.

Först med Bushadministrationens tillträde i början av året har de amerikanska missilförsvarsplanerna på allvar börjat utvecklas. Successivt har under året den nya administrationen i Washington påbörjat en seriös dialog med sina allierade i Europa och i Stilla-havsasien liksom med Ryssland och med Kina kring dessa frågor. Det förefaller som alltfler nu riktar in sig på fortsatt dialog i stället för konfrontation. En svensk "Alleingang", där den amerikanska politiken beskrivs i ordalag som är mer ryska eller kinesiska än dessas upphovsmän, kan förvisso ge internationell uppmärksamhet men riskerar att ställa Sverige helt utanför.

Det är ytterst anmärkningsvärt att regeringen i sin proposition två veckor efter attentaten i New York och Washington framhårdade i en så dogmatisk och anti-amerikansk beskrivning av USA:s politik. USA:s oro för att kunna bli angripen med massförstörelsevapen av s.k. rough states eller terroristorganisationer är inte längre hjärnspeken.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion U319 (fp) yrkandena 17 och 18.

6. Sveriges säkerhetspolitiska linje, Sveriges säkerhetspolitiska hållning vid eventuellt angrepp på annat EU-land, Svenskt medlemskap i Nato samt Ett eventuellt Natomedlemskaps konsekvenser för Sverige (punkterna 11, 12, 13 och 14) (fp)
av Karl-Göran Biörsmark (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkterna 11–13 och 14 borde ha följande lydelse:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U319 yrkandena 1 och 2. Motionerna 2001/02:Fö9 yrkande 2, 2001/02: U319 yrkandena 4–6 och 2001/02:U332 yrkandena 3 och 10 förklaras besvarade med vad utskottet anfört.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:U319 yrkande 3 och 2001/02:Fö10 yrkande 2. Motion 2001/02:U332 yrkande 21 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:U319 yrkandena 7 och 8, 2001/02:Fö10 yrkande 3 och 2001/02:U301 yrkande 33.

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:U319 yrkandena 10 och 11. Motion 2001/02:U248 förklarar besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Den svenska säkerhetspolitiska doktrinen ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde”, har spelat ut sin roll. Vår självklara och ovillkorliga solidaritet med andra fria och demokratiska stater har kommit till tydligt uttryck efter de tragiska händelserna den 11 september. Svensk säkerhetspolitik formas av verklighetens krav och inte i slutna seminarieövningar kring formuleringar av den svenska säkerhetspolitiska doktrinen.

Med vårt medlemskap i EU lämnade vi uttryckligen den traditionella neutralitetspolitiken bakom oss. Som medlem i EU kan Sverige aldrig stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem i EU. Som medlem av de fria demokratiska staternas gemenskap skulle Sverige inte heller kunna stå neutralt vid en extern aggression mot någon av våra tre baltiska systemationer. En sådan aggression skulle innebära en åtminstone indirekt men i alla händelser mycket kraftig inskränkning i Sveriges säkerhetspolitiska förutsättningar.

Trots att den militära alliansfriheten i dag bara är ett faktiskt uttryck för att Sverige inte är med i någon bindande försvarsallians, ser sig regeringen fortfarande tvungen att på hemmaplan förklara varför olika svenska internationella bidrag till att förverkliga en alleuropeisk fredsordning inte står i strid med alliansfriheten. Detta medför onödiga låsningar och bidrar felaktigt till att ge intryck av att alliansfrihet fortfarande skulle vara ett övergripande mål i sig för svensk säkerhetspolitik.

Vår framtida säkerhet skapar vi tillsammans med andra fria och demokratiska stater. Det är en följd av att vi tillsammans slår vakt om grundläggande gemensamma värden. Det förutsätter ett aktivt svenskt deltagande i alla forum som erbjuds såväl i byggande av den framtida europeiska säkerhetsstrukturen som i kris- och konflikthantering.

De europeiska demokratiernas säkerhet har under årtionden garanterats av Nato. Detta samarbete mellan USA och Europa är viktigt också i framtiden. En ny svensk säkerhetspolitisk doktrin bör utgå från att Sverige aktivt skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning. Sverige skall därför, i likhet med de tre baltiska staterna, omgående söka medlemskap i Nato. I vårt eget närområde skulle det vara av stor betydelse om Sverige, de tre baltiska staterna och Finland – vilket självfallet förutsätter att det finska folket så önskar – blev medlemmar av Nato i nästa utvidgningsomgång.

Neutraliteten/alliansfriheten valdes av Sverige i syfte att hålla vårt land utanför stormaktskonflikter i Europa och särskilt i Östersjöområdet. Med det kalla krigets slut, Sovjetunionens upplösning, Rysslands gradvisa normalisering som en europeisk demokrati och utbyggnaden av de europeiska samarbetsorganen föreligger inte längre det konfliktmönster som vår traditionella säkerhetspolitik var avsedd för.

Huvudsyftet att kunna vara neutralt vid en konflikt i vårt eget närområde förefaller inte heller vara annat än en rent teoretisk konstruktion. Med vårt eget medlemskap i EU och övriga Östersjöstater som fullvärdiga medlemmar av EU föreligger ingen reell neutralitetsoption. Vår egen säkerhet förutsätter tvärtom solidaritet inom den europeiska gemenskapen. Sätillvida är det i praktiken ingen skillnad mellan de förpliktelser ett EU-medlemskap innebär och de som ett Natomedlemskap skulle innebära. Det rör sig i båda fallen om ömsesidig solidaritet mellan Europas demokratier. Regeringen hävdar att våra förpliktelser inom EU – formella och reella – inte försvagat Sveriges möjligheter att driva traditionella svenska ståndpunkter i det internationella samarbetet. Det finns ingen anledning att utgå från att det skulle vara annorlunda vid ett svenskt medlemskap i Nato. Det är ytterst beroende av viljan och förmågan hos den svenska regeringen.

Sverige har givetvis inflytande över gemensamma operationer med Nato-länder där Sverige också deltar. Vid politiskt mer komplicerade omständigheter talar emellertid allt för att fullvärdiga medlemmar av Nato får större inflytande än samarbetspartner utanför Nato. Och när det gäller Natos fortsatta utveckling från att enbart vara en försvarsallians till att vara en av huvudpelarna i europeisk krishantering är det givetvis främst en fråga för Natos medlemmar. Utan ett full medlemskap ställer vi oss utanför den viktiga fortsatta utvecklingen av Nato.

Det är i det perspektivet en klar motsättning i den svenska regeringens budskap att vi å ena sidan bör hålla oss utanför Nato på grund av att det är en försvarsallians med kärnvapendoktrin och å andra sidan framhålla vikten av Natos roll i byggandet av den framtida europeiska säkerhetsstrukturen och särskilt USA:s fortsatta fysiska närvaro i vårt eget säkerhetspolitiska närområde. Den retoriska kullerbyttan syftar enbart till att legitimera traditionell svensk benägenhet att kunna ställa sig vid sidan av när det bränner till i vårt eget geografiska grannskap.

I mars 2001 inbjöd regeringen riksdagspartierna till överläggningar om Sveriges säkerhetspolitiska doktrin. Regeringen valde inledningsvis att ställa Folkpartiet liberalerna utanför samtalen, med hänvisning till att vi inte längre slår vakt om alliansfriheten. I stället valde regeringen att söka uppnå enighet om formuleringen av Sveriges säkerhetspolitiska doktrin med de partier som ställer sig avvisande till huvuddragen i den säkerhetspolitik regeringen sedan flera år aktivt för inom ramen för Europeiska unionen samt i nära samverkan med Nato. Dessa partier förordar en fortsatt, av den svenska regeringen redan övergiven, svensk neutralitetspolitik.

Förutsättningarna för regeringens överläggningar har om inte förr så efter händelserna den 11 september visat sig tillhöra gårdagen. Sveriges framtida säkerhet formar vi redan i dag i praktisk handling i gemenskap med andra demokratiska stater. Det är ingen tillfällighet att när verkligheten tränger sig på visar det sig att det är Vänsterpartiet och Miljöpartiet som ställer sig vid sidan av det politiska Sveriges solidaritet med den demokratiska världen. När FN:s säkerhetsråd i full enighet förmår ta sitt ansvar för internationell fred och säkerhet, ställer sig dessa två partier "tveksamma" till världsorganisationens roll som uttolkare av FN-stadgan och folkrätten. Det visar vilka partier som kan forma vår framtida säkerhetspolitik på en gemensam värderingsgrund.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motionerna U319 (fp) yrkandena 1–3, 7, 8, 10 och 11 och Fö10 (fp) yrkandena 2 och 3.

7. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Fö9 yrkande 2. Motionerna 2001/02:U319 yrkandena 1, 2 och 4–6 samt 2001/02:U332 yrkandena 3 och 10 förklaras besvarade med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

I partimotion Fö9 (m) yrkande 2 framhåller vi att Sveriges säkerhetspolitiska agerande måste bygga på en trovärdig och tillräcklig försvarsförmåga. Utskottsmajoriteten väljer att upprepa regeringens trosvisa deklARATIONER från försvarsbeslutet våren 2000. Den eviga freden synes med detta förhållnings-sätt nära förestående och varje allvarligt syftande militärt hot mot Sverige förpassat till en tid bortom den tioåriga nådatid som fastställts som grund för försvarsplaneringen. Liknelsen med den brittiska försvarsdoktrinen under 1930-talet som byggde på föreställningen om "no war in ten years time" är slående.

För att hindra att Sverige likt britterna och en stor del av i övrigt fredsälskande och dåligt förberedda européer överraskas av en förvisso osannolik men ändå möjlig mer negativ utveckling i vår omvärld krävs ett starkare, främst militärt, försvar än vad nuvarande inriktning och anslag tillåter. Att denna process som till namnet syftar till ökad internationalisering dessutom i verkligheten har mycket svårt att leverera ökad svensk förmåga att delta i internationella insatser är också allvarligt.

Moderata samlingspartiet förordar en utveckling av det svenska försvaret som möjliggör dels en utveckling av ett "homeland defense" i bred bemärkelse, dels markant ökar vår förmåga att bidra till fred och säkerhet i vår omvärld. Denna säkerhetens och det fulla deltagandets politik har haft svårt att fullt ut vinna gehör och kräver dessutom beredvillighet att anslå ekonomiska medel för att bekosta en svår omställningsprocess. Den genomgripande ominriktning som utskottsmajoriteten sätter sin tillit till vilar ännu i sin linda. Mycket av förändringskraften har gått förlorad i den av regeringen framtvungade akuta ekonomiska situation som Försvarsmakten verkat i under år 2001.

Utskottets belåtna yttrande "står väl rustat att såväl möta militära eller andra typer av hot mot landets säkerhet, som att bidra till internationell fred och säkerhet i samverkan med andra" motsägs av de redovisningar myndigheterna givit under året. Ett särskilt framträdande exempel under senare tid är den totala handfallenhet som vårt samhälle visade efter händelserna den 11 september men också den långsamma uppbyggnaden av militär förmåga för internationella insatser. I detta avseende är verkningsgraden i såväl det militära som det civila försvaret ännu mycket låg.

Också vad gäller den säkerhetspolitiska utvecklingen i övrigt väljer utskottsmajoriteten att blunda för en viktig del av verkligheten. Genom EU-medlemskapet ingår vi i en moralisk, politisk och ekonomisk allians. Krishantering med såväl militära stridskrafter som med civila instrument har blivit en reguljär del av det svenska försvaret. Samarbete inom FN, EU och Nato ställer krav. Sverige kan inte stå neutralt om ett EU-land eller grannland skulle utsättas för hot eller angrepp. Solidariteten måste bli en bärande idé i svensk säkerhetspolitik. Sverige har under senaste åren gjort successiva vägval i säkerhetspolitiken. I varje praktiskt hänseende har Sverige valt samarbetets väg. Ett öppet och nära samarbete med Nato har blivit en oomstridd och naturlig del av svensk politik. Ett svenskt medlemskap i Nato är ett naturligt steg på den väg mot utökad säkerhetspolitiskt samarbete som varit Sveriges under det senaste decenniet. Den svenska säkerhetspolitiken syftar ytterst till att värna om medborgarna i en fri och säker nation. Det är därför viktigt att Sverige i framtiden inte hamnar i en situation där vårt land utgör det enda av de nordisk-baltiska länderna som valt att stå utanför Nato. En sådan situation skulle leda till en isolerad position för Sverige, vilket skulle stå i direkt strid med svenska intressen.

Den dag samtliga nordiska länder delar samma säkerhetsordning ökar möjligheterna att bygga gemensamma lösningar, och samarbete underlättas. I det fortsatta arbetet måste Sverige fullt ut medverka för att stärka Europas militära kapacitet och dess förmåga att ta ett ökat ansvar för den europeiska säkerheten.

Utskottet bör därför bifalla motion Fö9 (m) yrkande 2.

8. Sveriges säkerhetspolitiska hållning vid eventuellt angrepp på annat EU-land (punkt 12) (kd)

av Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U332 yrkande 21. Motionerna 2001/02:U319 yrkande 3 och 2001/02:Fö10 yrkande 2 förklaras besvarade med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Sverige kan inte stå neutralt om våra grannländer anfalls. Nya hot såsom terrorism måste i högre grad bekämpas tillsammans med andra stater. Därför bör Sverige även fortsättningsvis ta aktiv del i arbetet med att lösa säkerhetsproblem såväl i Europa och närområdet som i övriga delar av världen efter förmåga och kapacitet. Sveriges medlemskap i FN och EU och samarbete med Nato ger oss tillgång till de bästa kanalerna och möjligheterna. Det är dags att lämna den tidigare doktrinen till historien och bygga en modern säkerhetspolitik för Sverige.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion U332 (kd) yrkande 21.

9. Utredning om Sveriges säkerhetspolitiska agerande (punkt 17, motiveringen) (m, kd, c, fp)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m), Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd), Marianne Andersson (c) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

Ställningstagande

Vi anser att texten under avsnitt 3.2 Utskottets bedömning s. 46 fr.o.m. ”Till utredare” t.o.m. ”utredningens direktiv” borde ha följande lydelse:

I kommittédirektiven 2000:63 för utredningen om svenskt säkerhetspolitiskt agerande under perioden 1969–1989 fastställs att riksdagens partier skall ges möjlighet att följa utredningsarbetet samt att uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 2002. När en månad av ambassadör Rolf Ekéus utredningsuppdrag återstår kan utskottet konstatera att riksdagens borgerliga partier i strid med direktiven inte givits möjlighet att följa utredningens arbete.

10. Institut för internationell konfliktförebyggande verksamhet (punkt 18) (mp)

av Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag enligt 18 borde ha följande lydelse:

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:Ju451 yrkande 6 och 2001/02:Fö8 yrkande 6.

Ställningstagande

Sveriges regering har utarbetat ett långsiktigt svenskt handlingsprogram för att förebygga väpnade konflikter. Det överensstämmer till stora delar med Miljöpartiets ståndpunkter. Det handlar om att främja en konfliktförebyggande kultur med långsiktig kunskapsuppbyggnad om konflikter och deras orsaker för att öka vilja och förmåga att agera förebyggande.

Ett första steg för att konkretisera det tänkande som finns i regeringens handlingsprogram vore att i Sverige skapa ett institut för internationell konfliktförebyggande verksamhet i kris- och konfliktområden. Utöver det förebyggande arbetet saknas också förmågan till civila föregripande insatser att sätta in efter det att diplomati har misslyckats men före det att världssamfundet genom FN använder militärt våld. Därför vill Miljöpartiet att Sverige verkar för ett sådant internationellt institut för att på så vis i framtiden kunna undvika att behöva ingripa när det är för sen och konflikten redan utvecklats till krig.

För Sveriges del finns en bra grund för utbildning av vår del i en civil fredskår, bland annat genom den utbildning som bedrivs vid SWEDINT. Andra kunskapsresurser finns hos Räddningsverket, Sida och olika ideella organisationer, vilka har erfarenheter av konkret arbete i extrema situationer i konfliktområden.

Den forskning och utbildning som bedrivs vid universitetens avdelningar för freds- och konfliktforskning liksom den utbildning om mänskliga rättigheter och humanitär rätt som drivs av Röda Korset och Raoul Wallenberg-institutet är också viktig. Det saknas dock en genomtänkt tvärssektoriell och gränsöverskridande utbildning. En sådan skulle kunna samordnas av ett institut för konfliktförebyggande internationell verksamhet i kris- och konfliktområden.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion 2001/02:Ju451 (mp) yrkande 6 och 2001/02:Fö8 (mp) yrkande 6.

11. Europeisk civil fredskår (punkt 19) (mp)

av Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Fö8 yrkande 7.

Ställningstagande

En allt viktigare del av säkerhetspolitiken i ett europeiskt perspektiv utgörs av konflikthantering. Sverige måste verka för att främja en konfliktförebyggande kultur med långsiktig kunskapsuppbyggnad om konflikter och deras orsaker för att öka vilja och förmåga att agera förebyggande.

Ett första steg för att konkretisera en sådan utveckling vore initiativet att i Sverige, som en del av vår försvarsbudget, skapa ett institut för internationell konflikt- och terrorförebyggande verksamhet i kris- och konfliktområden.

Ett annat viktigt steg borde vara att stödja Europaparlamentets beslut om en genomförbarhetsstudie av en civil fredskår som Gröna gruppen föreslagit för krigsföregripande insatser inom Europa. Målet skall vara en icke-militär multinationell insatsenhet tillgänglig med kort varsel och med en beredskap att utvidga gruppens storlek beroende på situationens krav. Om en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik inom EU fortsätter att utvecklas, trots välmotiverad kritik och riskerna med en sådan, bör denna fokuseras på att skapa civila föregripande instrument.

Utbildningen för personal ingående i en civil multinationell insatsenhet spänner över områden som att kunna bevaka att de mänskliga rättigheterna efterlevs, civil administration, polisiärt arbete, konfliktlösning, demokratiska valprocesser, bidra till demokratiska samhällsfunktioner, mediebevakning och kunskap i lokala kulturer och språk.

Miljöpartiet vill att riksdagen stödjer Europaparlamentets förslag om en genomförbarhetsstudie av en civil fredskår för krigsföregripande insatser i Europa. Detta för att kunna agera i en konfliktsituation efter det att diplomati misslyckats men före det att världssamfundet genom FN beslutar om militärt våld.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion 2001/02:Fö8 (mp) yrkande 7.

12. Utarmat uran i stridsmedel (punkt 24) (v, mp)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v) och Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U315 yrkande 6.

Ställningstagande

Under år 2000 växte oron kring det som kallades Gulfrigsyndromet eller Balkansyndromet. Mängder av soldater som deltagit i Natooperationer uppvisar symptom, till exempel cancer, som experter kopplar till användningen av utarmat uran i pansarbrytande missiler. Man har uppmätt höga radioaktivitetssvärden både i Irak och i Kosovo, på platser där Nato använt missiler som innehåller utarmat uran.

Utarmat uran är en biprodukt av urananrikningsprocessen, som syftar till att framställa anrikat uran som kan användas både till civil kärnkraft och till kärnvapenframställning. Det utarmade uranet passar på grund av sin höga massa bra för att tränga igenom pansar. 1996 fördömde FN:s kommission för mänskliga rättigheter explicit vapen som innehåller utarmat uran. EU-regeringar visste att utarmat uran användes i Kosovokriget, tillät detta, och har sedan deltagit i den mörkläggning i frågan som Nato ägnat sig åt när problemet började diskuteras flitigt i medierna.

Den svenska regeringen tonar också ned problematiken, trots att den svenska armén enligt Försvarsdepartementet inte använt utarmat uran annat än i försöksverksamhet och alltså inte har behov av att försvara någon egen uranhantering. Regeringen hänvisar till att enligt Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI) finns i dag heller inga bevis som tyder på att användning av utarmat uran medför negativa medicinska eller ekologiska konsekvenser, vare sig akut eller på lång sikt, för civilbefolkning eller militär personal. Det råder i själva verket inte någon vetenskaplig konsensus om att man kan avfärda riskerna på det sättet. Trots att möjliga negativa hälsoeffekter av utarmat uran varit kända för Natoledningen har man använt dessa vapen i mer än ett krig under 90-talet. Miljöpartiet kräver att EU motarbetar användning av utarmat uran.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion 2001/02:U315 (mp) yrkande 6.

13. Svenskt undantag från deltagande i EU:s krishantering (punkt 26) (mp)

av Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 26 borde ha följande lydelse:

26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U315 yrkande 1.

Ställningstagande

Miljöpartiet konstaterar att Natolandet Danmark inte deltar i den gemensamma EU-krishanteringens då det har ett undantag från EU-reglerna, ett s.k. förbehåll, gällande deltagande i ett gemensamt försvar i EU-regi. Vi anser att även Sverige skall begära ett undantag från det militära samarbetet eftersom Sverige till skillnad från Danmark är ett neutralt land. Miljöpartiet anser att Sverige bör kräva samma undantag från EU-reglerna gällande deltagande i ett gemensamt försvar i EU-regi.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion 2001/02:U315 (mp) yrkande 1.

14. Civil krishantering (punkt 28) (mp)

av Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 14. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:U315 yrkandena 2 och 3. Motion 2001/02:Fö12 yrkandena 1 och 5 förklaras besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

ESDP, EU:s försvars- och säkerhetspolitik, kritiseras av Miljöpartiet och hela fredsrörelsen för att enbart fokusera på den militära aspekten av krishantering. För att bemöta kritiken har EU börjat utveckla vissa strukturer för civil krishantering. Det beslutades vid EU-toppmötet i Feira, Portugal, år 2000 att medlemsstaterna senast år 2003 skall kunna sätta in 5 000 poliser i internationella insatser, varav 1 000 skall kunna finnas på plats inom 30 dagar. Feira-toppmötet identifierade även stärkande av rättsväsendet och civil administration samt räddningstjänst som prioriterade områden. En så kallad civilkommitté har också inrättats inom rådet.

På toppmötet i Göteborg i juni 2001 antogs ett EU-program för konfliktförebyggande. I programmet står att EU:s ministerråd skall följa ”samman-

hängande och heltäckande förebyggande strategier” för att förebygga konflikter. I EU-programmet talas det om långsiktiga och kortsiktiga instrument. De långsiktiga är utvecklingssamarbete, handel, vapenkontroll, politik för mänskliga rättigheter, miljöpolitik och politisk dialog. De kortsiktiga instrumenten är de diplomatiska och humanitära insatserna. Som EU:s prioriteringar vanligtvis ser ut kommer det tyvärr att ta lång tid att ”integrera konfliktförebyggande” i handelspolitik, biståndspolitik med flera politikområden, vilket EU sätter upp som mål.

Miljöpartiet anser inte att EU skall syssla med utrikespolitik och säkerhetspolitik, men eftersom EU nu har ett GUSP, anser vi åtminstone att programmet för konfliktförebyggande bör tillämpas fullt ut.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag framför. Mitt förslag lämnas med anledning av motion U315 (mp) yrkandena 2 och 3.

15. Landlistor vid försvarsmaterielexport (punkt 38) (v)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 38 borde ha följande lydelse:

38. Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 15. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Fö11 yrkande 2.

Ställningstagande

Av regeringens proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret framgår att exporten till icke-part sker på grundval av en landlista som fastställs projekt för projekt i konsensus mellan de regeringar vars industri deltar. Med de svenska riktlinjerna om exportkontroll som grund skall således Sverige på projektnivå tillsammans med övriga berörda parter avgöra hur olika nationella avvägningar skall samverka i en gemensamt framtagna och accepterad bedömning, uttryckt som en landlista för projektet.

Exportkontrollrådet kommer att ha insyn i denna process men rådets synpunkter är endast av rådgivande karaktär. Regeringen har att fatta det slutgiltiga beslutet efter att ha konsulterat rådet. Det anser inte Vänsterpartiet är en tillfredsställande ordning. Vänsterpartiet anser att det svenska Exportkontrollrådet, förutom att ha rätt att ha insyn i beredningen av de landlistor som upprättas på projekteringsstadiet, också skall konsulteras innan det tas några slutgiltiga beslut om att genomföra export och att Exportkontrollrådets beslut i båda fallen skall vara bindande för regeringens agerande.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion Fö11 (v) yrkande 2.

16. Vissa frågor gällande avtalet om nordiskt försvarsmaterielsamarbete (punkt 41) (v)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 41 borde ha följande lydelse:

41. Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 16. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Fö11 yrkande 5.

Ställningstagande

I avtalet finns en märklig oklarhet eller inkonsekvens mellan ett par av artiklarna i det förslag till avtal som lagts fram för riksdagen. Det gäller artiklarna 3.3.2, 3.4.2, och 3.4.3.

Ovannämnda artiklar bör, om avtalet kommer till stånd, skrivas om så att missförstånd och feltolkningar undviks. Det är inte lämpligt att riksdagen godkänner en så oklar avtalstext som den som presenteras i regeringens proposition 2001/02, Fortsatt förnyelse av totalförsvaret.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion Fö11 (v) yrkande 5.

17. Nordiskt avtal om försvarsmaterielsamarbete (punkt 42, villkorad) (v, mp)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v) och Lars Ångström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser, såvida riksdagen inte beslutar i enlighet med reservation 16, att utskottets förslag under punkt 42 borde ha följande lydelse:

42. Riksdagen avslår yrkande 7 i proposition 2001/02:10 om godkännande av avtalet mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige avseende stöd till industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Fö11 yrkande 6.

Ställningstagande

Riksdagen godkände under våren 2001 ett ramavtal mellan Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland om åtgärder för att underlätta omstruktureringen och driften av den europeiska försvarsindustrin (prop. 2000/01:29, bet. 2000/01:UU8, rskr. 2000/01:171). Vänsterpartiet intog en kritisk inställning till detta avtal. Vi påpekade i en motion att Sverige ingick ett ramavtal med fem andra europeiska Natoländer om samordnad krigsmaterielproduktion och krigsmaterielexport framhöll i motionen att avtalet underminerade trovärdigheten i den svenska politiken om alliansfrihet i fred och neutralitet i krig.

Med regeringens proposition Fortsatt förnyelse av totalförsvaret (prop. 2001/02:10) knyts två ytterligare Natoländer, Danmark och Norge, samt Finland till detta krigsmaterielsamarbete.

I den tidigare propositionen till ramavtalet med fem andra europeiska nationer förklarade regeringen att detta tillkommit för att man i Europa bättre skulle klara konkurrensen med USA:s högteknologiska krigsmaterielproduktion, samtidigt som man – paradoxalt nog – menade att man genom detta europeiska samarbete även bättre skulle kunna tillgodogöra sig nya amerikanska rön när det gäller krigsmaterielproduktion. Det tidigare ramavtalet, vilket syftade till att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin, ratificerades av den svenska riksdagen, trots att det enligt vår mening stod i direkt strid med kapitel 1, artikel 24 i den deklaration som antogs av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och dess parlamentariska församling i Bukarest den 10 juli 2000. OSSE-staterna uppmanade där uttryckligen medlemsländerna ”att begränsa en politik som underlättar krigsmaterielexport och den aggressiva marknadsföring av konventionella vapen som följer av en sådan”.

Det nya förslaget till avtal med de nordiska länderna när det gäller krigsmaterielexporten lider, förutom att även det strider mot OSSE-deklarationen, av samma brister som det tidigare ramavtalet mellan europeiska länder. Vänsterpartiet anser att Sverige skall följa sina internationella åtaganden och vad Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa föreskriver i Bukarestdeklarationen av den 10 juli 2000 kapitel 1, artikel 24 när det gäller underlättandet av omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin.

Vänsterpartiet anser således att riksdagen skall avslå den del i regeringens proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret som gäller godkännande av avtal om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi framför. Vårt förslag lämnas med anledning av motion Fö11 (v) yrkande 6.

5. Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Det svenska suveränitetsstödet till de baltiska staterna (punkt 5) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Det är viktigt för stabiliteten i regionen att Estland, Lettland och Litauen fullföljer byggandet av trovärdiga demokratiska försvarsmakter och deltar i västliga säkerhetspolitiska samarbetsorganisationer.

Säkerhetsfrämjande stöd är en uppgift som inte hanteras inom ramen för EU:s förmedlingsstrategi eller stödprogram. I både byggande av demokratiska försvarsmakter och civil säkerhet kan de nordiska länderna spela en viktig roll i regionens utveckling. Sverige kan bidra bl.a. med kunskaper, råd och utbildning.

Det svenska säkerhetsfrämjande stödet bör inte avvecklas när de baltiska staterna blir EU-medlemmar, utan fortgå så länge behovet kan bedömas kvarstå.

2. Att bekämpa internationell terrorism (punkt 7) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Terroristattacker mot New York och Washington visar att det finns organisationer och stater som kan och vill slå till mot världens demokratier.

USA är bara en symbol för vad terroristerna attackerar. Attackerna riktades mot våra västerländska demokratier. Terrorn kan drabba också andra länder.

Attackerna riktades direkt mot civila, i stor medvetenhet om den panik detta skapar. Dagens hot mot internationell fred och säkerhet klarar inget land att hantera på egen hand. Det är en viktig insikt för Sverige. Terrorn är ett gemensamt problem för världens demokratier. Grunden måste läggas för gemensamt ansvarstagande och gemensamma insatser.

Utbyte av information från personella källor, signalspaning och satellitspaning mellan underrättelsetjänster; polissamarbete om information och konkreta insatser vid enskilda fall av gränsöverskridande terrorism; samarbete för att bryta terroristernas finansiella styrka; ekonomiska sanktioner mot länder som på olika sätt stöder terrorgrupper; samarbete kring internationell flygsäkerhet samt stöd och gemensamt agerande vid insatser i enlighet med FN-stadgan är exempel på nödvändig internationell samverkan.

Terrordåden den 11 september utfördes inte av en organisation vars mål eller drivkraft är att utrota fattigdom eller förtryck i världen. Tvärtom har civilbefolkningen i Afghanistan drabbats mycket hårt av ett fundamentalistiskt förtryck från al-Qaida och talibanregimen, som står al-Qaida nära.

Utveckling i ekonomisk eller annan mening är omöjlig att förena med hårt förtryck av civilbefolkningen, grova kränkningar av mänskliga fri- och rättigheter, nedtryckande av kvinnor samt krig.

Terrorns ledare och organisationer kan vare sig påverkas, hindras eller förhindras av biståndsinsatser, eftersom deras mål inte är fattigdomsbekämpning. Däremot är biståndsinsatser nödvändiga för att bygga upp drabbade länder och undanröja den fattigdom och utsatthet som utgör grund för folkligt stöd för extrema organisationer. När Afghanistan befrias från förtryckarregimen öppnas vägar för humanitär hjälp utifrån, liksom möjligheter för uppbyggnad av landet.

3. Missilförsvar och NBC-frågor (punkterna 9 och 10) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

En nödvändig del av världssamfundets försvar mot terrorism är avvapning av terrorgrupper. Enligt egen utsago har talibanregimen och al-Qaida tillgång till kärnvapen. Även om det bedöms mindre sannolikt att de verkligen har kärnvapen, så kan det inte uteslutas att de och andra grupper har tillgång till kemiska och biologiska stridsmedel.

Massförstörelsevapen kan ej tillåtas i terroristers händer.

Utöver de etablerade kärnvapenmakterna beräknas många länder ha kapacitet att framställa kärnvapen. Risken för fortsatt spridning av kunskaper och teknik också till terrornätverk är reell, vilket al-Qaidas ambitioner visar. Det är berättigat och legitimt att USA och andra demokratier försöker skydda sig.

Ett exempel på detta är skapandet av ett gemensamt försvar av missiler med massförstörelsevapen.

Efter den 11 september framstår behovet av ett försvar mot missilattacker från terrorister eller skurkstater än tydligare. Ett av argumenten mot ett sådant försvar har varit att ingen skulle vara dum nog att rikta attacker mot civila i västvärlden, vilket visat sig vara i grunden fel.

I efterspelet till terrordåden har USA sökt samverka med en lång rad länder världen över i en internationell allians mot terrorism. I samarbete med Europa och Ryssland kan grunden för ett gemensamt missilförsvar finnas. President Bush har inbjudit ”vänner och allierade”, inklusive Ryssland, till en diskussion om ett framtida gemensamt och heltäckande missilförsvar.

Hot om användning av massförstörelsevapen skulle kunna hindra fredsbevarande och fredsskapande åtgärder. Ett gemensamt missilförsvar handlar därför inte bara om att skydda våra länders civilbefolkning mot terrorangrepp. Lika viktigt är att hindra att FN och världssamfundet försätts i en utpressningssituation, som omöjliggör krishanteringsinsatser och upprätthållandet av internationell fred och säkerhet.

Skurkstater eller terrorister får inte tillåtas diktera villkoren för EU:s eller FN:s fredsinsatser.

Hittills har diskussionen om ett gemensamt missilförsvar fokuserats på hotet från missiler med kärnvapen. Men även kemiska och biologiska vapen kan hota både utsänd personal och civilbefolkningen i hemländerna. Kriget kan nu komma till hemmaplan på sätt som bara för kort tid sedan var otänkbara.

Regeringen måste vakna upp och se en ny värld – där USA och Ryssland och världens demokratier också har gemensamma säkerhetsintressen. Presidenterna Bush och Putins deklARATIONER nyligen om drastisk kärnvapenedrustning visar detta.

Sverige skall inte söka bevara kalla krigets terrorbalans och avvisa defensiva åtgärder för att försvara länder och befolkningar mot attacker med massförstörelsevapen.

4. Sveriges säkerhetspolitiska linje avseende processen vid konflikthantering (ingressen under Utskottets bedömning i avsnittet Sveriges säkerhetspolitik samt punkt 29) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Utskottet redovisar i avsnittet Sveriges säkerhetspolitik i ingressen under Utskottets bedömning samt under punkt 29 sin generella syn på en konflikthanteringsprocess. I denna förutsätts att tre steg kronologiskt kan följa på varandra i en trappa där förebyggande ”diplomatiska” insatser kommer först, under det att det sista innefattar vad utskottet kallar ”militär krishantering”. Enligt vår mening bygger utskottsmajoritetens resonemang på en grundläggande felsyn. Militärt våld tillgrips ofta sent som medel i en politisk konflikt. Men det innebär inte att militär styrka enbart är lämplig när andra medel har misslyckats. Tvärtom bör en framgångsrik krishantering bygga på ett flexibelt nyttjande av alla tillgängliga medel. Militära medel kan exempelvis tillgripas redan inledningsvis för att hindra att en konflikt går till våldsamheter, under det att kraftfulla civila insatser precis lika gärna kan vara som mest väsentliga och lämpliga i ett skede då säkerheten återupprättas och nationsbyggande kan påbörjas i hägnet av upprättad och säkerställd trygghet samt lag och ordning för invånarna i en krishärd.

Den bästa ammunitionen är den som aldrig behöver lämna eldröret, utan som genom sin avskräckande och stabiliserande effekt redan tidigt kyler ned en konflikt och därmed hindrar eskalering och blodspillan. Unprofor i Makedonien är ett av de bästa exemplen på att militära medel kan var mycket verk samma långt innan en konflikt övergått i allvarliga våldsamheter. Den kronologiska och tvärsäkra definition som utskottets majoritet gör i de ovan refererade avsnitten är enligt vår mening missvisande och ett uttryck för bristande förståelse för naturen hos ett av de viktigaste och mest verkningsfulla medlen för att säkra internationell fred och säkerhet, nämligen snabbt gripbar och tillräcklig militär styrka.

5. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (v)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v).

Den svenska alliansfriheten har garanterat att Sverige inte tvingats försvara andra länders territoriella intressen. Genom alliansfriheten har vi inte varit bundna av att utföra handlingar som vi själva inte fattat beslut om. Vi har kunnat föra en självständig politik.

Vi anser att neutraliteten har gett oss den trovärdighet som behövs för att hävda den självständiga politiken. Trovärdighet skapar förtroende och därmed större utrymme för ett självständigt agerande. Det går inte att föra en självständig politik utan trovärdighet eller en trovärdig politik utan att vara självständiga. Alliansfriheten är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för den traditionella svenska neutralitetspolitiken.

Vi menar att vår säkerhetspolitiska doktrin ger och har givit oss handlingsfrihet att med kraft agera för demokrati, fred och rättvisa på den internationella arenan. I motsats till vad motståndarna till neutraliteten påstått har neutralitetspolitiken aldrig förhindrat svenska företrädare från att skarpt ta avstånd från brott mot mänskliga rättigheter eller internationell lag. Neutralitetspolitiken har i stället handlat om att Sverige förbundit sig att inte utan FN-mandat ingripa militärt i konflikter. Vi har på grund av neutralitetspolitiken kunnat ta avstånd från förtryck, krig och orättvisor.

Sverige har ända sedan Förenta nationernas bildande hört till de länder som bidragit mest till FN:s militära och civila konflikthantering. Det har gällt i Kongo, på Cypern, i Mellanöstern och på många andra håll i världen. Konsekvensen av neutralitetspolitiken har också varit att Sverige starkt protesterat mot stater som tagit sig rätten att själva ingripa i konflikter utan ett mandat från det internationella samfundet. Denna princip bröts i samband med Natos krigföring mot Jugoslavien våren 1999.

Svensk militär alliansfrihet har alltid syftat till självständighet och därmed aldrig låtit sig reduceras till att inte tillåta Sverige att ingå avtal om ömsesidiga försvarsförpliktelser med andra länder. En sådan försvarsgaranti, som t.ex. återfinns i artikel 5 i Natos stadgar, kan Sverige stå utanför trots att Sveriges självständighet har beskurits ordentligt och i praktiken upphört. Utskottet anser att EU-medlemskapet har inneburit en kraftigt minskad självständighet genom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, men det innebär inte automatiskt att Sverige är förpliktat att försvara andra länders territorier vid militära angrepp.

EU:s utveckling från frihandelsområde och tullunion till en politisk och ekonomisk union med en stats kännetecken finns det många exempel på. Det senaste exemplet på detta är strävandena att skapa en gemensam straffrätt och en gemensam terroristlagstiftning för hela EU-området. Redan i Maastrichtfördraget om Europeiska unionen från 1991 formulerades planerna på EMU och ett utökat utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete med sikte på ett gemensamt försvar.

Enligt överenskommelser i Köln, Helsingfors och Nice skall EU:s snabbinsatsstyrka som håller på att byggas upp kunna ingripa upp till 4 000 kilo-

meter från Bryssel. Det betyder att EU:s militära mål kan ligga så långt bort som Pakistan eller Zaire. Det finns alltså en stark vilja hos ledande EU- företrädare att göra EU till en politisk, ekonomisk och militär stormakt. Denna utveckling är ytterst oroande.

6. Sveriges säkerhetspolitiska linje (punkt 11) (kd)

av Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd).

Säkerhetspolitikens övergripande mål bör vara att bidra till fred, frihet och säkerhet för alla människor i samhället och att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden.

I en tid då territoriella gränser förlorar i betydelse för spridningen av konflikter är det allt svårare att upprätthålla en stats säkerhet enbart genom avskräckning. Säkerhet byggs i ökad utsträckning genom avtalsbunden samverkan med andra stater. Häri blir deltagande i fredsfrämjande arbete allt viktigare. Detta är också att anse som en högst solidarisk handling genom vilken en stat har tillfälle att bistå utsatta grannar såväl nära som fjärran. Svenska förband ingår och har ingått i internationell fredsfrämjande verksamhet i flera omgångar senast på Balkan. Det bör Sverige fortsätta med.

Efter det kalla krigets slut växte antalet krishanteringsinsatser och fredsfrämjande verksamheter kraftigt framför allt i FN:s regi. Å en sidan stod nyttan av dessa dessvärre inte i proportion till deras antal och omfattning. Å andra sidan har avsaknaden av samlad politisk vilja och nödvändiga resurser gjort att förväntningarna på FN och andra s.k. multilaterala organisationer inte sällan varit orealistiska. Det finns ändå en utbredd samsyn när det gäller behovet av internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet. Efter den bipolära maktstrukturens bortfall så finns generellt sett större möjligheter att påverka de otaliga orsaker som kan leda till våld, väpnade konflikter och krig. Samtidigt är detta även i dag förknippat med många svåra praktiska problem. Frågor om, var, när och hur det internationella samfundet skall ingripa i konflikter har visat sig vara mycket svårbesvarade.

7. Utredning om Sveriges säkerhetspolitiska agerande (punkt 17) (m, kd, fp)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m), Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

Neutralitetskommissionen gjorde ett viktigt arbete när den redovisade hur den svenska regeringen under det kalla kriget värderade hotet mot landet och sökte säkra landets frihet i händelse av krig.

Kommissionen hade uppdrag att beskriva situationen från andra världskrigets slut fram till november 1969. Vi menar att det är viktigt att även ge perioden 1969–1989 en lika omfattande och noggrann granskning.

Förutsättningarna för en ny utredning måste vara lika goda som för den förra utredningen. Det innebär bl.a. följande:

- Utredningen bör vara en huvuduppgift för den/dem som utses.
- Utredningen måste ha ett starkt och tydligt mandat med ett brett stöd i riksdagen.
- Tiden som utredningen har till sitt förfogande måste vara tillräcklig.
- Resurserna som utredningen har till sitt förfogande måste vara rimliga, t.ex. vad avser antalet utredare.

Vi anser att riksdagen borde tillkännage detta för regeringen. Våra synpunkter grundar sig på motion U239 (m). Vår avsikt var att reservera oss till förmån för dessa. Då formalia emellertid inte anses medge två reservationer på samma punkt, och vi redan har reserverat oss mot handläggningen i ambassadör Ekeus utredning, nödgas vi anföra denna vår mening i form av ett särskilt yttrande i stället

8. FN:s stadga och folkrätten (punkt 20) (v)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v).

Det sammansatta utskottets majoritet pekar på den viktiga förändringen att alltfler konflikter i dag är inomstatliga i stället för som tidigare mellanstatliga.

Utskottet pekar på att detta påverkar folkrätten. Därför understryker utskottet betydelsen av individens säkerhet. Andra har uttryckt detta som att de mänskliga rättigheterna ökat i betydelse i relation till den klassiska folkrätten.

Utskottet räknar upp ett antal förhållanden som kan ligga till grund för konflikter som det internationella samfundet har att hantera civilt och militärt såsom fattigdom, som skapar sociala motsättningar, resursknapphet, miljöförstöring, miljöhot och klimatförändringar.

Det bör dock noteras att det inom det man kallar det internationella samfundet råder bestämda maktrelationer, vilka tar sig mycket klara uttryck i sammansättningen av FN:s säkerhetsråd och dess beslut. Vissa stater har inte bara permanenta platser och vetorätt. De är även de militärt, ekonomiskt och politiskt starkaste i världen.

Under det krig som inleddes i Afghanistan en månad efter det att USA hade utsatts för terrorangreppet på World Trade Center visar tydligt vilka stater det är som bestämmer hur terroristbekämpning skall gå till och vilka metoder som skall användas.

Efter att ha hänvisat till de allmänna formuleringarna i FN-stadgan var det främst USA, men även Storbritannien och Frankrike, som bestämde hur terroristbekämpningen skulle gå till. Det var ingenting som det internationella samfundet i sin helhet hade något verkligt inflytande över.

En brist i utskottets övervägande är att en viktig del av vår politiska verklighet inte berörs, nämligen de internationella maktförhållandena och maktförhållandena i FN.

Det förklaras i betänkandet att om ingripanden skall ske i någon form i någon konflikt handlar det om ”politisk vilja”. Den som har mest makt och störst inflytande har självfallet de största möjligheterna att få sin politiska

vilja igenom. Detta gäller generellt inom politiken och självfallet gäller detta även i det internationella samfundet – i FN.

Utskottet skriver att det ”vill även framhålla vikten av att individens säkerhet lyfts fram”. Det finns all anledning att understryka detta av all kraft i dag, eftersom världens enda kvarvarande stormakt efter kalla krigets slut riktat ett hårt slag mot individens säkerhet genom att i spåret av attentatet mot World Trade Center inrätta specialdomstolar som skall kunna genomföra hemliga rättegångar, döma till livstids fängelse eller till döden på bevisning som inte är offentlig samt jaga misstänkta terrorister på andra länders territorium. Detta strider både mot den klassiska folkrätten, som värnar om staters suveränitet, som mot FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Avslutningsvis vill vi med viss tillfredsställelse notera att ”utskottet vill framhålla att väpnade konflikter ofta föregås av – eller orsakas av – grova kränkningar av individens rättigheter. Respekten för folkrättens regler om de mänskliga rättigheterna är därför en viktig faktor för att förebygga väpnade konflikter.”

Det är dock beklagligt att, trots denna tydligt formulerade insikt, svenska myndigheter tillåter export av krigsmateriel till denna typ av konflikthärdar, där grova kränkningar av individens rättigheter sker.

9. Mandatfrågan vid EU:s krishanteringsinsatser (punkt 27) (m, fp)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

Europeisk krishantering skall ske i enlighet med FN-stadgans principer. Även om det naturliga och önskvärda är att en fredsframtvängande operation får ett mandat från FN:s säkerhetsråd har samtliga EU:s medlemsländer på goda grunder gemensamt beslutat att inte föra fram detta som ett villkor.

FN:s säkerhetsråd har det övergripande ansvaret för internationell fred och säkerhet. Men det är inte alltid säkerhetsrådet förmår fatta beslut när det verkligen gäller. I framtiden kan vi stå inför nya kriser där det krävs att det internationella samfundet agerar, trots att inte säkerhetsrådet givit klartecken. Ett sådant agerande skall naturligtvis alltid vara förenligt med FN-stadgans principer.

Det finns inga villkor uppställda för svenskt deltagande med trupp i fredsfrämjande operationer. Grundlagen anger bara att riksdagen skall besluta om detta. Någon grundlagsändring i Sverige är inte aktuell.

10. Civil krishantering (punkt 28) (v)

av Murad Artin och Berit Jóhannesson (båda v).

Vi anser att åtgärder bör vidtas så att den civila planeringsramen kan användas för internationell krishantering.

För internationella militära insatser finns en styrkekatalog som visar vad Sverige kan erbjuda av personal och materiel. För det civila försvarets inter-

nationella verksamhet finns det i stället en rad begränsningar i form av regler, befogenheter och finansiella restriktioner.

Dessa begränsningar bör elimineras. En motsvarande styrke- eller resurskatalog över vad Sverige har att erbjuda FN, OSSE och EU när det gäller konfliktförebyggande åtgärder och civil krishantering bör framställas.

Avtals- och försäkringsfrågor som hänger samman med konfliktförebyggande åtgärder och en mindre reglerad civil krishantering bör utredas.

Konfliktförebyggande åtgärder är den enda typ av krishantering som förhindrar att konflikter utmynnar i våld. Satsningen på ensidig militär krishantering ger minst två stora negativa effekter på förebyggande arbete. Om resurser till övervägande delen satsas på militär krishantering kommer den civila kris- och krigsförebyggande hanteringen att hamna på undantag, vilket får till följd att kriser uppstår, fördjupas och övergår i krig utan att detta på allvar kan förhindras, varför det slutligen inte återstår några andra åtgärder att vidta än de militära. Genom att satsa överväldigande delen av resurserna på militär krishantering blir man tvungen att lösa konflikter praktiskt taget enbart med militära medel.

Utskottet skriver ”att det är emellertid utskottets bestämda uppfattning att tonvikten i arbetet bör ligga i de två första stegen i en konflikthanteringsprocess, konfliktanalys och civil krishantering. På detta sätt kan omfattande kostnader, främst i människoliv och lidande men även vad gäller andra samhällsresurser, undvikas.” Men samtidigt konstaterar utskottet ”att uppbyggnaden av militär insatskapacitet och förmåga är kostsam i omedelbara budgetära termer medan detsamma inte alltid är fallet med direkta civila och intellektuella komponenter i krishanteringsprocessen”.

Det torde rimligen vara så att om man gör omfattande satsningar på civil krishantering så torde även dessa med största sannolikhet också bli kostsam ”i omedelbara budgetära termer”. Vad det handlar om är alltså vilken viljeinriktning man har, vilka prioriteringar man vill göra. Världen lider inte brist på kris- och konflikthärdar.

EU:s militära krishanteringsprogram, i vilket Sverige ingår, har som mål att 2003 bygga upp en militärstyrka bestående av 60 000 soldater, 100 örlogsfartyg och 350–400 flygplan.

Sverige planerar att delta med följande:

- 60 militärobservatörer från år 2001,
- ledningsresurs bestående av 25 stabsofficerare från år 2001. 50 stycken från år 2004,
- stabspersonal för civil-militär samverkan från år 2002,
- två mekaniserade bataljoner från år 2001,
- ett ingenjörkompani med ammunitions- och minröjningsförmåga från år 2002,
- ett militärpolis kompani från år 2003,
- ett sjöminröjningsförband med totalt tre fartyg från 2001,

- korvettförband med totalt tre fartyg från år 2003,
- en ubåt från år 2003,
- spanings- och jaktflygförband (AJS 37) med spaningsförmåga från 2001 och JAS 39 Gripen med spanings- och jaktförmåga från år 2004 och
- transportflygförband från 2001.

När det gäller EU:s civila krishantering beslöt Europeiska rådet i Feira år 2000 att till EU senast 2003 bidra med 5 000 poliser till OSSE i fredsfrämjande syfte.

Sverige har anmält beredskap att till OSSE ställa upp med 40 personer inom ramen för REACT varav 20 personer inom en tid av två veckor och 20 inom fyra veckor. Av dessa 40 personer är 25 experter inom områdena mänskliga rättigheter, val, medier, rättsväsende och demokratisering, 3 civilpoliser och två militärpoliser.

För svenskt vidkommande satsas mycket resurser på den militära delen genom de styrkor som anmälts till EU och FN. Det torde inte råda något tvivel om hur prioriteringen för Sveriges del ser ut.

Oavsett sammansättningen av civila och militära resurser är dock samordningen mellan civila och militära insatser av stor vikt. Överstyrelsen för civil beredskap, ÖCB, lämnade den 1 mars en rapport där man redovisade vilka beredskapsresurser som kan ställas till förfogande när det gäller internationella insatser. ÖCB redovisade i sina slutsatser en del problem i sin rapport:

- Inom det civila försvarets områden finns både en vilja och en förmåga att bidra med egna kompetenser till den internationella verksamheten.
- Resurserna, som främst består av expertis men också materiel, motsvarar de behov av nya instrument som krävs för att hantera kriser och katastrofer i förebyggande, akuta och återuppbyggande skeden.
- En stor del av resurserna är omedelbart tillgängliga.
- Med kompetensutveckling inför internationella uppdrag skulle en ännu större del av resurserna med kort varsel kunna ställas till förfogande. Dessa resurser kan bli en stark och betydande insats från svensk sida för det väsentliga och viktiga förebyggande arbetet. Det finns dock en del problem som måste utredas och åtgärdas;
 - Gränsdragningar om vad som skall räknas som beredskapsresurser,
 - svårigheter att frigöra personal för internationella insatser,
 - de legala förutsättningarna för det civila försvarets internationella huvuduppgift,
 - finansieringsfrågan då finansieringen av beredskapsresurser bara får användas för förberedelse till krig,
 - möjlighet till övning och utbildning,
 - avtal och försäkringsfrågor.

Det är av vikt att de problem som beskrivs ovan utreds och åtgärdas så att en fungerande modell för civilförsvarets resurser effektivt kan komma till användning i internationell krishantering.

Sverige bör med stor kraft fortsätta att driva frågan om förebyggande och civila resurser för krishantering. Men för att vara trovärdigt i detta arbete behövs också åtgärder så att Sverige även i praktiken skall kunna ge sitt bistånd och att finansieringen för detta ordnas.

Den finansiella frågan är av stor vikt. Om det finns resurser i form av experter och materiel men finansieringen inte är tillfyllest, stannar tilltänkta åtgärder endast på papperet.

Den nya hotbilden visar att Sverige behöver ett krishanteringssystem som kan fungera i alla situationer såväl i kriser i fredstid som vid väpnat angrepp och krig. Regeringen säger: "Totalförsvarsresurser skall utformas så att de även kan användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera kriser."

Detta är en bra formulering. Sverige har bekant sig till en helhetssyn, men regeringen har inte givit redskap och möjligheter för förverkligandet av ovan nämnda intentioner. Den grundsyn som både Sårbarhetsutredningen och Försvarsberedningen redovisat har inte följts upp på ett konsekvent sätt.

De ansvariga civila myndigheterna får inte det mandat och de resurser som krävs för att i praktiken kunna genomföra ett effektivt säkerhets- och beredskapsarbete. Beredskapsinvesteringar får endast användas för höjd beredskap då resurser inom den civila ramen bara får användas för att förbereda Sverige för krig. Detta innebär en låsning till krigsuppgifter.

Detta rimmar illa med regeringens uttalade ambition om en helhetssyn på krishantering i breddad hotskala. Denna begränsning omöjliggör också satsningar på civila internationella insatser som annars skulle kunna finansieras inom denna ram. Även denna begränsning går stick i stäv med den ambition som regeringen givit uttryck för. För att myndigheterna skall kunna bli en del av ett krishanteringssystem som omfattar och inkluderar de nya hoten måste det civila försvarets ram kunna disponeras för alla de uppgifter som det säkerhetspolitiska läget motiverar såväl i fred som i krig.

Här behövs sålunda en tydligare och mer konkret politik och förslag på åtgärder som möjliggör att det civila försvarets planeringsram kan användas för att stärka beredskapen inför andra allvarliga störningar och kriser i samhället än krig men också den förebyggande krishantering internationellt.

11. Sverige, EU och Ryssland (punkt 32) (kd)

av Holger Gustafsson och Margareta Viklund (båda kd).

Stora insatser har gjorts och görs för att påverka regimen i Vitryssland till ett demokratiskt handlande och tänkande. Trots detta finns det ändå anledning att utifrån säkerhetsaspekten lyfta fram det landets situation.

Det är bra att västvärlden har genomskådat president Lukasjenko och hans regim i Vitryssland. Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter är satta på undantag. Yttrande- och tryckfriheten respekteras inte, och oberoende massmedier och journalister har utsatts för svåra trakasserier. Amnesty International har kritiserat Vitryssland för polisövergrepp i samband med demonstrationer och för misshandel av fångar. Dödsstraff finns kvar, och människor avrättas fortfarande.

Vitryssland är ett tragiskt exempel på ett land där presidenten och de ansvariga för landets styrning låtit den egna maktfullkomligheten gå före frihet, rätt och sanning och där medborgarna inte ens har möjlighet att protestera mot förtryck och bristen på demokrati. Sverige och Europa kan här inte gå ifrån sitt ansvar.

Även om Sverige och Europa gör stora insatser för att öka ömsesidiga kunskaper och utbyte mellan länder, är det i Sverige en stor okunnighet om förhållandena i Vitryssland. Man kan då fråga sig om insatserna är tillräckliga och ges på rätt sätt. Det är också märkligt att det skrivs och talas så lite om situationen i Vitryssland, trots att journalister och opinionsbildare enligt svaret på den kristdemokratiska motionen genom Visbyprogrammet givits omfattande möjligheter att besöka Vitryssland och rapportera om situationen där. Det duger varken att Sverige eller EU lutar sig tillbaka med ett konstaterande att insatser redan görs. Så länge grundläggande demokratiska strukturer inte implementeras och demokratiska rättigheter inte respekteras är uppenbarligen gjorda insatser inte tillräckliga. Enligt vår mening bör därför insatserna och engagemanget för Vitryssland ytterligare intensifieras och ges ökad offentlighet.

12. Freds- och säkerhetsordning för Afrika (punkt 33) (m)

av Olle Lindström, Sten Tolgfors, Anna Lilliehöök och Karin Enström (alla m).

Länder som respekterar sina egna medborgares fri- och rättigheter kränker inte andra länders medborgares mänskliga rättigheter. Krig är i själva verket en grundläggande orsak till fattigdom. De föröder miljön, slår sönder jordbruket och urholkar naturresursbasen.

Afrika är den mest konflikttrabbade kontinenten, och FN måste omedelbart prioritera fredsfrämjande insatser där. Den viktigaste uppgiften efter det omedelbara fredsfrämjandet är att skapa en afrikansk freds- och säkerhetsordning.

Även Sverige måste vara berett till mera omfattande åtaganden än vad som för närvarande är fallet.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:10 Fortsatt förnyelse av totalförsvaret föreslår regeringen

7. att riksdagen godkänner avtalet den 9 juni 2001 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om stöd för industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet (avsnitt 15.3.2).

I detta betänkande behandlar utskottet nedan uppräknade motioner i vilka föreslås att riksdagen fattar följande beslut.

Följdmotioner

2001/02:Fö8 av Lars Ångström m.fl.(mp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen konkretiserar sitt handlingsprogram för att förebygga väpnade konflikter med att se över möjligheten att skapa ett institut för internationell konflikt- och terrorförebyggande verksamhet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen i enlighet med sitt eget handlingsprogram för en konfliktförebyggande politik verkar för Europaparlamentets beslut om en genomförbarhetsstudie för en europeisk civil fredskår.

2001/02:Fö9 av Bo Lundgren m.fl. (m):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om säkerhetspolitiken.

2001/02:Fö10 av Runar Patriksson och Eva Flyborg (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regeringens syn på den internationella utvecklingen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konsekvenserna för svensk säkerhetspolitik.

2001/02:Fö11 av Berit Jóhannesson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige skall följa sina internationella åtaganden och vad Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa föreskriver i Bukarestdeklarationen av den 10 juli 2000 kapitel 1, artikel 24 när det gäller underlättandet av omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det svenska Exportkontrollrådet skall ha rätt att utvärdera de landlistor som upprättas både på projekteringsstadiet och innan det tas några slutgiltiga beslut om exportdestination och att Exportkontrollrådets beslut därvid skall vara bindande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige när det gäller "samstämmigheten" i fråga om nordisk krigsmaterielexport inte skall göra annat än att följa de riktlinjer som gäller för svensk krigsmaterielexport.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige bör hålla fast vid sin huvudprincip att svensk krigsmaterielexport från Sverige i princip skall vara förbjuden och att detta skall avspeglas i avtalet med de nordiska länderna.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att artiklarna 3.3.2 och 3.4.3, om avtalet kommer till stånd, bör skrivas om så att missförstånd inte uppstår.
6. Riksdagen beslutar att – därest de ovan framförda förslagen inte kommer till stånd – avslå punkt 7 i förslaget till riksdagsbeslut gällande avtalet av den 9 juni 2001 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om stöd till industrisamarbete inom försvarsmaterielområdet.

2001/02:Fö12 av Berit Jóhannesson m.fl. (v):

1. Riksdagen begär att regeringen i samband med propositionen som regeringen aviserar våren 2002 om internationell verksamhet för det civila försvaret inkluderar i motionen aktualiserade frågor.
5. Riksdagen begär att regeringen sammanställer en styrkekatalog av civila resurser till FN:s, OSSE:s och EU:s förebyggande och civila krishantering.
8. Riksdagen begär att regeringen inom såväl nationella som internationella sammanhang vidtar åtgärder i syfte att leva upp till den av FN:s säkerhetsråd avgivna resolution 1325/2000 vad gäller kvinnors roll i krishantering samt Försvarsberedningens uttalade åsikter i frågan.

Motioner från allmänna motionstiden 2000

2000/01:U404 av Lennart Daléus m.fl. (c):

27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör kritisera USA:s planer på att bygga upp ett nationellt missilförsvar.

Motioner från allmänna motionstiden 2001

2001/02:U209 av Marianne Andersson m.fl. (c):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige som en drivande kraft bör bekämpa den illegala handeln med lätta vapen.

2001/02:U224 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige måste vara berett att göra större fredsskapande insatser på Balkan.

2001/02:U226 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den okontrollerade spridningen av lätta vapen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avvapning, demobilisation och reintegration av kombattanter efter konflikter.

2001/02:U238 av Sten Tolgfors och Henrik Landerholm (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om mandatfrågan i EU:s krishantering.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av en modernisering av FN-stadgan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att civil krishantering försvåras eller omöjliggörs utan en trovärdig militär krishanteringsförmåga inom EU.

2001/02:U239 av Sten Tolgfors och Henrik Landerholm (m):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med mandat att granska Sveriges säkerhetspolitiska agerande under tiden 1969–1989 på samma sätt som tiden fram till 1969 granskats tidigare.

2001/02:U248 av Magnus Jacobsson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om tillsättande av en utredning av konsekvensen av ett svenskt Nato-medlemskap.

2001/02:U264 av Margareta Viklund (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett särskilt EU/OSSE-program för demokratiutbildning av unga vitryska oppositionspolitiker.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett särskilt EU-program för demokratiutbildning av unga vitryska journalister eller blivande journalister.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett särskilt EU-program för demokratiutbildning av unga vitryska statstjänstemän eller blivande statstjänstemän.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett särskilt stipendieprogram för att underlätta för svenska beslutsfattare, journalister och andra opinionsbildare att resa till Vitryssland.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föreslå EU att ge den svenska regeringen i uppdrag att låta undersöka vilka möjligheter Ryssland har att påverka den vitryska utvecklingen i en demokratisk riktning.

2001/02:U268 av Marianne Andersson m.fl. (c):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nordiskt samarbete avseende konflikthantering.

2001/02:U272 av Karin Enström (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av avvapning, demobilisering och återanpassning vid konfliktförebyggande och fredsfrämjande verksamhet.

2001/02:U284 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen bör verka för att en supermakt eller militärallians aldrig träder i världssamfundets ställe.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen aldrig bör acceptera militära insatser som inte beslutats av FN-systemet eller i övrigt inte har stöd i FN-stadgan.

2001/02:U300 av Bo Lundgren m.fl. (m):

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN omedelbart måste prioritera fredsfrämjande insatser i Afrika.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka FN:s säkerhetsråds förmåga att fatta beslut.

2001/02:U301 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall söka medlemskap i Nato.

2001/02:U305 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att mer av det konfliktförebyggande och fredsbyggande arbetet inom ramen för internationellt bistånd skall omfattas av försoningsarbetet.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det humanitära biståndet får ökat utrymme i det fredsbyggande arbetet och i utvecklingssamarbetet.

2001/02:U311 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN nu skall fokusera på fred i Afrika.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en afrikansk freds- och säkerhetsordning.

2001/02:U312 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall stödja de baltiska staternas önskan om Nato-medlemskap.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att fortsätta säkerhetsstödet till Estland, Lettland och Litauen även efter det att de har blivit EU-medlemmar.

2001/02:U314 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det internationella samfundet, i enlighet med FN-stadgans principer, måste kunna agera i akuta krislägen trots att inte säkerhetsrådet givit klartecken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN-stadgan behöver reformeras.

2001/02:U315 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör kräva undantag från EU-reglerna, ett s.k. förbehåll, gällande deltagande i ett försvar i EU-regi.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om civil krishantering och konfliktförebyggande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör tillämpa EU:s program för konfliktförebyggande fullt ut.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN-mandat skall krävas för alla militära insatser utanför EU:s territorium.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om miljöförstöring i samband med militär krishantering.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förebyggande arbete för fred och säkerhet.

2001/02:U317 av Sten Tolgfors (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om terrorismen som hot mot det demokratiska systemet och vårt öppna, västerländska samhällssystem.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om det gemensamma ansvaret för världens länder att motverka terrorism.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av internationell samverkan mot terrorism.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om regimer som stöder eller skyddar terrorism genom möjlighet att träna, ha baser, finansiera sin verksamhet och planera terror utifrån sina territorier.

2001/02:U318 av Sten Tolgfors och Henrik Landerholm (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av ett gemensamt försvar för att skydda civilbefolkningen i deltagande länder mot attacker med atomvapen, kemiska vapen och biologiska vapen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om betydelsen av ett gemensamt missilförsvar för att säkra framtida krishanteringsinsatser inom ramen för OSSE och EU.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att ett gemensamt missilförsvar kan leda till en betydande kärnvapenedrustning.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs med anledning av ABM-avtalet.

2001/02:U319 av Karl-Göran Biörsmark m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska säkerhetspolitiska doktrinen – ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i krig i vårt närområde” – har spelat ut sin roll.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige med sitt medlemskap i EU uttryckligen lämnade den traditionella neutralitetspolitiken bakom sig.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige, som medlem i EU, aldrig kan stå neutralt inför en extern aggression mot en annan medlem i EU.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sveriges framtida säkerhet skapar vi tillsammans med andra fria och demokratiska stater.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Sveriges deltagande i byggandet av den framtida europeiska säkerhetsstrukturen och i internationell kris- och konflikthantering.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en ny svensk säkerhetspolitisk doktrin bör utgå från att Sverige aktivt skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i likhet med vad de tre baltiska staterna gjort bör Sverige söka medlemskap i Nato.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om det nya Nato.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Rysslands gradvisa normalisering som en europeisk demokrati är att välkomna och att det europeiska samarbetet inte underlättas av att Sverige, eller andra parter, fortsätter att framställa Ryssland som en motpol och ett särfall i Europa.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i praktiken inte är någon skillnad mellan de förpliktelser ett EU-medlemskap innebär och de som ett Natomedlemskap skulle innebära.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det inte finns någon anledning att utgå från att ett Nato-medlemskap skulle försvaga Sveriges möjligheter att driva traditionella svenska ståndpunkter i det internationella samarbetet.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det är viktigt att se utvecklingen av en europeisk krishantering förmåga inom ramen för ett nära samarbete med USA inom det transatlantiska samarbetet.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s och Natos successiva utvidgningar till att omfatta allt fler av Europas demokratier är viktiga bidrag till att stärka de institutionaliserade strukturer som främst främjar fred och säkerhet i Europa.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvidgningarna inte bör begränsas vare sig geografiskt eller tidsmässigt, utan att alla länder som uppfyller de kriterier som organisationerna (EU och Nato) satt upp skall ha tillträde till medlemskap.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att även Ryssland skall kunna kvalificera sig för medlemskap i de säkerhetspolitiska strukturer som i dag växer fram i Europa – EU och Nato.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall ge de baltiska staterna fullt stöd i deras ansökan om medlemskap i såväl Nato som EU.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de amerikanska planerna på NMD (National Missile Defence)/TMD (Theatre Missile Defence) utgör ett legitimt svar på en allt allvarligare utveckling.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige genom sitt förhållningssätt till de amerikanska missilförsvarsplanerna riskerar att ställas helt vid sidan av.

2001/02:U322 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att principen ickevåld måste bli den huvudprincip som all konflikthantering utgår ifrån.

2001/02:U332 av Jan Erik Ågren m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att varje människas rätt till liv och värdighet skall vara säkerhetspolitikens utgångspunkt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att demokratier med respekt för mänskliga rättigheter skall vara fundamentet i arbetet med att bygga en säkerhetspolitiskt stabil och trygg värld.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att säkerhetspolitikens övergripande mål skall vara att bidra till fred, frihet och säkerhet för alla människor i samhället och att solidariskt bidra till en fredlig utveckling i omvärlden.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de fyra kriterier och principer som måste uppfyllas och följas för att väpnat våld skall få användas i försvarssyfte.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att världssamfundet måste vidta åtgärder för att få vapenproduktion och illegal handel med lätta vapen under kontroll.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att folkrätten först och främst skall främja människors säkerhet.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kampen mot terrorism förutsätter internationellt samarbete.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den internationella säkerhetspolitiken alltmer bygger på solidarisk och avtalsbunden samverkan med andra stater och att Sverige bör aktivt delta i sådan samverkan.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de centrala begreppen inom internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet bör definieras och tydliggöras.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om det konfliktförebyggande arbetet och preventiva åtgärder.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN som organisation måste stärkas genom ökade resurser och ökad politisk vilja för att framgångsrikt kunna arbeta med global krishantering.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett nära och öppet samarbete med Nato skall ses som en naturlig del av svensk säkerhetspolitik.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att framtida hot mot säkerheten i Europa företrädesvis bör lösas och hanteras gemensamt inom ett utvidgat EU.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det är av största vikt att Sverige solidariskt bidrar till den krishanteringsstyrka som i EU:s regi skall ha upprättats senast år 2003.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att utveckla förtroendefulla relationer till Ryssland och att ytterligare förstärka samarbetet med de nordiska och baltiska staterna.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bidra till att inlemma Östersjöområdet i en alleuropeisk och transatlantisk säkerhetsordning.

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en modern och verklighetsanpassad säkerhetspolitik.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den svenska neutralitetspolitiken.

2001/01: U345 av Karl-Göran Biörsmark m.fl. (fp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN-systemets brister måste erkännas och hanteras.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige bör verka för att förnyelsen av folkrätten går vidare så att den entydigt blir ett stöd, inte ett hinder, för enskilda individers rättigheter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör hävda uppfattningen att folkrättens grundregel – att våld endast får tillgripas i självförsvar eller efter beslut i FN:s säkerhetsråd – kompletteras med ett slags ”nödvarnsrätt”.
29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att alla som bodde i Kosovo före kriget, oavsett etnisk tillhörighet, skall ges möjlighet att fortsätta leva i Kosovo i fred och säkerhet.
30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att alla som tvingats fly under kriget på Balkan, oavsett etnisk tillhörighet, skall kunna återvända hem.

2001/01: Ju447 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en internationell terroristtribunal som en ad hoc-lösning.

2001/01: Ju451 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om orsaker till terrorism.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att svenska regeringen i FN:s säkerhetsråd bör ta initiativ till en internationell *ad hoc*-domstol för terrordåden samt att statsministern också bör erbjuda Stockholm som domstolens säte utifrån vår neutralitet och alliansfrihet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skapa ett institut i Sverige för internationell konfliktförebyggande verksamhet i kris- och konfliktområden.

2001/01: So637 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att folkrätten bör utvecklas till att också skydda människors frihet, inte bara staters.

BILAGA 2

Konventionstexter

Nordiskt avtal om stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet

Engelsk version

<p style="text-align:center">AGREEMENT Between THE KINGDOM OF DENMARK THE REPUBLIC OF FINLAND THE KINGDOM OF NORWAY AND THE KINGDOM OF SWEDEN Concerning Support for Industry Cooperation in the Defence Materiel Area</p>

PREAMBLE

The Government of the Kingdom of Denmark
The Government of the Republic of Finland
The Government of the Kingdom of Norway and
The Government of the Kingdom of Sweden,

(hereinafter referred to as the "Parties")

Recalling the Nordic Framework Agreement, signed 7 November 2000 stating that the Parties will strive for increased cooperation within the field of defence equipment, to gain economic, technological and/or industrial advantages for the participating nations,

Recalling that Ministers of Defence of the Parties have expressed their wish to see further development of a Nordic defence industry, improving its competitiveness in the Nordic market and in the international market, and recognising that, where possible, a restructuring of production activities should be based on the concept of industrial Centres of Excellence and mutual interdependence;

Acknowledging that any activity undertaken under this Agreement shall be compatible with the EU membership of Denmark, Finland and Sweden as well as with Norway's membership of the EEA and the membership of Denmark and Norway of NATO, and the obligations and commitments resulting from such membership;

Taking into account that interdependence within the field of defence materiel is growing as a consequence of mergers in the defence industry; and that various arrangements to this effect have been concluded regionally and globally, also between defence industry entities in the Nordic countries;

Wishing to create the political and legal framework necessary to facilitate industrial operations in order to promote more competitive and robust Nordic defence industries;

Acknowledging the advantages of maintaining a strong Nordic defence industry, and the importance, from a security of supply perspective, of supporting a sufficient level of purchases for national defence forces of the Parties from these industries as home market suppliers;

Wishing to apply procedures relating to security clearances, transmission of classified information and visits, as laid out in existing security arrangements, with a view to facilitating industrial cooperation without undermining the security of classified information;

Desiring to simplify Transfers of Defence Materiel and related Services between them and wishing to ensure that exports of equipment produced in cooperation between them will be managed responsibly in accordance with Parties' international obligations and commitments in the export control area, especially the criteria of the European Union Code of Conduct on Arms Exports adopted by the EU Council of Ministers on June 8, 1998 and also adhered to by Norway which should be regarded as the minimum for the management of, and restraint in, conventional arms transfers;

Emphasising that restructuring in the field of defence production must take account of the imperative of ensuring the Parties' security of supply, and a fair and efficient distribution and maintenance of strategically important assets;

Recalling the Parties' need to safeguard the supply of defence materiel to national defence forces in times of peace, crisis or war and taking into account each Party's other international commitments;

Recognising that a closer industrial cooperation in the defence materiel area should be supported by a more flexible approach to applying national industrial compensation requirements;

Taking into account the relevant bilateral agreements concluded between the Parties concerning the security of supply;

Have agreed as follows:

SECTION 1. DEFINITIONS

1. For the purpose of this Agreement:

a.) "Defence industrial entity" means all corporate, industrial or other legal entities having assets located within the territories of two or more of the Parties, producing or supplying defence materiel and related services and identified in an Annex to this Agreement;

b.) "Products covered by this Agreement" means all defence materiel subject to export controls by any of the Parties and manufactured within the territories of the Parties by an industrial entity identified in an Annex to this Agreement.

c.) "Annex Participants" means those Parties that have concluded an Annex.

SECTION 2. SECURITY OF SUPPLY

2.1. The Parties undertake to ensure the supply of the products covered by this Agreement in times of peace, crisis and war for use by national military forces. To this end Annex Participants commit themselves to the supply of defence materiel to the other participants of that Annex, as specified in this section.

2.2. In order to implement paragraph 2.1, each Annex Participant will take measures as defined in paragraphs 2.3-2.7 to promote cooperation amongst the participants of that Annex on supply of the products covered by that Annex, with the aim of ensuring the adequacy of national military preparedness in this respect.

2.3. The Parties may wish that certain defence industrial entities retain an emergency and/or surge capacity for increased supply of products covered by this Agreement in times of crisis or war. The Parties concerned will meet the extra cost of maintaining this capacity. The arrangements for this will be set out in the contracts between the relevant defence industrial entities and the Party (ies) involved.

2.4. The Parties recognise that prioritisation of supplies of the products covered by this Agreement will normally take place according to schedules negotiated under standard commercial practices. In the case of a crisis or war involving one or more of the Annex Participants, the other Annex Participants will actively facilitate timely delivery according to the schedules concluded with relevant defence industrial entities located in their own national territory. With due regard to international commitments or comparable national considerations, Annex Participants undertake to provide for or assist in transportation.

2.5. If an Annex Participant or Participants request(s) products covered by that Annex in the event of a crisis or war, the Annex Participants will immediately, in a spirit of cooperation, consult with each other at the appropriate level, as further described in section 2.8-2.9, in order to ensure that the requesting Annex Participant or Participants shall:

2.5.1. Receive priority in the ordering, or reallocation of supply, of products covered by that Annex. This may entail amending existing contracts. To the extent that such amendments give rise to additional costs for other Annex Participants or the relevant defence industrial entities, fair and reasonable costs must be met by the requesting Annex Participant or Participants.

2.5.2. Acquire products covered by that Annex from another Annex Participant's own stocks, based on reimbursement and/or replacement in kind, with due regard to that Party's international commitments or comparable national considerations.

2.6. Conditions for transfer or loan of products covered by an Annex between Annex Participants from their own stocks, will be the subject of governmental arrangement. For this purpose, the Annex Participants will as far as possible utilise existing bilateral and multilateral arrangements. In using such instruments the providing Annex Participants will deploy their best efforts to

2.6.1. Ensure that the products covered by the Annex are made available in time to enable the requesting Annex Participant to deal with situations relating to national security.

2.6.2. Supply the products covered by the Annex on fair and reasonable terms.

2.6.3. Ensure that the products covered by the Annex are in a serviceable condition. However, the providing Annex Participants will make no warranty or guarantee regarding performance for a particular purpose or use.

2.7. In a situation which requires increased military preparedness, the Annex Participants will consult with each other at the appropriate level in order to reach an agreement on how to manage priorities of supply for the products covered by the Annex.

2.8. In times of crisis or war affecting one or more of the Parties, Annex Participants will immediately consult together to solve potential problems regarding the supply of products covered by that Annex for their own military forces. Any necessary arrangements concerning for instance transportation or financial compensation necessary to fulfil commitments undertaken under section 2.4-2.6 should be agreed expeditiously.

2.9. In all other circumstances, the Parties as well as the relevant defence industrial entities within the Parties' territories will follow standard commercial procedures and practices, as well as abiding by any regulations pertaining thereto.

SECTION 3. EXPORT CONTROL

3.1. Export control legislation and regulations of the Parties are not amended by the present Agreement. Exports to a non-party of products covered by this Agreement, shall be governed by the laws and regulations of the Party issuing the export license.

3.2. The Parties will seek to harmonise, to the extent possible, relevant national classifications of defence equipment for export control purposes, and licensing practices.

3.3.1. In granting export licenses to non-parties, Parties will observe their international obligations and commitments, i.a. restrictions on arms exports imposed by the UN Security Council, the European Union or the OSCE.

3.3.2 The industrial entities shall be provided with a list of destinations not eligible for exports due to Parties' international obligations, updated when necessary.

3.4.1 The defence industrial entities involved in a particular collaboration identified by an Annex, shall submit to the pertinent authority information from their export marketing plans regarding products covered by this Agreement and their possible non-party final destinations. These plans shall be examined in co-ordination between the respective administrations of the relevant Annex Participants, in accordance with existing legislation and procedures. The consensus thus achieved shall serve as guidance for the defence industrial entities in their marketing activities.

3.4.2 The addition of a non-party destination desired by industry requires consensus between the relevant Annex Participants.

3.4.3 Deletions of non-party final destinations, will be considered by the relevant Annex Participants upon request from any of these. The request to delete a final destination must be based upon a significant negative change in the internal or external situation of the recipient state with respect to the criteria in the EU Code of Conduct for Arms Exports or other national commitments or obligations. Requests shall lead to consultations between the relevant Annex Participants at the appropriate level in order to achieve consensus without delay. The destination in question shall be removed unless consensus is reached on its retention. A moratorium will apply on exports of the product in question to the destination in question for the duration of the consultation process, if any relevant Annex Participant so requests.

3.4.4 All Parties agree not to issue export licenses for export of a product covered by this Agreement to a non-party unless that destination has been agreed by consensus by the relevant Annex Participants.

3.5 All Parties shall undertake to obtain end-user assurances for exports of products covered by this Agreement to permitted non-party destinations, and

to exchange views with the relevant Annex Participants if a re-export request is received. If the envisaged re-export destination is not among permitted export destinations, the procedures defined in paragraph 3.4 shall apply to such consultations.

3.6. The transfer between the Parties' territories of parts and technology for uses defined in the annexes, as well as the transfer of complete products covered by this Agreement, shall be simplified by use of a Project Licence which shall have the effect of eliminating the necessity for a separate export licence for each occasion. For transfers under a Project Licence documentation of end user will not be required, in the light of the Parties' undertakings in section 3.3-3.5.

The conditions for granting, withdrawing and cancelling a Project Licence shall be determined by each Party, taking into consideration their obligations under this Agreement.

SECTION 4. INDUSTRIAL COMPENSATION

4.1. The Parties shall seek measures to replace the present compensation requirements with the intention to achieve a long-term balance in defence related supplies between the Parties. These measures shall be agreed separately, and be based on the following principles:

4.1.1. Subject to national or international rules on public procurement, competition, or fair treatment each Party shall refrain from requiring industrial compensation for the procurement of products from another Party, covered by this Agreement.

4.1.2. Each Party shall keep account of supplies from the other Parties, covered by this Agreement, on an annual basis. These accounts shall be gathered into an Annual Compensation Account.

4.1.3. An Evaluation Report on the Compensation balance shall be drawn up every five years.

SECTION 5. DISCLOSURE OF INFORMATION

5.1. Any product and related technology covered by this Agreement, determined by one Party to require protection from unauthorised disclosure, and so designated by means of a security classification, shall be considered as classified and be handled in accordance with the national laws and regulations of the Parties.

SECTION 6. LIABILITIES

6.1. The Parties shall not be held liable for any eventual financial claims as a result of the guidance referred to in Art 3.4.1 or measures referred to in Art 3.4.3 of this Agreement.

6.2. Other rules concerning liabilities on the supply of products covered by this Agreement shall be agreed separately in the Annexes.

SECTION 7. CONSULTATION PROCEDURES

7.1. For the purposes of this Agreement, a Governmental Consultation Group (GCG) will be established.

7.2. It shall be the general responsibility of the GCG to ensure the efficient operation of this Agreement and promote its aims, bearing in mind the long-term viability and interests of the defence industrial entities.

National participation in the work of the GCG may vary as appropriate depending on the reasons for consultation.

Each Party shall appoint a representative as a national Point of Contact. The Points of Contact shall co-ordinate the day-to-day functioning of the GCG, and assure an expeditious resolution of any issue arising from the operation of this Agreement.

7.3. There will be consultations in the GCG whenever a Party so requests, with reference to any of the purposes for consultation or co-ordination specified in other sections of this Agreement.

SECTION 8. ANNEXES

8.1. Annexes may be agreed between two or more Parties having corporate, industrial or other legal entities with assets located within their territories that engage in a merger or collaborative venture. These Parties may invite other Parties to participate in the negotiation and conclusion of an Annex. Further Parties may, on conditions to be agreed by consensus, be included among the participants of an Annex.

8.2. Annexes shall as a minimum identify Annex Participants, as well as Defence industrial entities and products covered.

8.3. The annexes shall form an integral part of the Agreement in relation to the Annex Participants.

SECTION 9. AMENDMENTS

9.1. The Parties may, by common consent, amend this Agreement. Amendments shall be submitted to all Parties for approval and enter into force on the thirtieth day following the date of receipt by the Depository of the last instrument of ratification, acceptance or approval.

9.2. Annexes may be amended by common consent among the Annex Participants. Amendments shall be submitted to all Annex Participants for approval and shall enter into force on the thirtieth day following the date of receipt by the Depository of the last instrument of ratification, acceptance or approval.

SECTION 10. DISPUTES

Any disputes regarding the interpretation and implementation this Agreement will be resolved through consultation in the GCG, and will not be referred to any national or international tribunal or third party for settlement.

SECTION 11. TERMINATION

In the event of a joint decision by the Parties to terminate this Agreement, they shall immediately consult and agree amongst themselves the arrangements required to manage the consequences of the termination in the most economical and equitable way. This Agreement shall then terminate on a date to be mutually agreed by the Parties.

The same procedures shall apply for the termination of an Annex.

SECTION 12. FINAL PROVISIONS

12.1. This Agreement and subsequent Annexes shall be subject to ratification, approval or acceptance as may be required by national legislation.

12.2. Instruments of ratification, approval or acceptance shall be deposited with the Government of Norway, which is hereby designated as the Depository.

12.3. This Agreement and subsequent Annexes shall enter into force for a Party on the thirtieth day following the date of receipt by the Depository of the last instrument of ratification, approval or acceptance.

12.4. The Depository shall transmit a certified copy of the Agreement and subsequent Annexes to each Party.

12.5. The Depository shall notify each Party of, in particular:

(a) the date of receipt of each instrument of ratification, approval or acceptance referred to in paragraph 2 above;

(b) the date of entry into force of this Agreement and subsequent Annexes for each Party.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorised by their respective Governments, have signed the present Agreement.

Done in Turku this 9 of June 2001 in a single original in the English language.

Jan Trøjborg Jan-Erik Enestam Bjørn Tore Godal

Björn von Sydow

ANNEX I

to the

**AGREEMENT between
THE KINGDOM OF DENMARK
THE REPUBLIC OF FINLAND,
THE KINGDOM OF NORWAY and
THE KINGDOM OF SWEDEN**

**Concerning Support for
Industry Cooperation
in the Defence Materiel Area**

relating to

NAMMO AS - NORDIC AMMUNITION COMPANY

1. ANNEX PARTICIPANTS

Parties to the above mentioned Agreement which participate in the cooperation under this Annex are

the Republic of Finland

the Kingdom of Norway

the Kingdom of Sweden

2. DEFENCE INDUSTRIAL ENTITIES

Defence industrial entities covered by this Annex are, by location:

In Norway:

- Nammo AS, Raufoss
- Nammo Raufoss AS, Raufoss

In Sweden:

- Nammo Sweden AB, Lindesberg
- Nammo LIAB AB, Lindesberg
- Nammo LIAB AB, Björkborn, Karlskoga
- Nammo LIAB AB, Vingåkersverken, Vingåker
- Vanäsverken AB, Karlsborg
- Hansson Pyrotech AB, Billdal

In Finland:

- Nammo Lapua Oy, Lapua
- Nammo Lapua Oy, Lapua Plants, Lapua
- Nammo Lapua Oy, Vihtavuori Plants, Vihtavuori
- Nammo Lapua Oy, Leppävirta Plants, Leppävirta

3. PRODUCTS

Products covered by this Annex are:

- small arms ammunition
- medium caliber ammunition
- hand-grenades and pyrotechnical products
- artillery ammunition
- anti armour weapon systems and ammunition
- demilitarization
- rocket motors

4. SPECIAL PROVISIONS

No special provisions apply in this Annex.

All Annex Participants participate on an equal basis, being host nations to defence industrial entities covered by this Annex

Jan-Erik Enestam Bjørn Tore Godal Björn von Sydow

**Nordiskt avtal om stöd till
industrisamarbete på
försvarsmaterielområdet**

Svensk version

<p style="text-align:center">AVTAL</p> <p style="text-align:center">mellan</p> <p style="text-align:center">KUNGARIKET DANMARK</p> <p style="text-align:center">REPUBLIKEN FINLAND</p> <p style="text-align:center">KUNGARIKET NORGE OCH</p> <p style="text-align:center">KUNGARIKET SVERIGE</p> <p style="text-align:center">avseende stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet</p>
--

INGRESS

Kungariket Danmarks regering
Republiken Finlands regering
Kungariket Norges regering och
Kungariket Sveriges regering,

(i det följande kallade "parterna")

som erinrar om det Nordiska ramavtalet, undertecknat den 7 november 2000, som anger att parterna skall eftersträva ökat samarbete på försvarsmaterielområdet, för att vinna ekonomiska, tekniska och/eller industriella fördelar för de deltagande länderna,

som erinrar om att parternas försvarsministrar har uttryckt önskan att se en vidare utveckling av en nordisk försvarsindustri, för att förbättra dess konkurrenskraft på den nordiska och internationella marknaden, och som erkänner att, såvitt det är möjligt, en omstrukturering av produktionen bör grundas på idén industriella "Centres of Excellence" och ömsesidigt beroende;

som erkänner att all verksamhet som företas enligt detta avtal skall vara n förenlig med Danmarks, Finlands och Sveriges EU-medlemskap och med Norges medlemskap i EEA och Danmarks och Norges medlemskap i Nato, samt de skyldigheter och åtaganden som följer av dessa medlemskap;

som tar hänsyn till att det ömsesidiga beroendet på försvarsmaterielområdet ökar till följd av fusioner inom försvarsindustrin; och att flera avtal av den här typen har ingåtts regionalt och globalt, även mellan försvarsindustriella enheter i de nordiska länderna;

som vill skapa den politiska och rättsliga struktur som krävs för att underlätta industriell verksamhet i syfte att främja konkurrenskraftigare och starkare nordiska försvarsindustrier;

som erkänner fördelarna med att upprätthålla en stark nordisk försvarsindustri, och betydelsen av att, från ett leveranssäkerhetsperspektiv, stödja en tillräcklig inköpsnivå för parternas nationella försvarsstyrkor från dessa industrier som hemmamarknadsleverantörer;

som vill tillämpa förfaranden avseende säkerhetskontroller, överföring av hemligstämplad information och besök i enlighet med befintliga säkerhetsarrangemang, i syfte att underlätta industrisamarbete utan att undergräva säkerhetsskyddet i fråga om den hemligstämplade informationen;

som vill förenkla överföringar av försvarsmateriel och därmed besläktade tjänster mellan sig och vill säkerställa att export av materiel som de producerat i samverkan kommer att hanteras ansvarsfullt i enlighet med parternas internationella förpliktelser och åtaganden på exportkontrollområdet, särskilt kriterierna i Europeiska unionens uppförandekod för vapenexport antagen av EU:s ministerråd den 8 juni 1998 som också Norge anslutit sig till, vilken skall betraktas som miniminivå för hanteringen av och återhållsamhet av, överföring av konventionella vapen;

som understryker att omstrukturering på försvarsproduktionens område måste ta hänsyn till det oavvisliga kravet att säkerställa parternas materielltillgång,

en rättvis och effektiv fördelning och underhåll av strategiskt viktiga tillgångar;

som erinrar om parternas behov att garantera tillgången på försvarsmateriel för nationella försvarsstyrkor i fredstid, kris eller krig och med hänsyn till varje parts övriga internationella åtaganden;

som erkänner att ett närmare industrisamarbete på försvarsmaterielområdet bör stödjas av ett flexiblere sätt att se på tillämpningen av nationella industriella kompensationskrav;

som tar hänsyn till relevanta bilaterala avtal som slutits mellan parterna avseende leveranssäkerhet;

Har kommit överens om följande:

AVSNITT 1. DEFINITIONER

1. För ändamålen med detta avtal betyder:

a.) "Försvarsindustriell enhet" alla företag, industrier eller andra juridiska personer som har tillgångar inom två eller fler av parternas territorier och producerar eller levererar försvarsmateriel och relaterade tjänster och identifieras i ett annex till detta avtal;

b.) "Produkter som omfattas av detta avtal" all försvarsmateriel som är underkastad exportkontroll av någon av parterna och tillverkas inom parternas territorier av en industriell enhet som identifieras i ett annex till detta avtal.

c.) "Annexdeltagare" de parter som har ingått ett annex.

AVSNITT 2. LEVERANSSÄKERHET

2.1. Parterna förbinder sig att säkerställa tillgången på de produkter som omfattas av detta avtal i fredstid, kris och krig för användning av nationella stridskrafter. För detta ändamål åtar sig annexdeltagarna att tillhandahålla försvarsmateriel till de övriga deltagarna i det annexet, enligt vad som anges i detta avsnitt.

2.2. För att förverkliga paragraf 2.1 skall varje annexdeltagare vidta åtgärder i enlighet med paragraferna 2.3-2.7 för att främja samarbete mellan deltagarna i det annexet om tillhandahållande av de produkter som omfattas av det an-

nexet, i syfte att säkerställa den nationella försvarsberedskapens tillräcklighet i detta avseende.

2.3. Parterna kan önska att vissa försvarsindustriella enheter håller en beredskaps- och/eller reservkapacitet för ökad tillgång till de produkter som omfattas av detta avtal i kris- eller krigstid. Berörda parter skall täcka de extra kostnaderna för att upprätthålla denna kapacitet. Dispositionerna för detta skall framläggas i kontrakten mellan de berörda försvarsindustriella enheterna och den/de berörda parten/parterna.

2.4. Parterna erkänner att prioritering av leveranser av de produkter som omfattas av detta avtal normalt kommer att ske enligt planer som förhandlas fram enligt gängse kommersiell praxis. I händelse av kris eller krig som en eller flera av annexdeltagarna blir inblandade i skall de övriga annexdeltagarna aktivt underlätta leverans i rätt tid enligt de planer som ingåtts med berörda försvarsindustriella enheter inom deras eget territorium. Med vederbörlig hänsyn till internationella åtaganden eller jämförbara nationella hänsynstaganden, åtar sig annexdeltagarna att sörja för eller medverka vid transporter.

2.5. Om en eller flera annexdeltagare anhåller om produkter som omfattas av det annexet i händelse av kris eller krig skall annexdeltagarna omedelbart, i samarbetsanda, rådgöra med varandra på lämplig nivå, enligt vad som beskrivs vidare i paragraferna 2.8 och 2.9, för att säkerställa att den anhållande annexdeltagaren:

2.5.1. Behandlas med företräde vid beställning eller omfördelning av leverans av produkter som omfattas av det annexet. Detta kan leda till ändringar av existerande avtal. I så måtto som ändringarna ger upphov till ökade kostnader för andra annexdeltagare eller berörd försvarsindustriell enhet, måste rättvisa och rimliga kostnader täckas av den/de anhållande annexdeltagaren/annexdeltagarna.

2.5.2. Förvärvar produkter som omfattas av det annexet från en annan annexdeltagares egna lager, baserat på gottgörelse eller ersättning in natura, med vederbörlig hänsyn till den partens internationella åtaganden eller jämförbara nationella hänsynstaganden.

2.6. Villkoren för överföring eller lån av produkter som omfattas av ett annex mellan annexdeltagarna från deras egna lager, skall vara föremål för statliga dispositioner. För detta ändamål skall annexdeltagarna så långt det är möjligt använda existerande bilaterala och multilaterala avtal. Härvid skall de levererande annexdeltagarna göra sitt yttersta för att

2.6.1. Säkerställa att de produkter som omfattas av annexet ställs till förfogande i tid för att sätta den anhängande annexdeltagaren i stånd att hantera lägen som berör den nationella säkerheten.

2.6.2. Leverera de produkter som omfattas av annexet på rättvisa och rimliga villkor.

2.6.3. Säkerställa att de produkter som omfattas av annexet är i användbart skick. Emellertid skall de levererande annexdeltagarna inte utfärda några garantier avseende prestanda för ett särskilt syfte eller bruk.

2.7. I ett läge som kräver höjd militär beredskap skall annexdeltagarna rådgöra med varandra på lämplig nivå för att nå en överenskommelse om hur man skall hantera prioriteringar av leveranser för de produkter som omfattas av annexet.

2.8. I tider av kris eller krig som påverkar en eller flera av parterna, skall annexdeltagarna omedelbart rådgöra för att lösa potentiella problem beträffande anskaffning av produkter som omfattas av det annexet åt sina egna stridskrafter. Nödvändiga åtgärder beträffande till exempel transport eller ekonomisk kompensation som krävs för att uppfylla åtaganden som gjorts enligt paragraferna 2.4 – 2.6 skall godkännas snabbt.

2.9. Under alla övriga förhållanden skall parterna och berörda försvarsindustriella enheter inom parternas territorium följa gängse kommersiella förfaranden och praxis samt hålla sig till eventuella regleringar som hänför sig till dessa.

AVSNITT 3. EXPORTKONTROLL

3.1. Parternas exportkontrollagstiftning och –förfordningar ändras inte av detta avtal. Export av produkter som omfattas av detta avtal till en icke avtalspart skall styras av de lagar och förfordningar som gäller för den part som utfärdar exportlicensen.

3.2. Parterna skall i största möjliga utsträckning sträva efter att harmonisera relevant nationell klassificering av försvarsmateriel för exportkontrollsyften och licensieringsförfaranden.

3.3.1 Vid beviljande av exportlicenser till icke avtalsparter skall parterna följa internationella förpliktelser och åtaganden, bl.a. de begränsningar av vapenexport som införts av FN:s säkerhetsråd, Europeiska unionen eller OSSE.

3.3.2 De försvarsindustriella enheterna skall förses med en förteckning över destinationer som inte är berättigade till export på grund av parternas internationella förpliktelser, vilken skall uppdateras vid behov.

3.4.1 De försvarsindustriella enheter som är inblandade i ett särskilt samarbete som identifieras i ett annex, skall till tillämplig myndighet inlämna information rörande sina marknadsföringsplaner beträffande produkter som omfattas av detta avtal och dessas tänkbara slutdestinationer som inte är avtalsparter. Dessa planer skall granskas i samordning mellan de berörda annexdeltagarnas respektive myndigheter i enlighet med gällande lagstiftning och förfaranden. Den samstämmighet som därvid uppnås skall tjäna som vägledning för de försvarsindustriella enheterna i deras marknadsföringsaktiviteter.

3.4.2 Tillägg av en destination som inte är avtalspart som begärs av en industri kräver samstämmighet mellan de berörda annexdeltagarna.

3.4.3 Strykning av slutdestination som inte är avtalspart skall övervägas av de berörda annexdeltagarna på begäran av någon av dessa. Begäran att stryka en destination måste grunda sig på en betydande negativ förändring i den mottagande statens interna eller externa situation med avseende på kriterierna i EU:s uppförandekod för vapenexport eller andra nationella åtaganden eller skyldigheter. Begäran skall leda till konsultationer mellan de berörda annexdeltagarna på lämplig nivå, i syfte att utan dröjsmål uppnå samstämmighet. Destinationen ifråga skall avlägsnas såvida inte samstämmighet nås om att behålla den. Ett moratorium skall gälla för export av produkten ifråga till destinationen ifråga under hela konsultationsprocessen, om någon berörd annexdeltagare begär detta.

3.4.4 Samtliga parter samtycker till att inte utfärda exportlicens för export av en produkt som omfattas av detta avtal till en icke avtalspart såvida inte den destinationen har godkänts genom konsensus av de berörda annexdeltagarna.

3.5 Samtliga parter skall utfästa sig att utverka slutanvändargarantier för export av produkter som omfattas av detta avtal till tillåtna destinationer som inte är avtalsparter och för att utbyta åsikter med de berörda annexdeltagarna för det att en begäran om vidareexport mottas. Om den förutsedda vidareex-

portdestinationen inte återfinns bland de tillåtna exportdestinationerna, skall de förfaranden som definieras i paragraf 3.4 gälla sådana konsultationer.

3.6. Överföring mellan parternas territorier av delar och teknik för de bruk som definieras i annexen, liksom överföring av kompletta produkter som omfattas av detta avtal, skall förenklas genom användning av en projektlicens, som skall utesluta behovet av en särskild exportlicens för varje tillfälle. Vid överföringar i enlighet med en projektlicens skall inte uppgift krävas om slutanvändaren, mot bakgrund av parternas åtaganden i paragraferna 3.3 – 3.5.

Villkoren för beviljande, återkallande och upphävande av en projektlicens skall fastställas av varje part, med hänsyn till deras skyldigheter enligt detta avtal.

AVSNITT 4. INDUSTRIELL KOMPENSATION

4.1. Parterna skall eftersträva åtgärder för att ersätta nuvarande krav på kompensation i syfte att uppnå långsiktig balans i försvarsrelaterade leveranser mellan parterna. Dessa åtgärder skall avtalas enskilt och grundas på följande principer:

4.1.1. Med förbehåll för nationella eller internationella regler för offentlig upphandling, konkurrens eller rättvis behandling skall varje part avstå från att begära industriell kompensation för upphandling av produkter från en annan part, som omfattas av detta avtal.

4.1.2. Varje part skall föra bok över de leveranser från de andra parterna, som omfattas av detta avtal, på årsbasis. Denna redovisning skall samlas i en årlig kompensationsredovisning.

4.1.3. En utvärderingsrapport över kompensationsbalansen skall upprättas vart femte år.

AVSNITT 5. RÖJANDE AV INFORMATION

5.1. Varje produkt och till den knuten teknik, som omfattas av detta avtal, som av en part fastställs kräva skydd för obehörigt röjande, och betecknas som skyddad genom en säkerhetsklassificering, skall betraktas som hemligstämplade och hanteras i enlighet med parternas nationella lagar och förordningar.

AVSNITT 6. BETALNINGSSKYLDIGHET

6.1. Parterna skall inte vara betalningsskyldiga för eventuella ekonomiska anspråk till följd av den vägledning som avses i paragraf 3.4.1 eller åtgärder som avses i paragraf 3.4.3 i detta avtal.

6.2. Övriga regler beträffande skyldigheter rörande leverans av produkter som omfattas av detta avtal skall avtalas separat i annexen.

AVSNITT 7. KONSULTATIONSFÖRFARANDEN

7.1. En regeringskonsultationsgrupp (GCG) skall inrättas för ändamålen med detta avtal.

7.2. GCG skall ha det övergripande ansvaret för att säkerställa att detta avtal fungerar effektivt och främja dess mål, med hänsyn till de försvarsindustriella enheternas långsiktiga livskraft och intressen.

Den nationella medverkan i GCG:s arbete kan variera enligt vad som är lämpligt beroende på orsakerna till konsultationen.

Varje part skall utse en representant som nationell kontaktpunkt. Kontaktpunkterna skall samordna GCG:s dagliga funktioner och säkerställa snabba lösningar på alla frågor som uppkommer genom detta avtals verkan.

7.3. Konsultationer i GCG skall äga rum så snart en part begär det, med hänvisning till något av de ändamål för konsultationer eller samordning som anges i andra paragrafer i detta avtal.

AVSNITT 8. ANNEX

8.1. Annex kan avtalas mellan två eller fler parter som har företag, industrier eller andra juridiska personer med tillgångar inom sina territorier som deltar i en fusion eller ett samarbetsprojekt. Dessa parter kan bjuda in andra parter att delta i förhandling och slutande av ett annex. Ytterligare parter kan, på villkor som fastställs genom konsensus, innefattas bland deltagarna i ett annex.

8.2. Annexen skall minst identifiera de annexdeltagare samt försvarsindustriella enheter och produkter som omfattas.

8.3. Annexen skall utgöra en integrerande del av avtalet med hänsyn till annexdeltagarna.

AVSNITT 9. ÄNDRINGAR

9.1. Parterna kan, genom enhälligt beslut, ändra detta avtal. Ändringar skall läggas fram för godkännande för samtliga parter och träda i kraft på den trettionde dagen efter datumet för mottagande av depositarien av det sista ratifikations-, anslutnings- eller godkännandeinstrumentet.

9.2. Annexen kan ändras genom enhälligt beslut av annexdeltagarna. Ändringar skall läggas fram för godkännande för samtliga parter och träda i kraft på den trettionde dagen efter datumet för mottagande av depositarien av det sista ratifikations-, anslutnings- eller godkännandeinstrumentet.

AVSNITT 10. TVISTER

Tvister angående tolkningen och implementeringen av detta avtal skall lösas genom konsultation i GCG, och skall inte hänskjutas till någon nationell eller internationell domstol eller utomstående part för biläggande.

AVSNITT 11. UPPSÄGNING

I händelse av ett gemensamt beslut av parterna att säga upp detta avtal, skall dessa omedelbart rådgöra och enas sinsemellan om de åtgärder som krävs för att hantera följderna av uppsägningen på mest ekonomiska och rättvisa sätt. Detta avtal skall sedan upphöra på ett datum som avtalas gemensamt av parterna.

Samma förfarande skall gälla för uppsägning av ett annex.

AVSNITT 12. SLUTBESTÄMMELSER

12.1. Detta avtal med påföljande annex skall ratificeras, godkännas eller antas, alltefter vad nationell lagstiftning kräver.

12.2. Ratificerings-, godkännande- eller antagningsinstrument skall deponeras hos Norges regering, som härmed utses till depositarie.

12.3. Detta avtal och påföljande annex skall träda i kraft för en part på den trettionde dagen efter datumet för mottagande av depositarien av det sista ratifikations-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet.

12.4. Depositarien skall överföra en bestyrkt kopia av avtalet och påföljande annex till varje part.

12.5. Depositarien skall särskilt underrätta varje part om:

(a) datum för mottagande av varje ratifikations-, godkännande- eller antagningsinstrument som nämns i stycke 2 ovan;

(b) datum för ikraftträdande av detta avtal och påföljande annex för varje part.

TILL BEKRÄFTELSE HÄRPÅ, har undertecknade, vederbörligen befullmäktigade av deras respektive regeringar, undertecknat föreliggande avtal.

Upprättat i Åbo den 9 juni 2001 i ett enda original på det engelska språket.

Jan Trøjborg Jan-Erik Enestam Bjørn Tore Godal

Björn von Sydow

ANNEX 1

till

**AVTALET mellan
KUNGARIKET DANMARK
REPUBLIKEN FINLAND,
KUNGARIKET NORGE och
KUNGARIKET SVERIGE**

**avseende stöd för industrisamarbete
på försvarsmaterielområdet**

som hänför sig till

NAMMO AS - NORDIC AMMUNITION COMPANY

1. ANNEXDELTAGARNA

Parterna till ovanstående avtal som deltar i samarbetet enligt detta annex är

Republiken Finland
Kungariket Norge
Kungariket Sverige

2. FÖRSVARSIKONTRAKTUELLA ENHETER

De försvarsindustriella enheter som omfattas av detta annex är, genom belägenhet:

I Norge:

- Nammo AS, Raufoss
- Nammo Raufoss AS, Raufoss

I Sverige:

- Nammo Sweden AB, Lindesberg
- Nammo LIAB AB, Lindesberg
- Nammo LIAB AB, Björkborn, Karlskoga

- Nammo LIAB AB, Vingåkersverken, Vingåker
- Vanäsverken AB, Karlsborg
- Hansson Pyrotech AB, Billdal

I Finland:

- Nammo Lapua Oy, Lapua
- Nammo Lapua Oy, Lapua Plants, Lapua
- Nammo Lapua Oy, Vihtavuori Plants, Vihtavuori
- Nammo Lapua Oy, Leppävirta Plants, Leppävirta

3. PRODUKTER

De produkter som omfattas av detta annex är:

- ammunition för handeldvapen
- medelkalibrig ammunition
- handgranater och pyrotekniska produkter
- artilleriammunition
- pansarvärnsvapensystem och -ammunition
- demilitarisering
- raketmotorer

4. SPECIALBESTÄMMELSER

Inga specialbestämmelser gäller i detta annex.

Samtliga annexdeltagare deltar på jämbördig basis, som värdnationer till försvarsindustriella enheter som omfattas av detta annex.

Jan-Erik Enestam Bjørn Tore Godal Björn von Sydow